

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Jenko

Krizno upravljanje in vodenje v primeru potresa na
Haitiju januarja 2010

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Jenko

Mentor: red. prof. dr. Marjan Malešič

Krizno upravljanje in vodenje v primeru potresa na
Haitiju januarja 2010

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

Mentorju red. prof. dr. Marjanu Malešiču se najlepše zahvaljujem za vse strokovne usmeritve pri razmišljanju ter koristne nasvete pri pisanju in oblikovanju magistrske naloge.

Posebno zahvalo pa seveda dolgujem tudi moji družini za vso pomoč, neizmerno potrpežljivost ter spodbudo skozi celotno obdobje študija.

Krizno upravljanje in vodenje v primeru potresa na Haitiju januarja 2010

Magistrsko delo obravnava krizno upravljanje in vodenje v primeru potresa na Haitiju 12. januarja 2010. Vsebinsko je delo razdeljeno na več vsebinskih sklopov oziroma poglavij. V uvodnem delu se osredotoči na smiselnost preučevanja sodobnih kompleksnih kriz oziroma kriznega upravljanja in vodenja, predstavljene so hipoteze ter metode preučevanja. Prvi sklop sestavljajo teoretična izhodišča in koncepti, kot je na primer kriza, krizno upravljanje in vodenje ter ostali termini. V nadaljevanju sledi predstavitev haitijskega političnega, ekonomskega in socialnega stanja, ki močno vpliva na celoten kontekst kriznega upravljanja in vodenja. Haiti se je namreč že pred potresom vsakodnevno spopadal z različnimi problemi, ki so se po nesreči še povečali in na ta način ustvarili še težavnejše kompleksne krizne razmere. Tudi slab sistem kriznega upravljanja in vodenja ter pomanjkanje preventivnih priprav je celotno zadevo še poslabšal. V drugem sklopu se osredotočimo na sam potres, ter njegove katastrofalne posledice. Osrednji del analize po posameznih fazah predstavi krizno upravljanje in vodenje domačih ter mednarodnih akterjev. Tu sta v ospredje postavljena predvsem dva glavna krizna akterja in sicer Združeni narodi (ZN) ter Združene države Amerike (ZDA), ki sta s svojimi inštitucijami ter mehanizmi največ pripomogla k razrešitvi krize. Sledi medsebojna primerjava glavnih akterjev odzivanja, ki se osredotoča tako na preventivne priprave, kot tudi na celotno odzivanje ter popotresno obnovo. Na koncu analize pa v sklepnem delu s pomočjo verifikacije hipotez poda oceno o učinkovitosti in problemih celotnega kriznega upravljanja in vodenja ter morebitnih izkušnjah za prihodnost.

Ključne besede: potres, kriza, krizno upravljanje in vodenje, Haiti, Združene države Amerike, Združeni narodi

Crisis management in the event of earthquakes in Haiti January 2010

Master's thesis deals with crisis management and leadership in the event of the earthquake on Haiti on the 12th January 2010. The work is divided into several topics or chapters. The opening chapter evaluates the necessity of the study of modern complex crises and crisis management, introduced are the hypotheses and methods of study. The first part consists of theoretical frameworks and concepts, such as crisis, crisis management and other terms. Further presented are Haitian political, economic and social situations that affect the overall context of crisis management. Haiti had been facing various problems on the daily basis already before the earthquake. After the disaster conditions worsened, therefore creating even more complex crisis situations. Bad crisis management system and the lack of preventive preparation additionally made the whole situation worse. The second part focuses on the earthquake itself and its catastrophic consequences. The central part of the analysis represents crisis management in various stages of both domestic and international actors. Of the latter mainly the United Nations (UN) and the United States of America (USA), whose institutions and mechanisms were of most help in resolving the crisis. Further on the thesis focuses on the comparison of the major actors responses, focusing on both preventive preparation as well as on the overall response and reconstructions after the earthquake. In conclusion the verification of hypotheses through an assessment of the effectiveness and problems of the entire crisis management are given and the experience for the future.

Key words: earthquake, crisis, crisis management, Haiti, United States of America, United Nations

Kazalo.....	5
1 UVOD	10
1.1 Predmet preučevanja	11
1.2 Cilj preučevanja	12
1.3 Hipotezi	13
1.4 Metode preučevanja	14
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA	15
2.1 Nesreča	15
2.2 Potres	16
2.3 Kriza	17
2.4 Opredelitev potresa kot krize	19
2.5 Tipologija kriz	19
2.6 Krizno upravljanje in vodenje	21
2.7 Faze kriznega upravljanja in vodenja	23
2.9 Akterji kriznega upravljanja in vodenja	25
3 HAITI	26
3.1 Opis političnega sistema, ekonomskega stanja in varnostnih razmer Haitija.....	26
3.1.1 Politično stanje.....	26
3.1.2 Ekonomsko stanje	27
3.1.3 Varnostne in okoljske razmere v državi	28
4 SISTEM KRIZNEGA UPRAVLJANJA IN VODENJA.....	29
4.1 Nacionalni sistem za upravljanje in odzivanje ob nesrečah.....	30
5 PREVENTIVNI UKREPI IN PRIPRAVE NA POTRES	31
6 POTRES NA HAITIJU	33
6.1 Posledice potresa	35
8 ZGODNJE KRIZNO ODZIVANJE IN ZAČETNA STABILIZACIJA.....	40
8.1 Zgodnje krizno odzivanje domačih akterjev	40
8.1 Haitijska populacija in civilna družba	40
8.2 Sistem kriznega upravljanja in vodenja.....	41
8.3 Haitijska oblast.....	42
9 ODZIVANJE MEDNARODNIH AKTERJEV	43
9.1 Združeni narodi.....	46
9.1.1 Stabilizacijska misija MINUSTAH.....	46

9.1.1.1	Vojaška komponenta.....	48
9.1.1.2	Policijska komponenta.....	50
9.1.2	Humanitarni odziv ZN.....	51
9.1.2.1	Urad za usklajevanje humanitarne pomoči.....	51
9.1.2.2	Skupina za oceno posledic nesreč in usklajevanje pomoči.....	53
9.2	Ameriški odziv.....	56
9.2.1	Ameriška vlada.....	57
9.2.2	Operacija Enotni odziv.....	58
9.2.3	Ameriška agencija za mednarodni razvoj.....	61
9.3	Sodelovanje med ZN in ZDA.....	62
9.3.1	Skupni operativni center.....	62
9.3.2	Skupne namenske sile – JTF-Haiti.....	64
10	POPOTRESNA OBNOVA IN SANACIJA.....	65
10.1	Finančna podpora.....	65
10.1.1	Načrt za rekonstrukcijo in mednarodna donatorska konferenca.....	65
10.2	Popotresna sanacija domačih oblasti.....	67
10.2.1	Začasna komisija za obnovo Haitija.....	67
10.2.2	Združene države Amerike in Organizacija združenih narodov.....	68
11	IZKUŠNJE OB KOMPLEKSNI KRIZI.....	69
12	VREDNOTENJE KOMPLEKSNEGA ODZIVANJA.....	70
12.1	Glavne ovire pri učinkovitosti in uspešnosti odzivanja.....	71
12.2	Primerjalna analiza uspešnosti kriznega upravljanja in vodenja.....	74
12.2.1	Haitijska oblast in sistem.....	75
12.2.2	Ameriške sile.....	75
12.2.3	Združeni narodi.....	76
12.3	Haitijsko javno mnenje o uspešnosti kriznega odzivanja.....	79
13	SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	87
14	LITERATURA.....	92
15	PRILOGE.....	99
Priloga A:	Prikaz osnovnih podatkov Haitija.....	99
Priloga B:	Kronološki potek dogodkov.....	100
Priloga C:	Intervju s prostovoljcem Urošem Coljo.....	104
Priloga D:	Intervju z dopisnico RTV Slovenija Vlasto Jeseničnik.....	110

KRATICE:

ARSOUTH - United States Army South - južne sile Združenih držav Amerike

BDP - Bruto domači proizvod

CDC - Center for Disease Control and Prevention - Center za nadzor nad boleznimi

CJTF - Combined Joint Task Force - Združene skupne namenske sile

CNGRD - Comité National de Gestion des Risques et des Désastres - Nacionalni odbor za upravljanje in odzivanje ob nesrečah

COU - Centre d'opérations d'urgence - Nacionalni center za nujne operacije

DART - Disaster Assistance Response Team - Ekipe za pomoč v primeru naravnih nesreč

DHS - Department of Homeland Security - Ministrstvo za domovinsko varnost

DPC - Dirección de la Protection Civile - Direktorat za civilno zaščito

EU - European Union - Evropska unija

EU CPT - European Union Civil Protection Team - Ekipa Evropske unije za civilno zaščito

EU – MIC - The Monitoring and Information Centre - Nadzorni in informacijski center Evropske unije

FADH - Forces Armees d'Haiti – Haitijske oborožene sile

FAO - Food and Agriculture Organization - Svetovni program za prehrano in kmetijstvo

FEMA - Federal Emergency Management Agency - Zvezna agencija za krizno upravljanje in vodenje

HC - Humanitarian coordinator - humanitarni koordinator

HCT - The Humanitarian Country Team - Humanitarna državna enota

HNP - The Haitian National Police - Haitijska državna policija

HRC - Haitian Red Cross - Haitijski Rdeči križ

ICRC - International Committee of the Red Cross - Mednarodni odbor Rdečega križa

IDB - Inter - American Development Bank - Medameriška razvojna banka

IFAD - International Fund for Agricultural Development - Mednarodni sklad za kmetijski razvoj

IFRC - The International Federation of Red Cross and Red Crescent - Mednarodna federacija Rdečega križa in Rdečega polmeseca

IHRC - Interim Haiti Recovery Commission – Začasna komisija za obnovo Haitija

IOM - International Organization for Migration - Mednarodna organizacija za migracije

IPSF - Interim Public security Force - Začasne varnostne sile

JTF - Joint Task Force - Skupne namenske sile

JTF-H - Joint Task Force Haiti - Skupne namenske sile Haiti

KUV - krizno upravljanje in vodenje

MINUSTAH - United Nations Stabilization Mission in Haiti - Stabilizacijska misija Združenih narodov na Haitiju

MNF - Multinational Force - Multinacionalne sile

NVO - nevladne organizacije

OAS - Organization of American States - Organizacija ameriških držav

OCHA - Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - Urad za usklajevanje humanitarnih operacij

OFDA - Office of Foreign Disaster Assistance - Urad za zunanjo pomoč ob nesrečah

OHCHR - Office of the High Commissioner for Human Rights - Urad visokega komisarja za človekove pravice

OPDES - 'Organisation pré désastre et de secours - Organizacija za upravljanje in odzivanje ob nesrečah

OSOCC - On site Operations and Coordination Centre - Center za usklajevanje dejavnosti na območju nesreče

OZN - Organizacija Združenih narodov

PAHO - The Pan - American Health Organization - Panameriška zdravstvena organizacija

PAP - Port-au-Prince

PARDN - National Recovery and Development Action Plan – Nacionalni akcijski načrt za obnovo in razvoj

PNGRD - Plan National de Gestion des Risques et des Désastres - Nacionalni načrt za upravljanje in odzivanje ob nesrečah

PNH - Police Nationale d'Haïti – Haitijska nacionalna policija

RTVSLO - Radiotelevizija Slovenija

SAR - Search and Rescue team - Ekipe za zaščito in reševanje

SAZU - Slovenska akademija znanosti in umetnosti

SNGRD - Système National de Gestion des Risques et des Désastres - Nacionalni sistem za upravljanje in odzivanje ob nesrečah

SPGRD - Le Secrétariat permanent de gestion des Risques et des Désastres - Stalni sekretariat za upravljanje in odzivanje ob nesrečah

UNDAC - United Nations Disaster Assessment and Coordination - Skupina za oceno posledic nesreč in usklajevanje pomoči

UNDP - United Nations Development Program - Razvojni program Združenih narodov

UNFPA - United Nations Population Fund - Sklad Združenih narodov za prebivalstvo

UNICEF - United Nations Children's Fund - Sklad Združenih narodov za otroke

UNPOL - United Nations Police - Civilna policija Združenih narodov

USAID - United States Agency for International Development - Agencija Združenih držav Amerike za mednarodni razvoj

USAR - Urban search and rescue - Ekipe za zaščito in reševanje na urbanih področjih

USSOUTHCOM - United States Southern Command - Južno poveljstvo Združenih držav Amerike

VS - Varnostni svet

ZDA - Združene države Amerike

ZN - Združeni narodi

ZSSR - Zveza sovjetskih socialističnih republik

WFP - World Food Program - Svetovni program za hrano

WHO - World Health Organization - Svetovna zdravstvena organizacija

1 UVOD

V zadnjih desetletjih je človeštvo vse bolj izpostavljeno različnim nevojaškim virom ogrožanja, med katere v ospredje prihajajo predvsem naravne in tehnološke nesreče, katere predstavljajo enega glavnih varnostnih izzivov¹. Zaradi katastrofalnih razsežnosti, ki jih lahko povzročijo (povzročitev velikega števila smrtnih žrtev, gospodarska škoda, ...) predstavljajo poglobljeno grožnjo varnosti prizadeti populaciji, njihovim temeljnim vrednotam in normam družbenega sistema ali njegovih podsistemov in zato jih v literaturi velikokrat označujejo s terminom »kriza« oziroma »kompleksna kriza«. Zaradi spreminjajočih značilnosti sodobnega varnostnega okolja² pa omenjena kompleksnost kriz in njihovih negativnih vplivov strmo narašča. Posledično postaja tudi odzivanje na krize čedalje zahtevnejše in bolj zapleteno, zato se odgovorni poslužujejo posebnih postopkov in odločitev oziroma organiziranih dejavnosti, ki težijo k reševanju ali obvladovanju krize (Malešič 2004, 14). Malešič (2004), Grošelj (2004), Boin in t'Hart (2002) ter drugi avtorji govorijo o kriznem upravljanju in vodenju, spet nekateri, kot sta na primer Coombs (2001) ter Prezelj (2005), o kriznem menedžmentu. Malešič (2004, 14) krizno upravljanje in vodenje opredeli kot »oblikovanje postopkov, dogovorov in odločitev, ki vplivajo na potek krize in obsega organiziranje, priprave, ukrepe in razporeditev virov za njeno obvladovanje. Običajno se odvija v organizacijskem kaosu pod pritiskom množičnih občil, v stresnih razmerah ter ob pomanjkanju natančnih informacij«. S krizami manjših razsežnosti se ukvarjajo akterji na lokalni ali državni ravni, če pa se učinki raztezajo preko državnih meja, oziroma če oblast ni dovolj sposobna uspešnega odzivanja, pa se odzivanje lahko razširi tudi na raven celotne mednarodne skupnosti. Krizno upravljanje zaradi kompleksnosti kriz vključuje številne vidike, in sicer preventivo in pripravljenost, sprejemanje in sporočanje (kriznih) odločitev ter odgovornost in učenje kot temeljne vidike priprav. Glavni cilj kriznega upravljanja in vodenja pa je zmanjšanje števila nesreč ter preprečitev oziroma zmanjšanje števila žrtev in drugih posledic nesreč, njegova uspešnost pa je seveda odvisna od različnih dejavnikov.

1.1 Predmet preučevanja

Krize so torej v sodobnem svetu vse pogostejše in vse bolj katastrofalne, zato jih sprejemamo kot neizbežno stvarnost, ki jo moramo upoštevati pri svojem načrtovanju in odločanju. In prav zaradi težavnosti sodobnih kriz in kriznega upravljanja sem se odločila poglobljeno analizirati primer Haitija, kjer je potres z magnitudo 7,0 stopnje po Richterjevi

¹ Tudi v letu 2010 lahko zasledimo trend naraščanja silovitosti in števila naravnih nesreč, saj je skupaj v 385 naravnih nesrečah umrlo več kot 297.000 ljudi, prizadelo 217 milijonov ostalih in povzročilo več kot 123,9 milijard dolarjev ekonomske škode (Guha - Sapir, Vos 2011).

² Ključna značilnost sodobnega varnostnega okolja je kompleksnost posrednega ogrožanja na vseh ravneh, na individualni, lokalni, nacionalni, mednarodni, regionalni ter na globalni ravni (Nato. Gov. si 2011).

lestvici stresel državo in jo popolnoma onesposobil³. Zaradi plitvega epicentra (deset kilometrov pod površjem) se je še dodatno povečala rušilna moč potresa, kateremu so sledili popotresni sunki, nekateri z močjo več kot 5. stopnje po Richterjevi lestvici. Zaradi nezmožnosti odzivanja na nastale razmere so jim mednarodne sile zagotovile skoraj celotno pomoč pri reševanju ter odpravljanju posledic potresa. Sistem kriznega upravljanja in vodenja namreč ni uspel preprečiti ogromnega števila žrtev in tolikšnega obsega gospodarske škode, kar lahko povežemo s slabim vsesplošnim stanjem v državi (politično stanje, ekonomske, varnostne razmere). Tu so bile vključene mednarodne, nevladne, humanitarne organizacije ter države, ki so koordinirale celoten postopek kriznega upravljanja in vodenja, zagotavljale denarna in materialna sredstva, poslale svoje reševalne, vojaške in gasilske enote ter na ta način relativno uspešno pomagale Haitiju pri okrevanju. Pri tem so se poleg obstoječih problemov in težkih razmer, soočale tudi z medsebojnim obtoževanjem, kaos pa je še dodatno poudaril odvisnost države od Združenih narodov in Združenih držav Amerike za končno varnost države. In prav ta odvisnost Haitija od zunanjih sil se reflektira tudi v praksi, saj je največ podatkov o kriznem upravljanju in vodenju v poročilu ameriškega kongresa, obrambnega ministrstva, na spletni strani Združenih narodov ter v ostalih člankih, poročilih in uradnih tujih straneh (Center for International Disaster Information 2010, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs 2010, Oneresponse 2010, Embassy of the United States Port-au-Prince Haiti 2010, United States Agency for International Development 2010, ...).

1.2 Cilj preučevanja

Ker tudi Slovenija leži na potresno zelo nevarnem območju⁴, in ker omenjenega potresa v Sloveniji še nismo poglobljeno analizirali, sem natančneje preučila celoten pojav. Cilj moje naloge je analizirati in kritično ovrednotiti krizno upravljanje in vodenje v primeru potresa z vidika glavnih kriznih akterjev, ki so s skupno akcijo sodelovali pri odpravi oziroma zmanjšanju posledic. Kljub temu da je družbeni in kulturni kontekst Haitija popolnoma drugačen, kot je v Sloveniji, me je zanimalo, koliko izkušenj oziroma koristnih nasvetov ter informacij lahko pridobimo iz takšnih nesreč in jih uporabimo v lastni praksi v morebitnih

³ V bazi EM-DAT so po številu žrtev izpostavili predvsem naslednje naravne nesreče, ki so se pripetile v letu 2010: Haiti (222.570 smrtnih žrtev), vročinski val v Rusiji od junija do avgusta (55.736), potres na Kitajskem (2.968), poplave v Pakistanu od julija do avgusta (1.985), zemeljski plazovi na Kitajskem (1.765), poplave na Kitajskem od maja do avgusta (1.691), potres v Čilu februarja (562), oktobrski potres v Indoneziji (530), hladni val v Peruju od julija do decembra (409) ter plazovi v Ugandi (388) (EM-DAT 2011).

⁴ Slovenija leži na južnem območju evro-azijske oziroma severnem obrobju jadranske plošče. V bližini je še afriška plošča, ki se dotika evro-azijske. Te plošče se počasi premikajo in spodrivajo druga drugo, zaradi česar med njimi nastajajo napetosti, ki so ponavadi vzrok za nastanek potresov (Uprava RS za zaščito in reševanje 2006).

prihodnjih potresih v Sloveniji. Poleg tega pa se zavedam dejstva, da so v obdobju globalizacije oddaljene grožnje lahko prav tako nevarne kot bližnje in zato moramo biti vedno pripravljeni, da se odzovemo na kritične razsežnosti takšnih pojavov.

V literaturi obstajajo določeni teoretični pristopi, katere mednarodni in slovenski strokovnjaki: Holsti (1990), Rosenthal (1989), Stern (1999), Boin in Comfort (2001), Kranjčec, Polič (2002), Ušeničnik (2002) in drugi uporabljajo pri preučevanju naravnih nesreč, kompleksnih kriz, kriznega upravljanja in s katerimi sem si tudi sama poskušala pomagati pri izdelavi magistrske naloge. Vendar pa se kljub temu zavedam omejenosti revnejših in šibkejših držav, kot je na primer Haiti, kjer je malo oziroma nobenih zakonskih določil, predpisov glede protipotresne gradnje ter načrtov reševanja ob morebitnih naravnih nesrečah (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

1.3 Hipotezi

Ker moja analiza temelji na preučevanju kriznega upravljanja in vodenja v primeru potresa na Haitiju, sem si zastavila naslednji hipotezi, ki sem ju skozi pisanje magistrskega dela poskušala tudi dokazati oziroma potrditi. Za osnovno preučevanje sem si v začetnem delu pisanja zastavila splošno hipotezo, ki se glasi:

1. Krizno odzivanje mednarodne skupnosti v primeru potresa na Haitiju je bilo zaradi kompleksnosti krize ter obstoječih problemov zelo zahtevno in je še dodatno pokazalo na neučinkovitost haitijskega sistema kriznega upravljanja in vodenja ter na šibkost celotne države.

Ob potresu so se namreč varnostne razmere v državi poslabšale do kritične stopnje, tako da vlada ni bila sposobna zagotoviti niti koordinacije najosnovnejših storitev za prebivalstvo, poleg tega pa so se obstoječi politični, gospodarski, socialni ter ostali problemi v državi še poglobili (Janes Sentinel Security Assessment 2010). Celoten kaos je še dodatno poudaril odvisnost države od Organizacije Združenih narodov (OZN) in Združenih držav Amerike (ZDA), saj so s svojimi obstoječimi in številnimi dodatnimi silami na Haitiju pomagali pri reševanju ljudi in premoženja, odpravljanju posledic katastrofalnega potresa in preprečevanju anarhičnih varnostnih razmer (United Nations 2010). In prav zaradi odvisnosti Haitija od OZN in ZDA sem iz osnovne hipoteze izpeljala še dodatno, bolj specifično hipotezo, ki me je usmerjala pri nadaljnjem preučevanju in pisanju magistrskega dela, in sicer:

2. Potres na Haitiju je še povečal geostrateško prerivanje za oblast na otoku ter poudaril odvisnost države od Združenih narodov (ZN) in (ZDA) za končno varnost države, saj je bila prisotnost mednarodne misije MINUSTAH (United Nations Stabilization Mission in

Haiti) in ZDA ključnega pomena takoj po nesreči in bo še naprej potrebna za dolgoročno varnost in obnovo.

1.4 Metode preučevanja

V magistrskem delu sem za tako imenovano študijo primera uporabila različne metode zbiranja in analiziranja empiričnih podatkov, ki so mi omogočile globlji vpogled v obravnavano problematiko in določitev temeljnih predpostavk, s katerimi sem se ukvarjala. Vsi viri se v glavnem delijo na primarne in sekundarne vire, med njimi pa so najpomembnejši uradni dokumenti, uradne spletne strani, objavljena preiskovalna poročila, strokovne analize, knjige tujih in domačih avtorjev, strokovni in znanstveni članki, publicistični članki ter v največjem obsegu prispevki s svetovnega spleta.

V začetni fazi sem uporabila teoretični pristop in z deskriptivno metodo na podlagi različnih znanstvenih in strokovnih monografij, člankov in drugih prispevkov ter geselskih člankov iz ustreznih slovarjev opredelila temeljne pojme in koncepte z njihovimi razsežnostmi, pomembne za umeščanje primerov naravnih nesreč v kontekst kriznega upravljanja in vodenja. V nadaljevanju sem magistrsko delo razdelila na več vidikov in nato kot temeljno raziskovalno metodo uporabila analizo vsebine izbranih virov. Ta del zajema sistemsko analizo kriznega upravljanja in vodenja dejanskega primera, ki se nanaša tudi na historiografsko metodo, s katero sem ponazorila sistematizacijo kriznega odzivanja po potresu ter vlogo domačih oblasti in mednarodne skupnosti pri spopadanju s krizo. Pri tem sem uporabila tako kvantitativen kot tudi kvalitativen pristop. Poleg tega sem s primerjalno metodo primerjala odzivanje različnih akterjev. Ker sem se ukvarjala tudi s statističnimi podatki, sem za njihovo predstavitev uporabila metodo interpretacije statistik. Za lažje in bolj poglobljeno razumevanje dejanskih razmer ob reševanju na Haitiju sem opravila tudi intervju s prostovoljcem humanitarnega društva Hrana za življenje Urošem Coljo ter z dopisnico Radiotelevizija Slovenije (RTVSLO) Vlasto Jeseničnik. Na koncu preučevanja pa sem si s sintezo pomagala kot z osnovo za združevanje teoretičnih dejstev in empiričnih spoznanj pri sprejemanju ali zavračanju postavljenih hipotez.

Pri iskanju podatkov, predvsem statističnih, sem imela kar nekaj težav, ker le-teh primanjkuje. Haiti je namreč tako revna država, da niti nima finančnih sredstev, da bi lahko zbirala statistične podatke in jih objavljala. Največ literature je bilo dostopne v angleškem, nemškem, nekaj pa tudi v francoskem jeziku, kar mi je delno oteževalo delo zaradi prevajanja.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Nesreča

Nesreča je vsak dogodek, skoncentriran v času in prostoru, ob katerem je družba ali relativno samozadostna družbena skupnost podvržena nevarnosti ter je izpostavljena izgubi svojih članov in fizičnih pritisklin, tako da je družbena struktura razbita, izvajanje vseh ali nekaterih ključnih funkcij pa preprečeno (Malešič 1992, 145).

Po Baumu (Polič 1994, 22–23) so značilnosti naravnih nesreč: nenadnost (naravne nesreče se navadno začnejo hitro in nepričakovano, čeprav je znanstveni napredek za nekatere le omogočil dokaj dobro napovedovanje), napovedljivost (nekatero vrste nesreč so postale bolj napovedljive: pri potresih lahko na primer določimo kraje, kjer bo verjetno prišlo do njih), moč (naravne nesreče imajo veliko moč in lahko usmrtijo veliko ljudi ter povzročijo veliko škodo), razdejanje (moč nesreče se odraža tudi v vidnem razdejanju, ki ga povzroči in povzroča tudi velike motnje v delovanju skupnosti) in vrhunec (na primer eksplozije v tovarnah, železniške nesreče imajo povsem jasne vrhunce, vendar pa obstajajo tudi tehnološke nesreče brez jasno izraženega vrhunca, kot na primer nesreče v jedrskih elektrarnah, kjer se posledice na živih bitjih lahko pokažejo šele v daljših obdobjih).

Skupno mnogim definicijam nesreče je naslednje:

- Nesreče močno zmotijo obstoječo družbeno strukturo in uveljavljene družbene mehanizme v lokalni skupnosti. Te se zato težko spoprimejo s posledicami nesreče. Po nesreči nastanejo mnoge težavne situacije, ki največkrat presegajo zmogljivosti fizičnega okolja, v katerem se je nesreča zgodila.
- Lastnosti, ki oblikujejo vpliv nesreče, so zlasti sposobnost prizadetih (preživelih) za ureditev lastnega psihičnega stanja, sposobnost lokalne skupnosti na prilagoditev na krizo in na razpoložljivo pomoč.
- Vrste nesreč se spreminjajo skozi čas in prostor.
- V določenih lokalnih skupnostih (in tudi širših geografskih okoljih) se oblikujejo posebni vzorci vedenja in reagiranja na nesrečo, zlasti tam, kjer je isti tip nesreče pogost, govorimo lahko celo o subkulturi nesreč. Lokalna skupnost tudi psihično reagira na specifičen način, samo njej lastni.
- Nesreče so pogoste povsod, zlasti pa v državah v razvoju, in lahko se zgodi, da neke situacije sploh ne prepoznamo več kot nesrečo, čeprav to je. Lokalna skupnost mora prepoznati nesrečen dogodek kot takšen in ustrezno odgovoriti na posledice ter prevzeti ukrepe za preprečevanje širjenja vplivov nesreče ali njene ponovitve (Kansas city Kansas Public schools 2010).

V Sloveniji se najpogosteje uporablja klasifikacija Bojana Ušeničnika (1994, 5), ki nesreče deli na: naravne, naravne in antropogene ter na antropogene. Med naravne nesreče uvršča potrese, točo, žled, pozebo, viharje, velik sneg in sušo, v antropogene nesreče spadajo nesreče v prometu, rudniške nesreče, porušitev jezu, industrijske nesreče, jedrske nesreče in vojne oziroma družbeno nasilje. V skupino naravnih in antropogenih nesreč pa uvršča erozijo tal, poplave, snežne plazove, požare, epidemije, epizootije, epifitir in erefestacije.

2.2 Potres

Potres je naravna nesreča, ki jo opredelimo kot seizmično valovanje tal, povzročijo pa ga premiki pod zemeljskim površjem. Močnejši potresi so večinoma tektonskega izvora in nastajajo kot posledica nenadne sprostitve nakopičenih tektonskih napetosti v zemeljski skorji ali zgornjem delu zemeljskega plašča. Zemeljska skorja je plast kamnin, ki prekriva Zemljo in je sestavljena iz plošč, ki se med seboj dotikajo ali prekrivajo. Medtem ko omenjene litosferske plošče trkajo med seboj in ob tem spreminjajo obliko, nastajajo ogromni pritiski. Občasno se energija teh pritiskov sprosti in rezultat te sprostitve je nenaden silovit potres (Grošelj 2004, 166). Druga pogostejša naravna vzroka potresov sta vulkanska dejavnost in plazovi, umetni potres pa lahko povzroči podtalna jedrska eksplozija (Zbirka. si 2010)⁵.

Potres označimo z njegovo magnitudo. Z empiričnimi formulami lahko iz magnitude ocenimo sproščeno količino energije pri potresu. Učinke potresa na okolje in ljudi opišemo z Evropsko makroseizmično lestvico (ima 12 stopenj in meri učinke - na stavbah, v naravi, ...). Magnitude in intenzitete ne gre zamenjevati, saj prva pove velikost potresa in se izračuna iz zapisa potresnih valov na potresnih opazovalnicah, druga pa nam pove, kakšno škodo so naredili potresni valovi na površju in je lahko subjektivna. Točko v zemeljski skorji, kjer se lom prične, imenujemo žarišče potresa ali hipocenter. Ta točka je lahko več sto kilometrov pod površjem kopnega ali pod morskim dnem. Premiki kamninskih gmot povzročajo tresljaje, ki se iz žarišča širijo kot seizmični ali potresni valovi. Le-ti se širijo zelo hitro, začutimo pa jih takrat, ko dosežejo zemeljsko površje. Najmočnejše valovanje je v točki neposredno nad žariščem, epicentru (Morris 2003, 11). Žarišče potresov tektonskega izvora je ponavadi v zgornjih plasteh zemeljske skorje (približno do globine 15 kilometrov), v nekaterih posebnih primerih pa lahko doseže globino največ do približno 700 kilometrov⁶ (Zbirka. si 2010).

⁵ Pri podzemnih jedrskih poskusih, ki so jih do nedavnega pogosto izvajali v puščavskih področjih ZDA, se je sproščala ogromna energija, kar je učinkovalo podobno kot naravni potres. Podobne posledice ima tudi črpanje vode v podzemlju in pri velikih vodnih jezovih, kjer velika masa vode v zajetjih močno pritiska na kamninsko podlago, poleg tega pa voda pronica v razpoke in prelomne cone (Morris 2003, 20).

⁶ Glede na globino žarišča pod površjem so lahko potresi plitvi (do 70 kilometrov), srednje globoki (70 do 300 kilometrov) in globoki (več kot 300 kilometrov). Čim globlje je žarišče potresa, tem dlje lahko potresni valovi potujejo in tem večje območje lahko prizadenejo (Walker 1992, 7).

Potres je torej naravna nesreča, ki jo za razliko od na primer poplav ne moremo predvideti in je ne moremo preprečiti z izvajanjem preventivnih ukrepov. Ker potres vedno spremlja visoka stopnja presenečenja in negotovosti, ni mogoče vnaprej oceniti njegovega obsega, moči in škode, ki jo bo povzročil, predvidimo lahko le območja, kjer se lahko pojavi⁷ (Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje 2006). Poškodbe in smrtne žrtve nastanejo zaradi porušitve zgradb, požarov, eksplozij, nenadzorovanega uhajanja nevarnih snovi v okolje in drugih sprememb v okolju, ki so posledica potresa⁸ (Grošelj 2003/2004, 227).

2.3 Kriza

Pri opredeljevanju krize je pomembno opozoriti na različne opredelitve, saj se pojem kriza pojavlja na vseh življenjskih področjih in v različnem kontekstu. V krizi odločevalci na različnih vladnih ravneh zaznajo ogrožanje temeljnih vrednot in norm ali pa ogrožanje njihovega položaja vodilnih javnih uslužbencev. Kriza ponuja omejen čas za oblikovanje politike in sprejemanje odločitev. In nenazadnje, kriza postavlja odločevalce pod velik stres in jih prisili, da sprejemajo odločitve v negotovih razmerah, v katerih dogodki prehitevajo drug drugega. Kljub temu da lahko za vsako krizo rečemo, da ima svoje lastne situacijske in kontekstualne značilnosti, so krizam nekatere značilnosti tudi skupne (Malešič 2002, 401).

Po t'Hartu (Malešič 2004, 12) je kriza neprijazen dogodek, ki odločevalce izziva in preizkuša, da ukrepajo v razmerah ogrožanja, časovne stiske in negotovosti. Holsti (Malešič 2004, 12) poda opredelitev krize, ki jo označujeta resno ogrožanje pomembnih vrednot in omejen čas za ukrepanje, značilno pa je tudi povečanje stresa med tistimi, ki se z njo ukvarjajo. Obema definicijama so skupni že omenjeni elementi ogroženosti, časovne omejenosti ter negotovosti, vpeljujeta pa tudi nov element, in sicer subjekte, ki se s krizo ukvarjajo.

Rosenthal, t'Hart in Charles (Grošelj 2004, 20) ponudijo splošno definicijo, po kateri je kriza resna grožnja osnovnim strukturam ali temeljnim vrednotam in normam družbenega sistema, ki pod pritiskom časa in visoke stopnje negotovosti zahteva sprejem kritičnih odločitev. Referenčna točka krize se od države premakne na družbo oziroma na družbeni sistem, kot ključni elementi pa nastopajo časovna omejenost, negotovost in potreba po sprejemanju kritičnih odločitev.

⁷ Seizmologi so sicer ugotovili nekaj svarilnih znakov, ki opozarjajo, da se pripravlja potres: spremembe v hitrosti seizmičnih valov, izbokline in vbokline v tleh, vrsta manjših potresov vzdolž prelomov in stikov med ploščami, ... Vendar je zanesljivo napovedovanje potresov še vedno v povojih (Walker 1992, 24).

⁸ Po ocenah znanstvenikov pride v zemeljski skorji vsako leto do okrog 500.000 manjših ali večjih premikov. Večina od teh mine, ne da bi jih sploh opazili. Okrog tisoč na leto pa je potresov, ki povzročijo škodo, od časa do časa pa se sprosti močan potres, ki pusti katastrofalne posledice na obsežnih področjih (Walker 1992, 22).

Stern (1999) ponuja sintetično definicijo krize, ki pravi: kriza je situacija, ki izhaja iz spremembe zunanjega ali notranjega okolja določene kolektivitete in jo označujejo tri nujne in zadostne zaznave dela odgovornih odločevalcev: ogroženost temeljnih vrednot, nujnost in negotovost.

Hermann (Malešič 2004, 12) je odločevalsko krizo pojasnil kot »situacijo, ki (1) ogroža prednostne cilje odločanja, (2) omejuje čas, ki je na razpolago za sprejemanje in izvajanje odločitev in (3) s svojim pojavom preseneti pripadnike enote odločanja«.

Po Malešiču (2004, 12) so ključne značilnosti kriz naslednje:

- ogroženost temeljnih vrednot (na primer človeških življenj, ozemeljske celovitosti, materialnih dobrin, ...);
- zelo omejen razpoložljiv čas za odločanje v razmerah, ki so presenetile ali celo šokirale organe upravljanja in vodenja (kritičnost vpliva na čas za ukrepanje);
- negotovost razmer (razmere se naglo spreminjajo, vpliv notranjih in zunanjih vzrokov);
- večpodročna in večsmerna posledičnost posamezne odločitve, pri čemer je dopustnost napačnih odločitev minimalna ali pa je sploh ni;
- omejena uporabnost preteklih informacij za odločanje in sredstev, na katere se je mogoče pri izbiri ukrepov nasloniti;
- omejena razpoložljivost primernih obstoječih informacijskih virov za odločanje;
- nenehno in nepričakovano pojavljanje vedno novih znamenj in značilnosti krize;
- intenzivnejši notranji in zunanji nadzor nad odločitvami;
- možnost oviranja tistih, ki so za krizo odgovorni;
- neprestana psihična obremenitev odločevalcev z malo priložnostmi za popuščanje in sprostitev.

Boin in Lagadec (2000, 186) pa sta se pri svojem preučevanju osredotočila predvsem na sodobne krize in izpostavila njihove naslednje značilnosti: velike posledice, veliko prizadete populacije, visoki gospodarski stroški, precedenčni, klasični in kombinirani problemi, dinamika snežene kepe zaradi množice resonančnih problemov, zastarele in neuporabne procedure varnostnih sistemov, ekstremna negotovost, dolgo trajanje s spreminjanjem ogrožanja, konvergenca organizacij na mestu udara, komunikacijski problemi med odgovornimi organizacijami, z javnostjo, mediji, žrtvami, precejšnja tveganja, ... (Prezelj 2005, 24).

2.4 Opredelitev potresa kot krize

Tudi pri potresu na Haitiju lahko zasledimo elemente, ki tvorijo sintetično definicijo krize. In sicer:

- a) grožnje temeljnim vrednotam (potres je s svojim delovanjem povzročil na tisoče (230 tisoč) smrtnih žrtev, poškodoval številne stanovanjske in poslovne objekte, ogrozil in prekinil zagotavljanje osnovnih človeških potreb, ogrožena je bila varnost prebivalcev, ...);
- b) nujnost (akterji so imeli na razpolago zelo omejen razpoložljiv čas za odločanje in ukrepanje, poleg tega se je začelo temniti in pritisk je bil zato še toliko večji);
- c) negotovost razmer (ker so uničujočemu potresu sledili popotresni sunki različnih intenzivnosti, ni bilo mogoče napovedati število mrtvih, ponesrečenih oziroma brezdomcev);
- d) č) omejena uporabnost preteklih informacij in razpoložljivost obstoječih informacijskih virov za odločanje (že pred potresom so imeli premalo načrtov ter zakonodaje na področju zaščite in reševanja, ob potresu pa se je zaradi številnih izgub tako v človeškem (16.000 mrtvih javnih uslužbencev) kot tudi v materialnem smislu (uničene različne inštitucije - Center za nujne operacije, Direktorat za civilno zaščito, parlament, številna ministrstva, šole, bolnišnice, poškodovana infrastruktura - ceste, letališče, pristanišče, električna dobava, komunalne storitve, ...) celotna uporabnost informacij še dodatno zmanjšala).

Poleg naštetih elementov pa bi poudarila tudi razsežnost potresa in s tem velike kratkoročne in dolgoročne posledice, ogromno prizadete populacije (230 tisoč smrtnih žrtev, več kot 300 tisoč ranjenih, 2 milijona brezdomcev, 1,3 milijona razseljenih, ...), visoki gospodarski stroški (celotna škoda potresa naj bi znašala okoli 11,5 milijarde dolarjev (International Crisis Group 2010, 2), precedenčni, klasični in kombinirani problemi, ki so se na Haitiju še poglobili zaradi slabih in neurejenih razmer v preteklosti, zastarele in neuporabne procedure varnostnih sistemov (premalo definiran sistem zaščite in reševanja in premalo sposoben celoten državni sistem), komunikacijski ter ostali problemi med odgovornimi organizacijami, z javnostjo, mediji, žrtvami (na Haitiju je delovalo ogromno inštitucij z različnimi mehanizmi, strukturami delovanja, kar je še dodatno oteževalo medsebojno usklajevanje).

2.5 Tipologija kriz

Iz literature so razvidne različne vrste kriz, med katerimi so najpomembnejše delitve glede na čas stopnjevanja, obseg (vertikalna delitev kriz) in širino (horizontalna delitev).

Prezelj glede na čas loči nenadne in hitro pojemajoče krize (velika hitrost nastajanja, majhna predvidljivost, jasno krizno napovedovanje, sproži jo specifičen dogodek), počasi pojemajoče ali razvlečene krize (počasno pojavljanje in pojevanje), kumulativne krize s kompleksnimi, dolgoročnimi posledicami (postopna hitrost nastajanja, velika predvidljivost, nerazločno krizno razpoznanje, sproži se s prekoračitvijo pragu). Vertikalna delitev kriz se nanaša na obseg posledic krize oziroma ogrožanja varnosti. V tem smislu ločimo med krizami na ravni posameznika, skupine ljudi, družine, organizacije, narave, lokalne skupnosti, države, mednarodne skupnosti in sveta. Horizontalna delitev pa obsega tradicionalne (vojaško-politični odnosi med državami) in netradicionalne krize (postindustrijske in postnacionalne) (Prezelj 2005, 25–27). Tradicionalne krize so bile značilne predvsem za obdobje hladne vojne, saj so bile tedanje analize varnosti omejene predvsem na državo kot referenčni objekt varnosti in vojaško-politično dimenzijo kot temeljno varnostno dimenzijo. Krize pa so se nanašale predvsem na ogrožanje vitalnih državnih interesov in meddržavne vojne ali vsaj tovrstne oblike nasilja (Prezelj 2005, 27). Po koncu hladne vojne pa se vzporedno z zmanjševanjem nevarnosti jedrskega spopada med velesilami širi koncept krize, ki je posledica širjenja pojmovanja (ogrožanja) varnosti. Številni aktualni pristopi kriznih študij tako ločujejo med vojaško-varnostnimi, ekonomskimi, okoljskimi krizami, krizami naravnih in tehnoloških nesreč, zdravstvenimi, terorističnimi, jedrskimi krizami, nemiri, informacijskimi zlomi, etničnimi napetostmi, migracijskimi tokovi kot krizami, ... (Prezelj 2005, 28).

Rosenthal, Boin in Comfort (2001, 32–34) ponudijo tipologijo kriz glede na način njihovega pojevanja in govorijo o hitro pojemajočih, katarzičnih in počasi pojemajočih krizah ter krizah s kompleksnimi dolgoročnimi posledicami. Za hitro pojemajoče krize je značilno, da se končajo tako hitro kot se pojavijo: hitro, ostro in odločno (npr. ugrabitev letala ali talcev, kar rešujemo s hitro in učinkovito vojaško akcijo ali s takojšnjimi pogajanjmi). V to skupino spadajo tudi nesreče, ki se dogajajo v skupnostih z zelo razvito subkulturo, ki je osredotočena na odpravljanje posledic nesreč. Če ne gre za večje nesreče, ki bistveno odstopajo od običajnega vzorca nesreč, bo taka skupnost s posledicami nesreče opravila rutinsko. Za katarzično krizo je značilno relativno hitro pojevanje, ki je posledica dolgega in postopnega pojavljanja krize. Napetost ali ranljivost (ogroženost) se počasi stopnjujeta, dokler ne dosežeta kritične točke, na kateri izbruhne kriza. Primere te vrste najdemo v konfliktih med oblastmi in različnimi ekstremističnimi skupinami ali med šibkejšimi in močnejšimi državami, ko dolgo razvijajoči se konflikt izbruhne v obliki vojaške intervencije močnejše države. Počasi pojemajoče krize se pojavijo počasi in tako tudi pojevanje. Tipična primera sta

vietnamska vojna in vojaška intervencija ZSSR (Zveza sovjetskih socialističnih republik) v Afganistanu. Za oba oborožena spopada je značilna visoka stopnja entropije, ki se dogaja na terenu, na fronti. Vojaške operacije se nadaljujejo ne glede na negativen »feedback«, ki se nanaša na rezultat take politike, dokler glavni akterji ne ugotovijo, da so se ujeli v past in se soočijo s političnim porazom. Deeskalacija tovrstnih kriz zahteva precej časa, saj je treba prilagoditi ambicije in pričakovanja ter se mentalno pripraviti na poraz in zadrego. Podobna logika velja tudi za okoljske krize, saj se tudi v tem primeru kriza »nabira« daljše obdobje, dokler na določeni točki ne izbruhne, potem pa zopet zelo počasi pojema. Kriza s kompleksnimi dolgoročnimi posledicami se pojavi nenadoma in izpostavi kritična vprašanja, ki imajo širši obseg in pomen. Te krize običajno presegajo zmožnosti reakcije političnih in uradniških struktur, pokažejo, da je stopnja pripravljenosti za soočanje s krizo prenizka in odgovor nanjo prešibak, tako da celo to dejstvo prispeva k večji nevarnosti. Tovrstne krize lahko postanejo simbol za celo vrsto kriz, ki so bile dotlej neznane ali manj znane (Malešič 2002, 402).

2.6 Krizno upravljanje in vodenje

Za uspešno soočanje s krizo se odgovorni poslužujejo posebnih postopkov in odločitev oziroma organiziranih dejavnosti, ki težijo k reševanju ali obvladovanju krize. Tedaj govorimo o kriznem upravljanju in vodenju, ponekod o kriznem upravljanju ali kriznem menedžmentu. Malešič (2004: 14) uporablja poimenovanje krizno upravljanje in vodenje in ga pojasni kot »oblikovanje postopkov, dogovorov in odločitev, ki vplivajo na potek krize in obsega organiziranje, priprave, ukrepe in razporeditev virov za njeno obvladovanje. Krizno upravljanje in vodenje se običajno odvija v organizacijskem kaosu, pod pritiskom množičnih občil, v stresnih razmerah in ob pomanjkanju natančnih informacij«. Spremembe narave in konteksta sodobnih kriz pa krizno upravljanje še otežujejo. Sodobne krize so izjemno kompleksne, učinkujejo prek različnih meja, se povezujejo z drugimi globokimi problemi in so dolgotrajne. Na njihovo naravo vplivajo procesi, kot so globalizacija, deregulacija ter razvoj informatike in tehnologije.

Za Prezlja, ki uporablja pojem krizni menedžment, to pomeni »bolj ali manj organizirane dejavnosti, ki so usmerjene v reševanje ali obvladovanje kakršnekoli krize (a) na pripadajoči ravni (lokalna, regionalna, državna, mednarodna) in (b) v pripadajoči dimenziji, (c) pred krizo, med krizo in po njej (Prezelj 2005, 74–94). Vsi elementi posredovanja v krizi so zajeti v pojmu krizno upravljanje in vodenje (KUV). Pojem tako vsebuje zaznavanje grožnje, opozarjanje, načrtovanje ukrepanja, krizno odločanje na tak način, da se v čim večji meri odpravijo negativne lastnosti krize, ter analiziranje in vrednotenje (Prezelj 2005, 74–94).

Po besedah ministrstva za domovinsko varnost v ZDA je krizno upravljanje in vodenje naloga organov, ki skrbijo za red in varnost (policija, sile za zaščito in reševanje, agencije, ...) in vsebuje postopke prepoznavanja, pridobivanja in načrtovanja ter uporabe virov, ki so potrebni za preprečevanje ali rešitev groženj in terorističnih dejanj. Ukrepi v okviru KUV lahko zajemajo tudi tradicionalne funkcije organov za red in varnost, kot so: obveščevalne naloge, nadzorovanje, taktične operacije, pogajanja, klasične in forenzične preiskave. Glavna naloga omenjenih organov je zagotavljanje dobrobiti in varnosti za celotno družbo, zato se razne agencije pri svojem delu povezujejo in oblikujejo enotne skupine za posebne naloge, kar jim omogoči večjo raven pristojnosti in s tem tudi večjo učinkovitost kriznega posredovanja (U.S. Environment Protection Agency Homeland security 2010).

Coombs (2001, 91) meni, da v procesu kriznega upravljanja in vodenja pridejo do izraza nekatere spretnosti in sposobnosti ključnih akterjev tega procesa. Med njimi omenja sposobnost prepoznavanja ranljivosti referenčne točke krize in predstavitve načinov za preprečevanje krize. Nujna je tudi sposobnost razločevanja različnih vrst kriz, saj vsaka od njih zahteva različen upravljavski in vodstveni pristop. Poseben pomen ima v tem procesu sposobnost oblikovanja načrta kriznega upravljanja in vodenja ter vrednotenja in izbire primernega odziva na krizo.

Cilj kriznega upravljanja je vzpostaviti razmere, ki niso krizne s stališča prizadetih in pridobiti ponovni nadzor nad dogodki, kar predvsem pomeni odpraviti vir ogrožanja varnosti. Naloga kriznega menedžmenta je potemtakem preprečevanje izgube nadzora kjer in kadar je to možno, omejevanje škode in obnavljanje nadzora, kadar je izgubljen (Prezelj 2005, 32).

Krajnc̃ec in Polič (2002, 411) po Heathu razlikujeta naslednje glavne dejavnosti kriznega upravljanja in vodenja za obvladovanje krize:

1. preprečevanje pojavljanja kriznih razmer in čim večje zmanjševanje kriznih vplivov;
2. pred pojavljanjem kriznih razmer upravljavci načrtujejo odzivne in reševalne dejavnosti in usposablajo člane organizacij v teh dejavnostih, tako da so organizacije in skupnosti pripravljene na ukvarjanje s prihodnjimi krizami in njihovimi vplivi;
3. ob pojavu kriznih razmer se krizni upravljavec ukvarja z izbruhom krize v razpoložljivem času;
4. ko krizne grožnje začnejo vplivati na razmere, se krizni upravljavec ukvarja z vsakim kriznim vplivom, kar lahko pomeni uporabo drugih virov, osebja ali upravljavskih pristopov kot med nastopom krize;

5. po krizi je krizni upravljavec vpleten v upravljanje okrevalnih in obnovitvenih programov, kar lahko spet pomeni uporabo drugih virov, osebja in pristopov (Prezelj 2005, 24).

2.7 Faze kriznega upravljanja in vodenja

V zvezi s krizo ločimo med predkriznim, kriznim (akutnim) in postkriznim obdobjem. V predkriznem obdobju se začnejo pojavljati zgodnji kazalci (indikatorji) krize (preventivna faza kriznega menedžmenta oziroma faza zgodnjega opozarjanja), v kriznem obdobju krizni kazalci izbruhnjejo ali presežejo določeno raven v zaznavah kriznih objektov (reaktivna faza kriznega menedžmenta), v postkrizni fazi pa se umirijo (vrnitev v predkrizno stanje, stabiliziranje). Krizni življenjski cikel se torej razteza od eskalacije do deeskalacije (Prezelj 2005, 24).

Za uspešno vodenje in upravljanje v kriznih razmerah je pomembno, da se upoštevajo posamezne faze, po katerih deluje skupina odločevalcev. Prezelj deli krizo na štiri faze, in sicer:

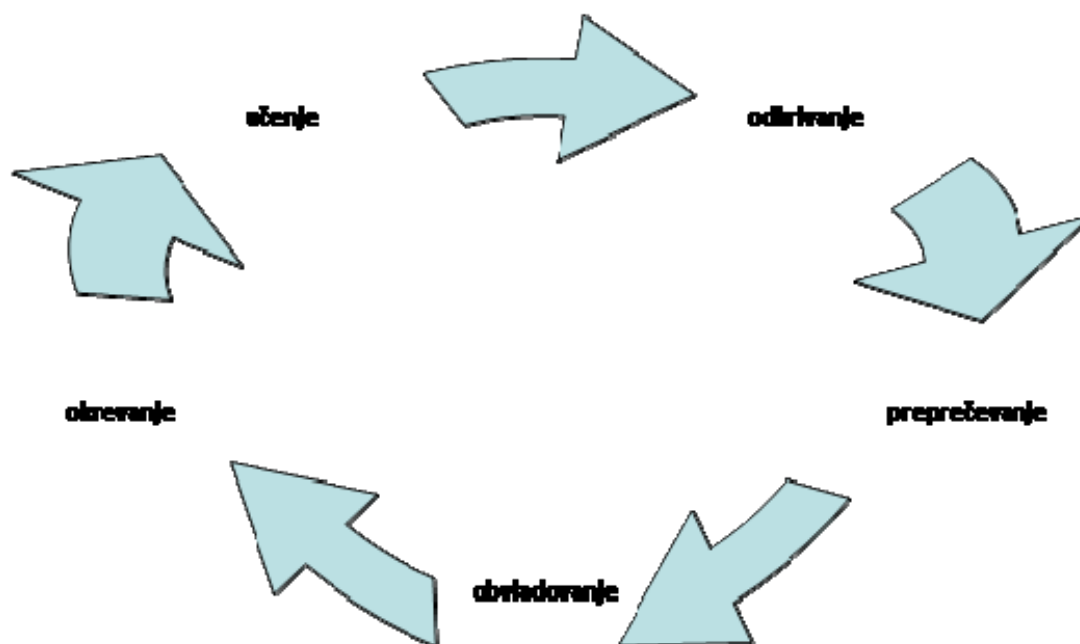
1. faza zbiranja podatkov in kriznega opozarjanja - pridobivanje podatkov o prihajajoči krizi ter opozarjanje kriznih akterjev in javnosti;
2. faza kriznega načrtovanja - oblikovanje načrtov za reševanje specifičnih vrst kriz;
3. faza neposrednega kriznega odločanja in vodenja kriznih operacij - pridobivanje in ohranjanje nadzora nad kriznimi razmerami;
4. faza pokriznega učenja - ocenjevanje predkriznih in kriznih aktivnosti ter na podlagi ugotovljenih napak priprava izhodišč za njihovo odpravljanje (Prezelj 2005, 190).

Fearn - Banks (Kranjčec in Polič 2002, 411) pa v svojem razmišljanju o kriznem upravljanju loči 5 faz kriznega upravljanja in vodenja, in sicer:

1. odkrivanje - v tem obdobju je pozornost usmerjena na odkrivanje opozorilnih znakov;
2. preprečevanje/priprava - dejavnosti, ki potekajo pred izbruhom krize in tečejo v smeri preprečitve pojava oziroma priprave na ukrepanje;
3. obvladovanje - napor, usmerjeni k omejevanju trajanja in širjenja krize;
4. okrevanje - v tej fazi se družba skuša vrniti v normalen tok delovanja;
5. učenje - na podlagi analize krize se podajo predlogi, kako prihodnje krize preprečiti ali ublažiti posledice.

Za lažjo predstavo sem opisane faze kriznega upravljanja in vodenja ponazorila v naslednjem organigramu.

Slika 2.1: Faze kriznega upravljanja in vodenja

2. 8 Sistem kriznega upravljanja in vodenja

Sistem kriznega menedžmenta je tisti del strukture nacionalnega oblastnega sistema oziroma sistema nacionalne varnosti, ki omogoča izvajanje kriznih dejavnosti oziroma dejavnosti kriznega menedžmenta v najširšem smislu⁹. Gre za temeljni in najpomembnejši podsistem sistema nacionalne varnosti, ki je odgovoren za pripravo na hitro ukrepanje države in družbe v najrazličnejših krizah ter hitro ukrepanje, ko do krize pride. Sistem povezuje celoten spekter različnih in hkrati med seboj povezanih dimenzij kriznih dejavnosti, kot so obrambno-vojaška, zaščitno-reševalna, diplomatska, obveščevalna, policijsko-kriminalistična, protiteroristična, varnostno-gospodarska, okoljevarstvena, epidemiološka in zdravstvena dejavnost, s katerimi želita država in družba obvladati sproženo ogrožanje varnosti oziroma krizne razmere. Strukturiranost sistema kriznega menedžmenta (predkrizna, krizna in pokrizna faza) izhaja iz faz kriznega menedžmenta. Krizno upravljanje in vodenje se kot dejavnost uresničuje na nacionalni, regionalni in lokalni ravni v številnih ministrstvih, agencijah, sektorjih, ki so povezani v sistem kriznega upravljanja in vodenja (Prezelj 2005, 77).

⁹ Sistem kriznega menedžmenta se v ožjem smislu nanaša na državne resorje in njihovo medresorsko sodelovanje, v širšem smislu pa lahko vključuje nekatere nedržavne organizacije, saj je najvišjo možno strukturiranost (kompleksnost) v boju zoper kompleksne krize mogoče doseči le na ravni celotne družbe (Prezelj 2005, 73).

2.9 Akterji kriznega upravljanja in vodenja

Pojem akterji kriznega upravljanja in vodenja je ožji od pojma krizni akterji, ki zajema družbene strukture, skupine in posameznike, ki se jih kriza posredno ali neposredno dotakne. Med krizne akterje uvrščamo različne vladne in nevladne organizacije, medije, predstavnike oblasti, civilno družbo, prizadete v krizi ter tudi akterje kriznega upravljanja in vodenja, ki pa so neposredno vključeni oziroma so del kriznega upravljanja in vodenja (Grošelj 2004, 24).

V reševanje krize je praviloma vključeno veliko število akterjev na različnih upravno-administrativnih ravneh (lokalna, regijska, nacionalna in tudi mednarodna raven). Različni akterji kriznega upravljanja in vodenja, ki so lahko formalni ali neformalni, imajo določene pristojnosti, naloge, odgovornosti in sestavo. V reševanje krize se vključujejo v različnem času, z različnega vidika in z različnim namenom. Takšna inštitucionalna kompleksnost pa ima praviloma tudi horizontalno in vertikalno dimenzijo. Medtem ko se horizontalna dimenzija preučevanja kriznega upravljanja in vodenja osredotoča na različne akterje na isti ravni upravljanja in vodenja, pa se vertikalna dimenzija osredotoča na razmerja akterjev med ravnmi upravljanja in vodenja (Malešič 2004, 439).

S kompleksnostjo in intenzivnostjo krize se povečuje število vključenih akterjev in kompleksnost kriznega upravljanja in vodenja, zato se na kompleksno krizo ena sama organizacija ne more primerno in zadostno odzvati. Različne dimenzije ogrožanja varnosti terjajo raznolike odzive, na katere se odzivajo različne organizacije, ki morajo med seboj intenzivno sodelovati. Kompleksnost groženj in kriz ni mogoče odpraviti na enostaven način, saj zahtevajo mešanico kriznih ukrepov. V svetu vedno bolj prevladujejo civilne krize, zato je večina kriznih ukrepov civilnega značaja, v posamezne primere kriz pa se vključujejo tudi vojaške organizacije. Dejstvo je, da se morajo krizni mehanizmi prilagajati spremenjenim varnostnim grožnjam, če jih hočejo uspešno reševati. Posledično prihaja do naraščanja kompleksnosti celotnega kriznega upravljanja in vodenja (Prezelj 2005, 57–64).

Medorganizacijsko sodelovanje in koordiniranje pri kriznem upravljanju in vodenju je nujno predvsem zaradi naslednjih sistemskih posledic kompleksnega ogrožanja varnosti:

1. kompleksnost krize presega zmožnosti in pristojnosti posameznih organizacij;
2. v kompleksni krizi se aktivira veliko število akterjev oziroma organizacij;
3. naraščajoča večfunkcionalnost kriznih akterjev;
4. naraščajoča zabrisanost mej med kriznimi akterji (Prezelj 2005, 57–64).

3 HAITI

Otoška država Haiti leži v Velikih Antilih v Karibskem morju, jugovzhodno od Kube. Na zahodu si 1/3 otoka Hispaniola deli z Dominikansko republiko, meri okrog 27.700 km², šteje pa približno 8 milijonov prebivalcev (Wikipedia 2011a). Je ena od prvotnih članic Združenih narodov in njenih specializiranih agencij kot tudi članica Organizacije ameriških držav (OAS). Poleg tega ima diplomatske odnose s številnimi državami po vsem svetu (Humanitarian response Haiti 2010).

Leta 1804 se je Haiti osamosvojil od Francije in postal prva svetovna neodvisna črna republika. Skozi zgodovino so se ves čas trudili, da se izkopljejo iz brutalnih diktatur, si pogojno prizadevali za demokracijo in doživeli veliko naravnih nesreč. ZDA so že leta 1915 na otoku nastanile svojo vojsko, ob koncu okupacije leta 1934 pa so vodstvo države zaupale edini učinkoviti in delujoči inštituciji na otoku, nacionalni gardi, vendar je Haiti gospodarsko ostal popolnoma odvisen od Washingtona (Oxfordova enciklopedija III 1993, 97).

Haiti so nato desetletja vodili številni represivni vladarji, menjavale so se vojaške hunte in država se je pogrezala v globoko politično in družbeno krizo (Oxfordova enciklopedija III 1993, 70). Zaradi brutalnih vojaških režimov, ki so kršili človekove pravice, se je po letu 1990 v dogajanje vmešala tudi mednarodna skupnost. Sprva OAS, ki je tako že oktobra 1991 svojim članicam priporočila takojšnjo uvedbo gospodarskih in diplomatskih sankcij ter prepoved izvoza orožja na Haiti (Tome 2008, 47). Nato pa tudi OZN, ki se je v dogajanje na Haiti vmešala šele leta 1993. Zaradi neprestanega kršenja človekovih pravic, želji po ponovni vzpostavitvi demokracije in velikega števila beguncev, pa so se dokončno tudi ZDA odločile za intervencijo¹⁰. Mednarodna skupnost pa je nato na Haitiju ostala vse do danes (Uppsala Conflict Database 2011).

3.1 Opis političnega sistema, ekonomskega stanja in varnostnih razmer Haitija

Aktualne varnostne razmere na Haitiju so posledica slabega političnega ter ekonomskega stanja tako v daljni kot tudi v bližnji preteklosti. Kažejo pa tudi na nezmožnost oziroma nesposobnost oblasti, da bi državo rešila iz krize ter državljanom omogočila normalno življenje.

3.1.1 Politično stanje

Haiti je polpredsedniška republika, kjer je predsednik države neposredno izvoljen na splošnih volitvah. Predsednika vlade izbere stranka, ki ima največ sedežev v parlamentu.

¹⁰ Multinacionalne sile (MNF) (2.0000 ameriških sil) so bile pod enotnim vodstvom in naj bi imele mandat uporabe vseh sredstev, ki so potrebna za odstranitev vojaškega režima, za takojšnjo vrnitev legitimnega predsednika in obnovitev legitimne oblasti na Haitiju (Varnostni svet 1994).

Izvršna oblast je dodeljena vladi in obema domovoma državnega zbora, pravni sistem pa temelji na rimskem civilnem pravu. Sedanja struktura političnega sistema Haitija je bila določena v ustavi 29. marca 1987 (Mongabay. com 2011).

Kljub na videz urejenemu političnemu sistemu pa je Haiti verjetno najšibkejši civilno-družbeni in politično-strankarski sistem na zahodni polobli. Leta nemirov in avtoritarnosti so povzročila, da je veliko političnih inštitucij v razsulu in nedelujočih. Jean - Bertrand Aristide (prejšnji predsednik) ni izpolnil svojih obljub o izboljšanju življenjskega standarda, poleg tega pa se je za povečevanje svojih pristojnosti skliceval na oborožene tolpe¹¹. René Preval je kot naslednik Aristida nastopil mandat kot demokratično izvoljeni voditelj, a je bil njegov položaj kljub temu ves čas negotov. Volivci so ohranili nezaupanje v politične inštitucije, ki so bile v preteklosti večkrat zlorabljene in ena od glavnih nalog Prevala ob začetku mandata je bila, da je začel obnovo celovitosti političnega sistema. Pri tem je naletel na ogromno problemov ter opozicijskih očitkov¹². Kot sem že omenila, pa je tudi januarski potres poudaril izjemno krhkost države in političnih inštitucij, saj je bila vlada praktično nevidna v dneh po tragediji in ni bila sposobna zagotoviti ali koordinirati reševanja.

3.1.2 Ekonomsko stanje

Haiti tudi na gospodarskem področju ostaja ena izmed najmanj razvitih držav na zahodni polobli in ena izmed najrevnejših na svetu. Komaj zagotavlja minimalne osnovne storitve za prebivalstvo v normalnih pogojih, ubada se s korupcijskim oziroma slabim vladnim upravljanjem ter ima velike težave v gospodarstvu. Primerjalni socialni in ekonomski kazalci kažejo na to, da že od leta 1980 zaostaja za drugimi državami v razvoju, strokovnjaki pa jo označujejo za daleč najbolj nestabilno državo na zahodu¹³. Gospodarska stagnacija je posledica prejšnjih neustreznih ekonomskih politik, politične nestabilnosti, pomanjkanja rodovitne zemlje, degradacije okolja, zanašanja na tradicionalne tehnologije, podkapitalizacije, pomanjkanja javnih naložb v človeške vire, migracije velikega dela

¹¹ To je sčasoma pripeljalo do širokih nemirov in oboroženih uporov v februarju 2004, zato so Aristida prisilili v izgnanstvo (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

¹² Protivladne demonstracije, motivirane predvsem z naraščajočimi življenjskimi stroški (zvišanje cen živil, bencina in drugega bistvenega blaga), zaradi premajhnega prizadevanja vlade v obdobju po močnem orkanu konec leta 2008, so se močno povečale konec leta 2007 in preko leta 2008 (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

¹³ 7.600 - člansko vojsko Haitija (Forces Armées d'Haiti: FADH) so razpusile ameriške sile po intervenciji leta 1994, formalno pa jih je demobiliziral tedanji predsednik Aristide Jean - Bertrand leta 1995. Vsa oprema vojske naj bi bila pod nadzorom začasnih varnostnih sil - Interim Public Security Force (IPSF), ki so bile ustanovljene za zamenjavo vojske. Prvotno jih je sestavljalo 3.000 zaposlenih, nato pa se je številka leta 1998, ko jih je IPSF nadomestila z novo oblikovano haitijsko državno policijo (Police Nationale d'Haiti - PNH), povečala na 5.500. Stabilizacijske sile ZN, ki so prevzele naloge varovanja sredi leta 2004, so dobile nalogo, da delujejo kot podpora za PNH (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

kvalificiranega prebivalstva, šibke nacionalne stopnje varčevanja in pomanjkanja učinkovitega sodnega sistema (Humanitarian response Haiti 2010).

Z nastopom predsednika Prevala, ki ima izkušnje na področju gospodarskega razvoja, se je stanje sicer malo izboljšalo (Janes Sentinel Security Assessment 2010)¹⁴. Tako je preko mednarodne skupnosti dobil denar za določene projekte, poleg tega pa je ogromno mednarodnih inštitucij in nevladnih ustanov odpisalo njegove dolgove. Nadaljnjo gospodarsko podporo je dobil tudi od ZN in ZDA po silovitem orkanu 2008. S tem so lahko uvedli številne reforme, katerih cilj je nadaljnje izvajanje strategije za zmanjšanje revščine ter posebne davčne in monetarne reforme ter nekatere izboljšave v izobraževalnem in zdravstvenem sektorju (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

3.1.3 Varnostne in okoljske razmere v državi

Haiti se nahaja na tektonsko zelo nevarnem potresnem območju in se spopada z ogromno naravnimi nesrečami, predvsem potresi, orkani, zemeljskimi plazovi, poplavami, sušami, ... Država namreč leži na dveh tektonskih ploščah (severnoameriški in karibski) vzdolž prelomne cone, kar otok izpostavlja visokim potresnim tveganjem. Poleg tega se nahaja v sredini orkanskega pasu in je odvisna od vsakoletnih neurij od junija do oktobra, občasnih poplav in rednih suš. Z malo denarja za vlaganje v alternativne vire energije število smrtnih žrtev ali razseljenih v vsakem orkanu še naprej narašča. Kljub temu pa vlada na naravne nesreče ni pripravljena in daje prednost bolj neposrednim in perečim problemom varnosti, politične stabilnosti in gospodarskega okrevanja (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

Pred potresom 2010 je kar 80 % prebivalcev živel v revščini, približno polovica prebivalstva pa se je preživela z manj kot 1 dolarjem na dan¹⁵. Haiti je imel najnižjo pričakovano življenjsko dobo, najvišjo umrljivost dojenčkov in najvišjo stopnjo tuberkuloze v regiji, približno 40 % prebivalstva pa ni imelo dostopa do osnovnih zdravstvenih storitev. Manj kot 53% odraslega prebivalstva na Haitiju je bilo pismenega in polovica šoloobveznih otrok ni obiskovala nobene šole¹⁶. Prav tako se je država soočala z visoko stopnjo kriminala

¹⁴ Začela se je liberalizacija carin, ukrepi za nadzor javnofinančnih odhodkov in prihodkov za povišanje davka, reforma finančnega sektorja, zagotavljanje skupnih javno-zasebnih naložb (Humanitarian response Haiti 2010).

¹⁵ Vendar je Haiti vseeno storil določen napredek. Poročilo generalnega sekretarja ZN, objavljeno januarja 2009, ki je priporočilo določene strategije za gospodarsko okrevanje Haitija in obisk Varnostnega sveta (VS ZN) marca 2009, so ugotovili, da obstaja možnost stabilnosti in procesa trajnostnega razvoja, ki pa je po katastrofalnem potresu na žalost izginila (Margesson, Taft - Morales 2010, 20–22).

¹⁶ Velik problem je predvsem v neenakomerni porazdelitvi dohodka in premoženja med prebivalstvom, kar se kaže tudi v vrednosti Ginijevega koeficienta, ki je zelo visok, in sicer 59,2. V skladu s programom Združenih narodov za razvoj (UNDP - United Nations development program) so jo razvrstili kot 7. najbolj neenakopravno družbo na svetu (Countries of the world 2010).

in socialnih nemirov, neustrezna infrastruktura pa je kazala tudi na več let trajajočo korupcijo vlade oziroma njeno nezainteresiranost za reševanje zadev (Janes Sentinel Security Assessment 2010)¹⁷.

Kljub večkratni in ogromni mednarodni pomoči je situacija na Haitiju torej zelo slaba, stopnja revščine pa se je pri odpravljanju posledic potresa še znatno povečala (ZRC - SAZU 2010). V predvidljivi prihodnosti bo Haiti odvisen od dobre volje mednarodne skupnosti, ki je večkrat poudarila svojo zavezanost državi in potrpežljivosti tistih prebivalcev, ki upajo na izboljšanje življenjskega standarda in splošne ravni javne varnosti (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

4 SISTEM KRIZNEGA UPRAVLJANJA IN VODENJA

Haitijski Rdeči križ (la Croix Rouge haïtienne - HRC), ustanovljen 29. maja 1932, je bil prvi uradno priznani reševalni organ, katerega namen je bilo zagotoviti pomoč prebivalstvu v kriznih razmerah. V podporo tej inštituciji je bila na najvišji državni ravni ustanovljena ad hoc komisija za uravnavanje katastrofalnih situacij. Trajalo je približno 50 let, da je haitijska država oblikovala trajne strukture, odgovorne za odzivanje na nesreče. Prav tako leto 1983 označuje ustanovitev Organizacije za preprečevanje in pomoč ob nesrečah (l'Organisation pré désastre et de secours - OPDES). Tri leta kasneje, 31. maja 1986 so odgovornost za civilno zaščito dodelili ministrstvu za notranje zadeve in OPDES je bil nato postavljen pod skrbništvo tega ministrstva (Republique d'Haiti Protection Civile 2011).

Vendar pa sta bili tako OPDES kot HRC, osredotočeni predvsem na pripravljenost in odzivanje v primeru naravnih nesreč, nista pa se osredotočali na same vzroke, ki povzročijo izredne razmere. Zato je haitijska vlada leta 1997 v okviru ministrstva za notranje zadeve ustanovila Direktorat za civilno zaščito (DPC). Slednji ima nalogo koordinacije vseh intervencijskih operacij v odgovoru na nesreče in promoviranja dejavnosti ter je osrednja direkcija ministrstva za notranje zadeve in teritorialne skupnosti. Skrbi predvsem za obvladovanje tveganj in nesreč na celotnem območju Haitija¹⁸. Kot tak DPC deluje kot izvršni organ Nacionalnega sistema za upravljanje in odzivanje ob nesrečah (SNGRD) in je teoretično prisoten na nacionalni, pokrajinski in občinski ravni. Usklajuje ga Stalni sekretariat za upravljanje in odzivanje ob nesrečah (SPGRD) in prav tako subjekte znotraj te strukture,

¹⁷ Zaradi visoke stopnje revščine ter velike količine nezakonitega orožja je stopnja nasilja temu ustrezno visoka. Velik del izvira iz spopadov med konkurenčnimi tolpmi v mestih, ki branijo svoje ozemlje. Stabilizacijske sile poskušajo pomagati, vendar pa je težko izslediti in z natančnostjo količinsko ovrednotiti število umorov in napadov, saj jih veliko ostane neodkritih (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

¹⁸ V nujnih primerih minister za notranje zadeve aktivira Nacionalni center za nujno delovanje (Center d'Opérations d'Urgence) za organizacijo in usklajevanje odziva (Grunewald, Binder 2010, 22).

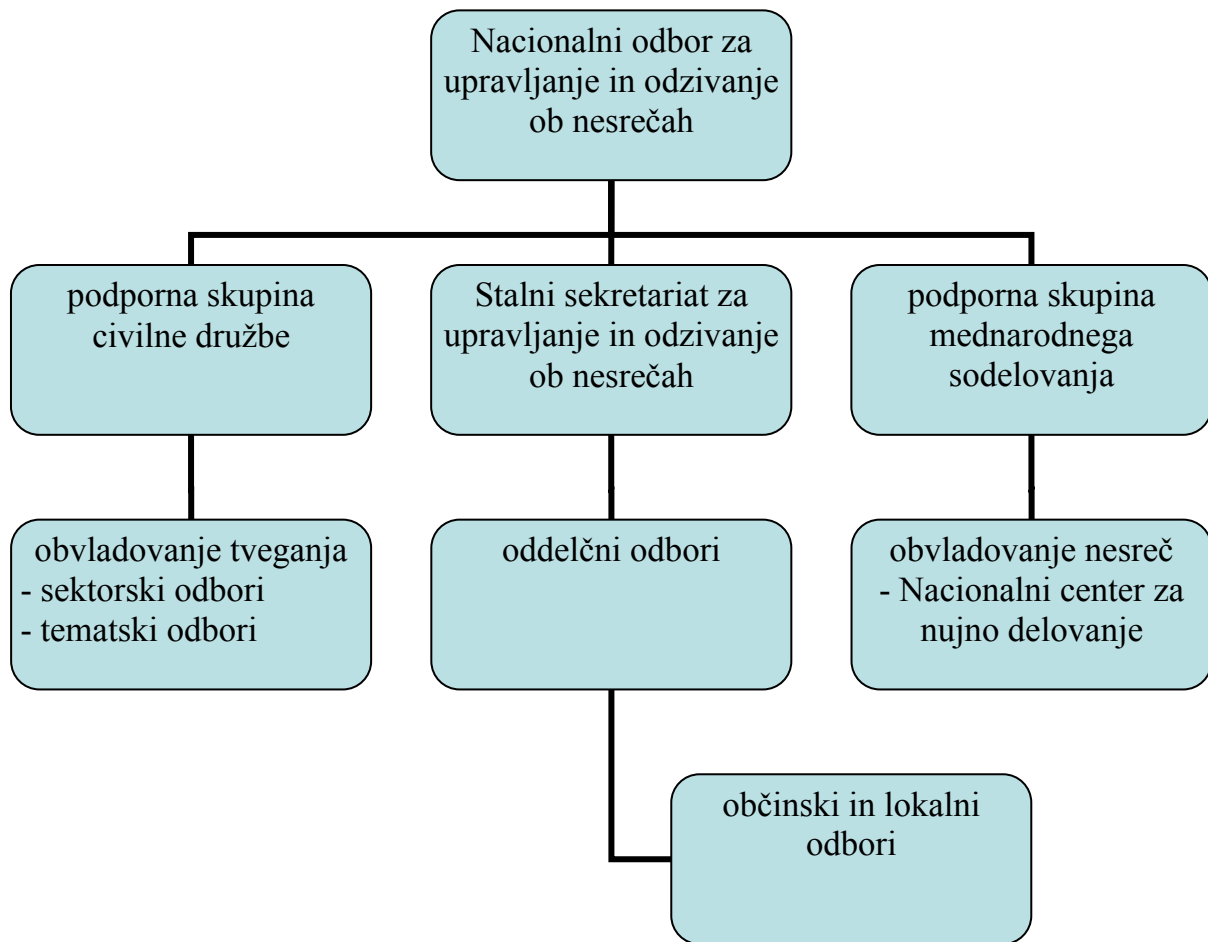
kot so oddelčni, občinski in lokalni odbori civilne zaščite (Republique d'Haiti Protection Civile 2011). DPC vodi tudi poskusno serijo projektov podpore SNGRD, ki jih financirajo Svetovna banka, Evropska unija, UNDP (United Nation Development Program) in IDB (Inter - American Development Bank) (Grunewald, Binder 2010, 22).

4.1 Nacionalni sistem za upravljanje in odzivanje ob nesrečah

Nacionalni sistem za upravljanje in odzivanje ob nesrečah je bil ustanovljen leta 1999. Je haitijski državni organ, ki je namenjen obvladovanju tveganj in odzivanju na naravne nesreče po vsej državi. SNGRD na hierarhični ravni vključuje:

- Nacionalni odbor za upravljanje in odzivanje ob nesrečah (CNGRD), ki vključuje najvišjo državno oblast.
- Stalni sekretariat za upravljanje in odzivanje ob nesrečah (SPGRD), ki ga sestavljajo predstavniki javnih ustanov. Odgovoren je za izvajanje ukrepov, opredeljenih v Nacionalnem načrtu za upravljanje in odzivanje ob nesrečah (PNGRD). SPGRD usklajuje 26 vladnih in nevladnih organizacij, ki sodelujejo v pripravah na naravne nesreče in v odzivnih dejavnostih, predseduje pa mu generalni direktor ministrstva za notranje zadeve.
- Stalni tematski odbori, ki se ukvarjajo z nalogami, povezanimi z upravljanjem in odzivanjem ob nesrečah.
- Oddelčni, občinski in lokalni odbori za upravljanje in odzivanje ob nesrečah. Ti odbori so sestavljeni iz javnih organov (župan, policija, pravosodje) in iz občinskih, oddelčnih in lokalnih vlad. Opredeliti morajo poseben načrt obvladovanja tveganj in nesreč, ki zajema vse od identifikacije virov (identifikacija oddelčnih, občinskih in lokalnih virov podpore intervencijskih operacij; ugotavljanje lokacije teh virov podpore), odnosov s skupnostjo (identifikacija lokalnih voditeljev in zagovorniških skupin, ki bi omogočale hitro razširjanje informacij, ugotavljanje potreb in ustanovitev dialoga in izmenjave nadaljnjih informacij), obvladovanje (menedžment) pomoči in prostovoljcev, zmanjšanje vplivov in obvladovanje tveganja (izvajanje in nadzor nad sanacijo ali obnovo z namenom, da se zmanjša tveganje za prihodnje škode) (Republique d'Haiti Protection Civile 2011).

Slika 4.1: Organigram nacionalnega obvladovanja tveganja nesreč

Vir: Republique d'Haiti Protection Civile (2011).

5 PREVENTIVNI UKREPI IN PRIPRAVE NA POTRES

Preventivni ukrepi in priprave so eden izmed najpomembnejših elementov pri kriznem upravljanju in vodenju. Pri tem sta zelo pomembna sposobnost in pripravljenost akterjev kriznega upravljanja in vodenja pri soočanju s kriznimi razmerami, vsebuje pa predvsem načrtovanje, usposabljanje, urjenje, opremljanje, popolnjevanje, obveščanje in alarmiranje ter izvajanje preventivnih ukrepov v tehničnem smislu (Malešič 2004, 438). Veliko naravnih nesreč je sicer mogoče napovedati, se nanje dobro pripraviti, potres pa spada med naravne nesreče, ki jih ne moremo predvideti in preprečiti z izvajanjem preventivnih ukrepov, lahko pa le ublažimo njihove posledice.

Potresna nevarnost na Haitiju oziroma sam potres je bil zaznan v zelo kratkem času, vendar domača vlada ni imela zmogljivosti, izkušenj ter potrebne pripravljenosti, da bi lahko odreagirala ob nesrečah tako velikih razsežnosti. Kot sem že omenila, je bila z različnimi

izzivi in problemi preobremenjena že pred 12. januarjem. Tudi tuja pomoč za priprave in preprečevanje naravnih nesreč na Haitiju je bila kljub ponavljajočim orkanskim opustošenjem relativno nizka. Haitijska vlada in mednarodni partnerji so se z izrednimi razmerami ukvarjali na kraju in v času, ko so se le-te že pojavile, torej kurativno, niso pa razvili holističnega oziroma preventivnega pristopa. Poleg tega sta haitijska oblast in sistem kriznega upravljanja in vodenja¹⁹ običajno dala prednost najpogostejšim problemom, ne pa problemom v najhujših oblikah. Tako so se DPC, CNGRD in ZN osredotočili na pogostejše naravne nesreče (cikloni, poplave, zemeljski plazovi), zanemarjali pa so ostale možnosti (potresi), čeprav so potresi v preteklosti že večkrat prizadeli Haiti in kljub temu da je bilo to tveganje navedeno v strategiji DPC (Grunewald, Binder 2010, 22). Tudi lokalni odziv na prejšnje nesreče je pokazal dinamičnost DPC kot tudi meje njegove operativne zmogljivosti. Čeprav ga je podprlo več donatorjev (Svetovna banka, UNDP), je imel DPC omejene zmogljivosti, usklajevanje pa je bilo zelo pogosto zapleteno zaradi nasprotujočih si političnih zavezništev na vseh ravneh (Grunewald, Binder 2010, 22).

Vlada je šele v letu 2004 po tropski nevihti Jeanne začela razvijati preventivne ukrepe za primere naravnih nesreč²⁰ (International Crisis Group 2010, 4), vendar so bile zmogljivosti še vedno v povojih. Haitijski potresni strokovnjaki so sicer razvijali komunikacijska orodja za obveščanje in osveščanje javnosti, kako se odzvati v primeru potresa. Vendar so ob potresu obstajale resne pomanjkljivosti v vladi, odzivanju omrežja, skupnosti in pripravljenosti državljanov.

Z vidika preventivne faze oziroma priprave na naravne nesreče velja izpostaviti še ukrepe in aktivnosti na področju prostorskega načrtovanja ter gradbenih in ostalih zakonskih predpisov. Haiti je bil zelo ranljiv zaradi svoje inštitucionalne slabosti, okoljskega izkoriščanja in pomanjkanja sodobne infrastrukture. Poznala se je odsotnost sodobnih

¹⁹ Velike naravne nesreče na Haitiju:

1770 - potres opustoši Port-au-Prince;

1842 - potres uniči Cap-Haitien in druga mesta;

1935 - v nevihti umre 2.000 ljudi;

1946 - v cunamiju umre 1.790 ljudi;

1954 - orkan Hazel ubije na stotine ljudi;

1963 - orkan Flora ubije 6.000 ljudi na Haitiju in Kubi;

1994 - orkan Gordon ubije na stotine ljudi;

1998 - orkan Georges uniči 80 % pridelka;

2004 - v poplavah umre 2.600 ljudi;

2004 - tropska nevihta Jeanne ubije 1.900 ljudi;

2007 - tropska nevihta Noel sproži zemeljske plazove, povzroči poplave;

2008 - trije orkani in tropske nevihte ubijejo 800 ljudi;

2010 - potres opustoši Port-au-Prince in terja več deset tisoč žrtev;

2010 - zaradi izbruha kolere umre več kot 2.500 ljudi (BBC News 2011).

²⁰ V njej je bilo ubitih 3.000 oseb, povzročila pa je škodo v višini 15 % BDP (International Crisis Group 2010, 4).

gradbenih predpisov in pomanjkanja nadzora ali obstoječih kodeksov zaradi omejenih zmogljivosti upravljanja. Prostorsko načrtovanje, zemljiške uredbe, zlasti v mestnem okolju, kot je Port-au-Prince, so kljub vključitvi v okoljski načrt zaostajala za več let. Glede na obubožano stanje velike večine prebivalstva, so ljudje gradili kjerkoli in s čimerkoli so lahko ter s popolnim neupoštevanjem varnostnih ali okoljskih predpisov. V zadnjih desetletjih je Port-au-Prince postal prenatrpano mesto brez kakršnihkoli predpisov glede varnosti. Karakteristike potresa - visoka velikost in globina - v kombinaciji z velikimi socialnimi problemi Haitija zaradi revščine, šibkih inštitucij in prepolnega mesta so zato ustvarile katastrofo ogromnih razsežnosti. Kakršenkoli odziv bi preobremenjena, premalo finančno sposobna in osebno prizadeta Prevalova uprava zagotovila, bi bil v veliki meri nezadosten in ne bi dosegel pričakovanj (International Crisis Group 2010, 4).

6 POTRES NA HAITIJU

Haiti je 12. januarja 2010 ob 16:53 po lokalnem času stresel katastrofalni potres z močjo 7. stopnje po Richterjevi lestvici. Njegov epicenter je bil pri kraju Léogâne, približno 25 km zahodno od prestolnice Port-au-Prince. Rušilna moč potresa se je zaradi plitvega epicentra, ki je bil 13 kilometrov pod površjem²¹, še povečala.²² (Delo. si 2011). Potres so čutili tudi v Dominikanski republiki in celo na Kubi (RTV Slo 2011a).

Žarišče potresa je nastalo v karibski geotektonski plošči, ki jo na severu in delno na vzhodu omejuje severnoameriška plošča, na jugu in delno na vzhodu pa južnoameriška plošča²³. Na zahodu se pod karibsko ploščo spodriva manjša plošča Kokos. Meje med ploščami so konvergentne in divergentne na severu, na vzhodu in zahodu gre za subdukcijo, prav tako pa v pretežnem delu južnega dela plošče na območju Paname in severnih Andov. Plošča Nazca se s konvergentno in deloma divergentno mejo dotika karibske plošče le v manjšem delu v jugozahodnih predelih obravnavanega območja. Afriška plošča se proti obema ameriškim ploščama premika okoli 30 centimetrov na leto. Premiki med ostalimi

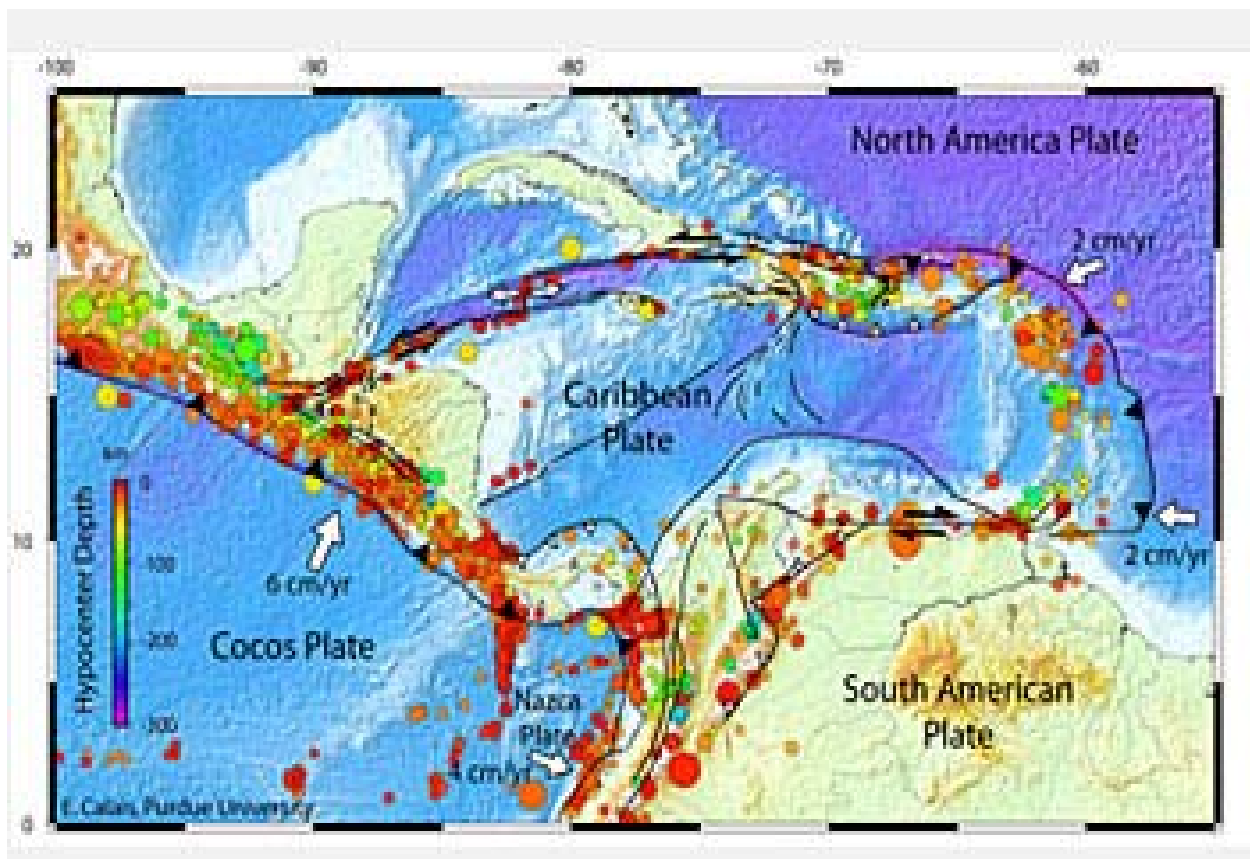
²¹ Slaba geološka podlaga je tudi dejavnik, ki lahko pri isti magnitudi poveča učinke potresa za eno do tri stopnje po evropski potresni lestvici. Končno pa je bil odkrit pravi razlog za izjemno težke posledice potresa, to je bila globina žarišča. Potresi z magnitudo 7,0 in več so ponavadi globlji, vsaj 30 kilometrov ali več, le redko pa nastanejo v tako majhni globini, saj po prvih podatkih globina žarišča potresa ne presega reda velikosti med 10 in 15 kilometrov (Delo. si 2011).

²² Profesor geofizike z angleške univerze Durham Roger Searle je povedal, da bi bilo moč tega rušilnega potresa na Haitiju mogoče primerjati z nekaj jedrskimi bombami. Kombinacija geografsko relativno plitkega epicentra in magnitude je zakrivila rušilno moč (Žurnal 24.si 2011).

²³ Če pogledamo karto epicentrov potresov, vidimo, da je večina potresov v preteklosti nastajala zahodno od epicentralnega območja zadnjega potresa. Potresi so dosegali magnitudo do 5,0, le redki so to vrednost presegli, vendar niso presegli magnitude 6,5. Globine žarišč so bile večinoma do 50 km, redkeje do 100 oziroma 150 km globine. Žarišča so večinoma nastajala ob divergentnih in konvergentnih conah, ponekod v conah subdukcije, le redko pa ob transformnih prelomih. Žarišče zadnjega potresa je nastalo ob seizmičnem transformnem prelomu, ki je razmeroma plitev, zato je bilo tudi žarišče potresa v majhni globini (Delo. si 2011).

ploščami so dokaj majhni, razen v conah subdukcije, kjer na zahodu plošča Kokos spodriva karibsko za približno 67 mm/leto, na zahodu pa ameriški plošči spodrivata karibsko ploščo za okoli 27 mm/leto. Napetosti, ki nastajajo med naštetimi ploščami, so v preteklosti povzročile nastanek številnih potresov, vendar prav na tem območju, kjer je nastal zadnji potres, močnejših potresov v preteklosti ni bilo (Delo. si 2011).

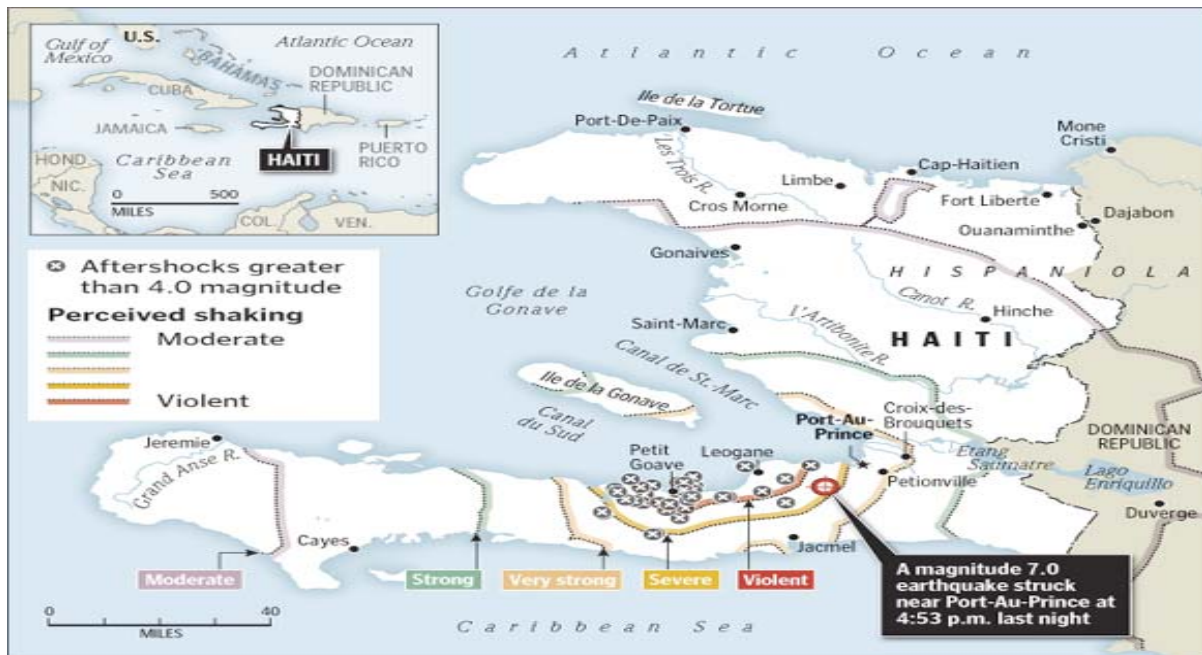
Slika 6.1: Prikaz premikanja litosferskih plošč

Vir: National science fundation (2011).

Zaradi nakopičenih napetosti med ploščami je Haiti 16. januarja stresel še močan popotresni sunek jakosti 4,5 po Richterju. Zaradi sunka so bili reševalci primorani prekiniti iskanje preživelih pod ruševinami, a so že po nekaj minutah nadaljevali z delom. Natanko dva tedna po katastrofalnem potresu pa sta Haiti stresla še dva popotresna sunka. Po podatkih ameriškega geološkega inštituta je imel eden od sunkov moč 4,4 stopnje po Richterjevi lestvici. Vsega skupaj pa je Haiti streslo še več kot 50 močnejših popotresnih sunkov. Najmočnejši je meril 5,9 stopnje po Richterju (Siol. net 2011).

Slika 6.2: Območje potresa

Vir: Risk management monitor (2011).

6.1 Posledice potresa

Naslednje jutro so se katastrofalne posledice potresa dejansko pokazale: »Goudou - goudou«, kot je lokalno prebivalstvo poimenovalo januarski potres, je po ocenah Rdečega križa prizadel tri milijone prebivalcev, po uradnih podatkih haitijske vlade pa naj bi bilo okoli 230 tisoč smrtnih žrtev²⁴ (Delo. si 2011). Med žrtvami so bili tudi pravosodni minister Paul Denis, vodja opozicije Michel Gaillard, rimskokatoliški nadškof Port-au-Princa Joseph Serge Miot in več predstavnikov stalne misije Združenih narodov, vključno z vodjo. Več kot 300 tisoč ljudi je bilo ranjenih, 2 milijona jih je ostalo brez strehe nad glavo, 1,3 milijona pa je bilo razseljenih. Več sto tisoč jih je živelo v začasnih šotoriščih ali pa so pobegnili v manjša mesta oziroma na podeželje, ki so bila premajhna, da bi lahko sprejeta takšno množico ljudi. Žrtve niso izgubile le svojih domov, ampak tudi družinske člane in v mnogih primerih celo svoje življenje. Skupaj je tako več kot tretjina celotnega prebivalstva Haitija utrpela gromozansko škodo (International Crisis Group 2010, 2).

Potres je prav tako povzročil veliko gospodarsko in infrastrukturno škodo v Jacmelu in v drugih naseljih v regiji. V prestolnici je bilo popolnoma uničenih več pomembnih stavb, med njimi predsedniška palača, stavba državnega zbora, mestna katedrala in glavni zapor.

²⁴ 12. januarja 2011 je haitijski premier število mrtvih na Haitiju še povečal za 93.430 žrtev, kar naj bi skupaj znašalo kar 316.000. Vendar ti podatki še niso uradno potrjeni (Guha - Sapir, Vos 2011).

Poškodovano je bilo 285.000 stanovanjskih domov skupaj z letališčem²⁵, glavnimi pristanišči, električno energijo, komunikacijskim in prometnim omrežjem, zdravstvenimi ustanovami, šolami, ... Poškodovana ali uničena je bila tudi ključna infrastruktura, kar je močno otežilo gibanje reševalcev, dostavljanje humanitarne pomoči in koordinacijo reševanja (International Crisis Group 2010, 2).

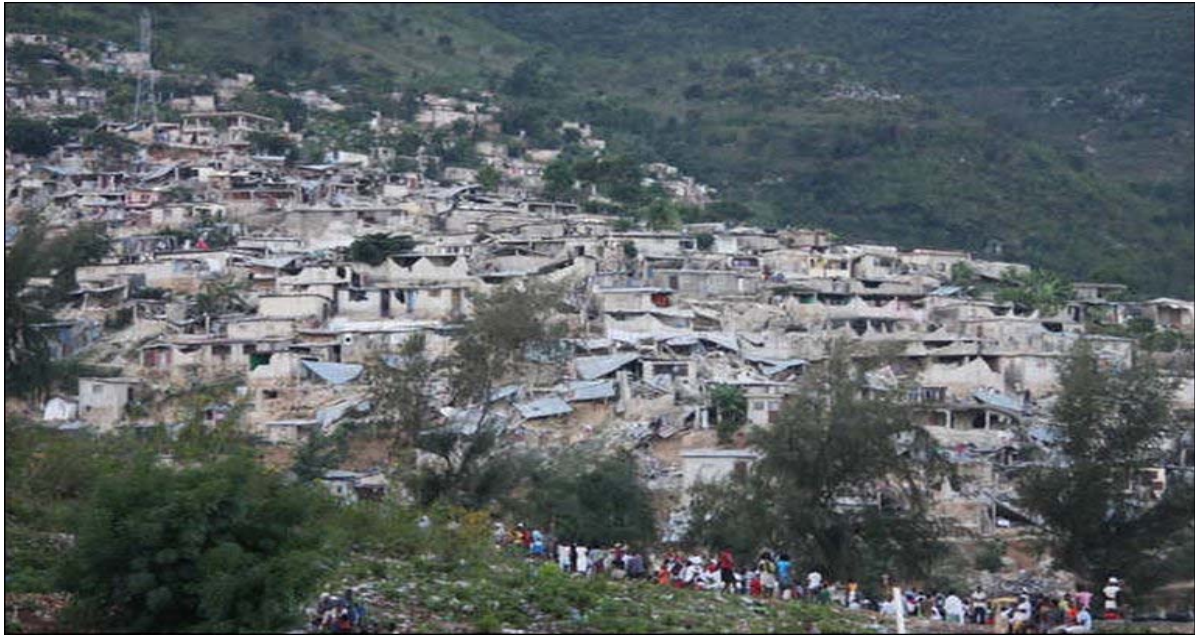
Zaradi skoraj popolnega propada kritične infrastrukture (elektrika, voda, sanitarije), oskrbe s hrano in javnih ustanov so se varnostne razmere v državi v naslednjih dneh po potresu poslabšale do kritične stopnje. Javna varnost je bila krhka, bilo je ogromno izbruhov nemirov v zvezi z dostopom do humanitarne pomoči in ropanja, poleg tega pa so skrbi povzročale tudi možnosti izbruha epidemij nalezljivih bolezni. Mestne mrtvašnice so bile hitro prenapolnjene in 21. januarja je vlada sporočila, da so pokopali že več kot 80.000 mrtvih (Wikipedia 2011b).

Po mnenju akcijskega načrta vlade (PARDN) naj bi celotna škoda zaradi potresa znašala okoli 11,5 milijard dolarjev (International Crisis Group 2010, 2), podatki raziskave Združenih narodov pa so navedeni v naslednjih številkah:

- 20 % vseh hiš v območju Port-au-Prince (PAP) je bilo uničenih;
- 20 % vseh hiš v neposrednem območju so morali porušiti;
- 35 % hiš je ostalo nepoškodovanih in te so bile v glavnem na obrobju, daleč stran od epicentra;
- 20 % populacije območja PAP je prešlo iz sloja bogatih ljudi v sloj najrevnejših;
- 70 % ljudi je živelo v zbirnih taboriščih (kampilih), saj so v potresu izgubili vse svoje premoženje;
- 1,3 milijona ljudi je bilo razseljenih na področju Port-au-Prince, medtem ko je 604.215 ljudi zapustilo mesto;
- 523.000 ljudi je prejelo material za zasilna prebivališča oziroma 40 % vseh potrebnih kapacitet;
- na deželo se je iz mesta izselilo 500.000 ljudi;
- 302.000 otrok so premestili v druga območja (Humanitarno društvo hrana za življenje 2010).

²⁵ Na mednarodnem letališču v Port-au-Prince je bil uničen kontrolni stolp, zaradi česar je bilo onemogočeno letenje (International Crisis Group 2010, 2).

Slika 6. 3: Opustošenje po potresu

Vir: BBC News (2011).

Vzroki za tako velik obseg škode in drago popotresno obnovo pa so:

- Fenomen in epidemiologija potresa: Čeprav je bila magnituda velikosti potresa na 7. stopnji po Richterjevi lestvici, je bil epicenter potresa le deset kilometrov pod površino in blizu južne obale polotoka. To je pomenilo, da je z veliko silo zadel v poseljena mestna naselja od centra zaliva Gonaïves (Gressier, Léogâne, Carrefour) do Jacmela.
- Potres je prizadel glavno mesto ter središče države Port-au-Prince. Poleg tega so bila uničena vladna poslopja in sedež ZN.
- Sodobna stanovanjska gradnja in odsotnost norm potresno varne gradnje: Sodobna stanovanjska gradnja ni upoštevala norm za potresno odpornost, ampak se je osredotočila na odpornost v primeru orkanov, kar je številne hiše iz betonskih blokov preobrazilo v smrtonosne pasti. Nasprotno so se tradicionalne lesene hiše in lahke konstrukcije izkazale za boljše potezo, saj so se potresu lažje uprle.
- Čas potresa: Veliko žensk je bilo v času potresa doma, moški so bili v službi in otroci na poti nazaj iz šole. Statistični podatki kažejo, da je to povzročilo večje število ženskih žrtev. Če bi bil potres ponoči, bi se število žrtev verjetno še povečalo (Grunewald, Binder 2010, 22).

7 KOMPLEKSNO KRIZNO UPRAVLJANJE IN VODENJE

Strokovnjaki reševalne akcije razvrščajo v več faz: iskanje in reševanje, zdravljenje in preživetje; selitve in rehabilitacija; akcije za hitro obnovo in dolgoročno obnovo. Pri vseh kompleksnih naravnih nesrečah, ki prizadenejo številna življenjska področja, lahko traja več dni, da se prizadevanja za pomoč sploh začnejo. Države se soočajo z zamudami pri prevozu in z zastoji, pomanjkanjem prometne infrastrukture, z birokratskimi težavami, pomanjkanjem dostopa in vse to lahko povzroči zastoje na ključnih mestih v sistemu. Pri tem je čas seveda ključnega pomena za reševanje življenj. Glede na to, da je sistem ogromna kompleksna mreža, je za njeno učinkovito delovanje potrebno ogromno skupnega usklajevanja ocen in ustreznih odzivov z vlado, lokalnimi skupnostmi in mednarodno skupnostjo (Margesson, Taft - Morales 2010, 8).

Obseg prizadevanj na Haitiju je tako združil izredne zmogljivosti in pripravljenost za pomoč, vendar je nenehno prizadevanje in strateško načrtovanje potrebno čisto v vsaki fazi. Velike humanitarne pomoči so otežene zaradi številnih pomembnih izzivov vključno s splošnim pomanjkanjem prevoza, zelo omejenim komunikacijskim sistemom in poškodovano infrastrukturo.

Tako je bilo tudi na Haitiju veliko težav in izzivov pri reševanju ter popotresni pomoči oziroma obnovi. V prvih dveh tednih po potresu so bile prednostne naloge osredotočene na 1) iskanje in reševanje (vključno z ekipami s težko opremo, medicinsko pomočjo in oskrbo); 2) zagotavljanje kritične potrebe po hrani, čisti vodi in sanitarijah, medicinski pomoči in nujnih zavetišč in 3) vzpostavitev ključne infrastrukture in logističnih operacij. Prizadevanja za pomoč pa so bile seveda takojšnje in ključne prednostne naloge (Margesson, Taft - Morales 2010, 8).

Tako lahko odzivanje v primeru potresa na Haitiju v grobem razdelimo na 4 faze:

a) zgodnje krizno odzivanje ob nesreči

V kaotičnih razmerah so ljudje sprva sami poskušali rešiti svoja življenja, premoženje ter pomagali ostalim sorodnikom, znancem, prebivalcem ogroženih krajev. V pomoč so jim bile tudi razne organizacije civilne družbe, prostovoljci, ... Vendar je bilo to čisto spontano neorganizirano odzivanje. Šele kasneje so glavni akterji odzivanja postali lokalne skupnosti, nacionalna vlada oziroma inštitucije kriznega upravljanja in nenazadnje v tako kompleksni krizi, kot je bila le-ta na Haitiju, tudi mednarodna skupnost.

b) začetna stabilizacija

Ključni dogodki v tej fazi so bili predvsem v razdeljevanju hrane, distribuciji vode in razdelitvi zaklonišč ter drugih neživilskih predmetov. V tej fazi je imel velik vpliv pritek humanitarnih organizacij (nevladne organizacije, gibanja Rdečega križa, agencije ZN) in vzpostavitev različnih mehanizmov usklajevanja. Ameriška vojska je v 24 urah po nesreči prispela na Haiti, v nekaj tednih pa je vzpostavila močno prisotnost (več kot 22.000 vojakov). Sledile pa so ji tudi druge tuje vojske, ki so prispevale predvsem s pomembnimi logističnimi sredstvi za prevoz, obnovitvijo pristanišča ter s težko opremo za odstranjevanje ruševin na glavnih točkah mesta (Grunewald, Binder 2010, 27).

c) stabilizacija, pripravljenost in faza postopnega končanja

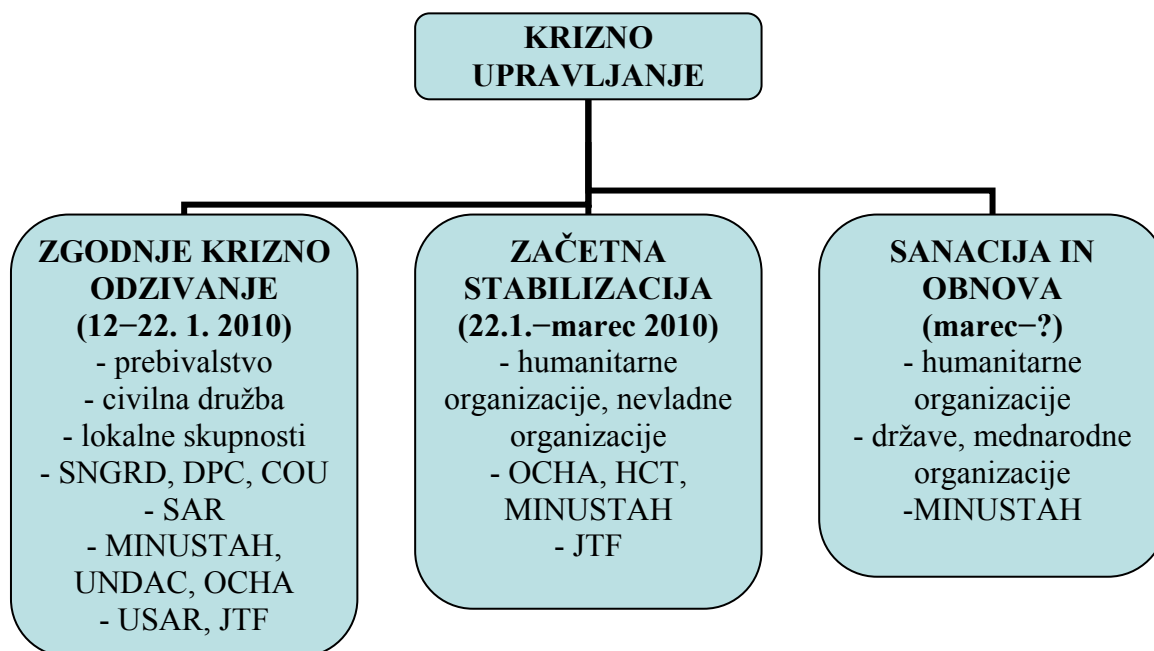
Stabilizacijsko fazo je zaznamoval prihod novega humanitarnega koordinatorja in namestnika posebnega predstavnika generalnega sekretarja. Hkrati je ameriška vojska zmanjšala svojo prisotnost na približno dvesto vojakov. Humanitarni delavci so povečali svoja prizadevanja za kritje zavetišč in sanitarne potrebe vključno s približevanjem bolj trajnostnim začasnim zatočiščem. V tej fazi je bila prisotna tudi postopna vrnitev plačevanja pitne vode in ljudi, ki so bili zaradi neposredne nevarnosti deževnega obdobja preseljeni (Grunewald, Binder 2010, 27).

d) sanacija in obnova v smeri "spreminjanja prihodnosti"

V nenadnih nesrečah, kot je bil tudi primer potresa na Haitiju, se hitro okrevanje pogosto začne "dan potem". To vključuje začetne strategije ljudi za vzpostavitev neke vrste zatočišč v svojih nekdanjih naseljih kot tudi gospodarske strategije za dostop do finančnih virov, potrebnih za preživetje mestnega gospodarstva. Zato je hitro okrevanje sestavni del skoraj vsakega humanitarnega sektorja, ne pa ena izmed faz (Grunewald, Binder 2010, 26).

Glede na zapisane podatke in dejstva sem faze kriznega upravljanja in vodenja na Haitiju ponazorila v naslednji shemi. Ker je bila kriza na Haitiju zelo kompleksna, je bilo faze težko ločiti med seboj, saj so se medsebojno prekrivale. Tako sem celotno analizo v shemi predstavila v treh fazah. V nadaljevanju pisanja magistrske naloge pa sem združila prvi dve fazi (zgodnje krizno odzivanje in začetno stabilizacijo) ter zadnji dve (stabilizacija, faza postopnega končanja ter sanacija oziroma obnova) kjer sem poglavje nasloвила kot popotresno obnovo oziroma sanacijo.

Slika 7.1: Faze kriznega upravljanja in vodenja na Haitiju

8 ZGODNJE KRIZNO ODZIVANJE IN ZAČETNA STABILIZACIJA

8.1 Zgodnje krizno odzivanje domačih akterjev

Kot sem že omenila so ob vsaki nesreči katastrofalnih razsežnosti in kompleksnih posledic ljudje sprva sami odgovorni za reševanje in lastno varnost. Šele nato jim lahko na pomoč priskočijo civilna družba, lokalna ter nacionalna oblast, sistem za zaščito in reševanje ter navsezadnje mednarodna pomoč. Tudi na Haitiju je reševanje potekalo po podobnem načelu.

8.1 Haitijska populacija in civilna družba

Prvi odgovor po potresu je torej vodilo haitijsko prebivalstvo samo, pomoč tistim, ki so bili poškodovani, pa so nudile predvsem lokalne skupnosti. Sosedje, prijatelji, družina in neznanci so si medsebojno pomagali in na ta način rešili na tisoče življenj, medtem ko sta vlada in mednarodna skupnost skušali mobilizirati svoj odziv in premagati ovire (Grunewald, Binder 2010, 25).

Pri zagotavljanju takojšnje pomoči prizadeti in razseljeni populaciji so veliko pripomogle tudi haitijske organizacije civilne družbe, ki so bile zelo aktivne kljub dejstvu, da so bili tudi sami v nesreči zelo prizadeti²⁶ (Inter - Agency Standing Committee 2010, 7).

²⁶ Država Haiti je imela namreč močno razširjeno civilno družbo, saj je bilo že pred potresom 800 lokalnih in nacionalnih nevladnih organizacij (NVO). Po potresu pa so se te organizacije osredotočile na lociranje preživelih, kar je bil tudi pomemben sestavni del prizadevanja za pomoč (Inter - Agency Standing Committee 2010, 7).

Reševanje se je začelo že v nekaj minutah po potresu. Haitijski reševalci so v propadlih stavbah iskali preživele oziroma žrtve nesreče ter poročali o ogromnem številu trupel, ki so bila pobrana s cest in pokopana v množičnih grobiščih. Vendar pa jih je še vedno na tisoče čakalo na pokop na ulicah in zunaj mrtvašnic. V neposrednem začetnem odzivanju so se lokalne skupnosti in reševalci soočali z velikimi ovirami, ki so bile posledica kompleksnih razsežnosti:

- Že nekaj ur po potresu se je stemnilo in zaradi motene oskrbe z električno energijo je bilo zelo težko pomagati drugim osebam, prizadetim v potresu.
- Zaradi ruševin, ki so blokirale ulice, je bilo v mnogih primerih nemogoče evakuirati žrtve v zdravstvene ustanove.
- Ljudje so se bali popotresnih sunkov, zato so ostajali na prostem in prespali zunaj svojih prebivališč, tudi če le-ta niso bila poškodovana. Tako so bili manj ogroženi, vendar pa so posledično povzročali zastoje in še dodatno ovirali težavno reševanje.
- Prebivalstvo je imelo pomanjkljivo znanje glede prve pomoči, ki bi lahko rešila številna življenja. Mnogo ljudi je tako preprosto izkrvavelo do smrti.
- Poleg takojšnjega šoka, so se preživeli soočali z grozljivimi izkušnjami, ker niso mogli pomagati ujetim ljudem, saj niso bili ustrezno opremljeni, poleg tega pa so prve dni preživeli obdani s trupli (Grunewald, Binder 2010, 25).

8.2 Sistem kriznega upravljanja in vodenja

Nacionalni sistem za upravljanje in odzivanje ob nesrečah (SNGRD) je utrpel veliko izgub tako v smislu človeških kot tudi materialnih virov. Uničena je bila stavba ministrstva za notranje zadeve, v kateri sta imela svoj sedež COU in DPC. Prav tako je bila hudo poškodovana gasilska brigada v Port-au-Prince, neuporabnih pa je bilo veliko vladnih vozil in opreme²⁷. Čeprav je bila zaradi uničenja komunikacijskih zvez in sedeža DPC zmanjšana sposobnost sprejemanja odločitev in njihovo uresničevanje, je DPC začel delovati dan po potresu, še preden so nacionalni organi aktivirali COU (Inter - Agency Standing Committee 2010, 7). Vendar pa je zaradi vseh izgub in okrnjene sestave sistema kriznega upravljanja in vodenja glavno vlogo reševanja in odpravljanja posledic potresa prevzela mednarodna skupnost.

²⁷ Port-au-Prince ni imel občinskih rezerv bencina in le nekaj vladnih uradnikov je lahko komuniciralo preko mobilnih telefonov, saj so bile komunikacijske storitve zelo ovirane (Inter - Agency Standing Committee 2010, 7).

8.3 Haitijska oblast

Učinkovito odzivanje v primeru katastrof večjih razsežnosti je vedno odvisno od močnega centralnega organa. V primeru Haitija je bilo glavno mesto z omejeno decentralizirano strukturo nezmožno delovati za skoraj celotno državo (International Crisis Group 2010, 4). Še dodatno pa je slab sistem upravljanja inštitucij v Haitiju v kombinaciji z izgubo pomembnega osebja vlade in hudo poškodovane infrastrukture zelo oviralo delo vlade in seveda predsednika države (Grunewald in Binder 2010, 25). Po ocenah naj bi bilo namreč ubitih 16.000 javnih uslužbencev, številna ministrstva, Nacionalni sistem za upravljanje in odzivanje ob nesrečah, parlament, sodišča, davčni uradi, šole in bolnišnice pa so bili uničeni ali hudo poškodovani (Cafod 2011, 8).

Slika 8.1: Predsedniška palača pred in po potresu

Vir: BBC News (2011).

Predsednik Preval je bil sicer na varnem, vendar pa je potres uničil njegovo predsedniško palačo ter zasebno rezidenco in zato neposredno po potresu ni mogel komunicirati s člani kabineta. V očeh mnogih je bil premalo sposoben voditelj, da bi lahko to močno razdeljeno družbo držal skupaj. Glede na nepredstavljive in težke razmere, ki so sledile potresu, je zato že naslednji dan zaprosil za mednarodno pomoč. Prednostna naloga države je bila v izvedbi preiskav in reševalnih akcij za morebitne preživele. Druge prednostne naloge pa so bile v zagotovitvi zdravstvenih enot in zmogljivosti električne energije. Tako je

vlada 18. januarja razglasila petnajst dni izrednega stanja²⁸. Haitijski vladni uradniki so sicer še naprej delovali, vendar v zelo težkih razmerah in slabih pogojih. Haitijska ministrstva so obravnavala vprašanja, kot so dolgoročna stanovanja oziroma zatočišča za tiste, ki so ostali brez domov. Haitijske oblasti in mednarodne agencije so delile hrano in vodo v taboriščih v Port-au-Prince, vlada pa je zagotavlja brezplačen prevoz za evakuacijo ljudi iz mest, ki jih je prizadel potres²⁹. Haitijski policisti so prispevali k ohranjanju varnosti, kontrolorji zračnega prometa pa so delovali skupaj z upravljavci ZDA na letališču Port-au-Prince (Margesson, Taft - Morales 2010, 4).

Glede na mednarodne zahteve je vlada na najvišji ravni implementirala koordinacijski mehanizem za sodelovanje z mednarodno skupnost, in sicer svet ministrov. Ta se je s predstavniki mednarodne skupnosti za usklajevanje podpore na začetku sestajal dnevno, pozneje pa dvakrat tedensko. 15. januarja je vlada ustanovila 6 delovnih skupin, ki so izhajale tako iz civilne družbe kot tudi vlade za usklajevanje prizadevanj na področju zdravja, pomoči v hrani, distribucije vode, goriva in energije, obnovo in varnosti za začasna zavetišča³⁰.

23. januarja pa je haitijska vlada uradno pozvala h koncu iskanja preživelih in s tem zaključila začetno fazo kriznega odzivanja (Inter - Agency Standing Committee 2010, 7).

9 ODZIVANJE MEDNARODNIH AKTERJEV

Haitijska vlada je po potresu podala izjavo o nesreči in prosila za humanitarno pomoč iz ZDA in mednarodne skupnosti na splošno. Posledično je ogromno držav poslalo finančno, medicinsko, materialno pomoč, osebje in ostalo podporo. Vendar pa so zaradi tako velikega obsega prizadevanj reševanja in pomoči seveda potrebovali še dodatna sredstva.

Na Haiti so postopoma začele prihajati ekipe za zaščito in reševanje (SAR). V roku 24 ur je svoje ekipe ponudilo 27 držav, 3 pa so že bile v državi (Islandija³¹, Dominikanska republika ter ZDA). Sosednja Dominikanska republika je bila prva država, ki je pomagala Haitiju, saj je tja poslala vodo, hrano in drugo pomembno opremo. Poleg tega je ustanovila "rešilno pot" od Santa Dominga preko obmejnega mesta Jimani do Port-au-Princa in dala na

²⁸ Toda v jedru odziva niso bile opredeljene pristojnosti policije, nošenje in uporaba strelnega orožja nista bila prepovedana oziroma vsaj omejena, poleg tega se ni izvajala omejitev gibanja ob določenih urah (International Crisis Group 2010, 4).

²⁹ Ker naj bi se po ocenah notranjega ministra preselilo okoli 482.000 ljudi, je haitijska vlada pošiljala uradnike iz majhnih mest, da so pomagali uradnikom v prizadetih skupnostih določiti prednostne naloge (Margesson, Taft - Morales 2010, 3).

³⁰ Vsaka delovna skupina je bila pod vodstvom ministra ali višjega državnega uradnika. Ministri so imeli tudi posebne geografske odgovornosti na občinski ravni za usklajevanje ukrepanja in podporo občinam pri odzivu (Inter - Agency Standing Committee 2010, 7).

³¹ Prva ekipa reševalcev iz Islandije je bila v Port-au-Prince prisotna že v 24 urah po potresu. Nato so se ji pridružile tudi ostale, in sicer s Kube, iz Peruja, Kitajske, Qatarja, Izraela, Koreje, Kolumbije, Jamajke, Rusije, Francije, ZDA, Kanade, Nizozemske, Španije, Urugvaja, Italije, Brazilije, ... (Grunewald, Binder 2010, 26).

razpolago svoje bolnišnice³², letališča, reševalno ekipo z 2.000 ljudmi ter medicinsko osebje. Specializirane vojaške in civilne enote so takoj, ko so bile operativne, začele z iskalnimi in reševalnimi akcijami, vzpostavljale sočasne bolnišnice in zagotavljale takojšnjo pomoč pri reševanju in obnovi ključne infrastrukture. V roku 48 ur je začelo delovati 6 ekip (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8).

Velike probleme so ekipam povzročale komunikacijske in infrastrukturne težave, ki so še dodatno poslabšale katastrofalno uničenje. Zaradi težavnega dostopa do prizadetih območjih so nekatere reševalne ekipe skušale v Haiti vstopiti preko Dominikanske republike in nato po slabih cestnih povezavah. Reševalne bolnišnice, medicinska oprema in osebje so bili oslabljeni zaradi omejitve pristankov letal s humanitarno in reševalno pomočjo. Vsa letala, ki so prišla v Port-au-Prince, so morala namreč vsaj eno uro krožiti nad letališčem, preden so lahko pristala³³. Poleg tega so bila pristanišča preveč poškodovana, da bi ladje lahko priplule in s tem nudile dodatno pomoč. To je bilo nedvomno velika ovira za hitro uvedbo vitalnih reševalnih ekip (Grunewald, Binder 2010, 26). Ulice so bile polne ostankov in ruševin, zaradi česar je bilo skoraj nemogoče zagotavljati distribucijo hrane, vode, začasnih zatočišč in medicinske opreme, ki so jih zagotavljale mednarodne dobrodelne organizacije in vlade. Mrtvašnice v Port-au-Prince so bile preobremenjene z več tisočimi trupli, reševalni delavci pa so se začeli osredotočati na prepoznavanje in odstranjevanje trupel. Medicinska pomoč je bila zelo okrnjena, saj je bil na voljo le en medicinski objekt, in sicer argentinska vojaška bolnišnica v Port-au-Prince, kjer so se trudili oskrbeti čim večje število ranjenih³⁴. Čeprav je bil hudo poškodovan, se je kasneje tudi Hotel Villa Creole v Port-au-Prince preoblikoval v bolnišnico in medijsko središče. Novinarji so ga uporabljali kot operativno bazo, Upanje za Haiti (Hope for Haiti) in mednarodne medicinske enote pa so ga uporabili kot zasilno ambulanto za ranjence (Grunewald, Binder 2010, 26).

Socialno mreženje je postalo pomemben člen odzivanja na potres, saj sta Twitter in Facebook širila sporočila za pomoč. Mednarodni odbor Rdečega križa je ustanovil posebno spletno stran za družinske stike, ki je omogočila ljudem na Haitiju in v tujini registracijo imen sorodnikov, s katerimi so hoteli stopiti v stik. Katoliška organizacija Catholic Relief Services, ki je na Haitiju delovala že 50 let, je pripravljala hrano in drugo pomoč za prizadete (5

³² Argentinski helikopterji iz Združenih narodov so pomagali evakuirati huje poškodovane osebe v Santa Domingo (Grunewald, Binder 2010, 26).

³³ Na ameriško vojsko so tako letele kritike zaradi prevzema nadzora nad letališčem Toussaint L Overture ter dajanja prednosti pristankom in vzletom lastnih letal (RTV Slo 2011a).

³⁴ Osebje Mednarodnega odbora Rdečega križa je razdeljevalo zdravniško pomoč, ocenjevalo potrebe po vodi in se pripravljalo za prihod več odzivnih enot, ki so jih poslala društva Rdečega križa iz vsega sveta. To je vključevalo bolnišnice, mobilne enote in zdravstvene ter sanitarne enote (Grunewald, Binder 2010, 26).

milijonov ameriških dolarjev za pomoč preživelim). Ameriški Rdeči križ je ponudil možnost, da ljudje preko mobilnih telefonov za vsako sporočilo darujejo 10 dolarjev donacije in s tem v 24 urah zbral 7.000.000 dolarjev (Grunewald, Binder 2010, 26).

Slika 9.1: Začasna bivališča preživelih Haitijcev

Vir: The Periscope Post (2011).

Ogromno držav je tako Haitiju prispevalo svojo delovno silo, blago ali finančno pomoč, najbolj neposredno tujo pomoč pa je zagotavljal vojaški in humanitarni kontingent iz sosednje Dominikanske republike³⁵, ZDA (operacija Unified Response), Kanade (operacija Hestia), Francije (Seisme Haiti), Španije (Hispaniola), Italije (White Crane), Koreje (Danbi). Zaradi tako velike količine mednarodnih vojsk in reševalcev je medicinska pomoč po potresu postala podobna vojaški operaciji.

Tudi Evropska unija je na Haiti poslala dodatno pomoč. Preko mehanizma Skupnosti CZ je Evropska komisija usklajevala pomoč iz 25 držav članic. V celoti so evropske države prispevale 12 reševalnih ekip, 2 poljski bolnišnici, 5 naprednih zdravstvenih postaj, 38 medicinskih oseb in 6 sanitarnih enot. Reševalne ekipe je sestavljalo približno 400 pripadnikov, skupno pa so iz ruševin rešili 130 ljudi. EU je za obnovo in dolgoročni razvoj Haitija skupno namenila več kot 1,2 milijarde evrov (Damiš 2010, 31).

Slovenija zaradi velike oddaljenosti in logističnih izzivov pri nujenju pomoči na Haiti ni poslala svojih strokovnjakov, ampak se je odzvala v obliki materialne pomoči. V

³⁵ Dominikanski predsednik Leonel Fernández je obiskal Haiti in s predsednikom Prevalom skušal vzpostaviti načrt nujnih ukrepov, ki vključujejo ponovno vzpostavitev komunikacije, reševanje žrtev, pokopavanje mrtvih, odstranjevanje ruševin, ponovno vzpostavitev oskrbe z električno energijo in vodo ter usklajevanje Dominikanske vojske s silami MINUSTAH (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8).

opustošeno državo je poslala nastanitvene kapacitete v obliki 25 šotorov za približno 300 ljudi v skupni vrednosti približno 70.000 evrov. Slovenska vlada pa je za pomoč Haitiju namenila 50.000 evrov (RTV Slo 2011b).

23. januarja, na dan, ko je haitijska vlada uradno pozvala h koncu iskanja preživelih, so mednarodne SAR ekipe zapustile državo. 67 ekip je skupno rešilo 134 ljudi, kar je največje število, ki so jih mednarodne SAR ekipe rešile doslej (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8)³⁶.

9.1 Združeni narodi

Ker so bili Združeni narodi že desetletja prisotni na Haitiju in so ogromno prispevali k reševanju ljudi in odpravljanju posledic katastrofalnega potresa, sem se na njihovo upravljanje in krizno odzivanje bolj poglobljeno osredotočila.

Slika 9.2: MINUSTAH baza na Haitiju po potresu

Vir: Wikipedia (2011d).

9.1.1 Stabilizacijska misija MINUSTAH

Konec aprila 1995 je VS sprejel Resolucijo 1542, s katero je ustanovil stabilizacijsko misijo, imenovano United Nations Stabilization Mission in Haiti (MINUSTAH), sestavljeno iz vojaške (maksimalno 6.700 vojakov) in civilne (maksimalno 1.622 policistov in svetovalcev) komponente. Po resoluciji so bile tri glavne naloge misije: vzpostavitev in vzdrževanje varnosti in stabilnosti, podpora političnemu procesu, ki se odvija na Haitiju

³⁶ Vendar pa je bilo kljub dokaj uspešnemu sodelovanju med državami in organizacijami zaznati geostrateško pririvanje, predvsem med sedanjo »skrbnico« Brazilijo, nekdanjo kolonizatorico Francijo in močnimi sosednjimi ZDA (Delo. si 2011).

(predvsem pomoč začasni vladi), ter nadzor in poročanje o situaciji na področju človekovih pravic (Tome 2008, 53)³⁷.

Slika 9.3: Srečanje Generalnega sekretarja OZN in haitijskega predsednika

Vir: Rene Preval (2011).

Vendar so se problemi v državi nadaljevali, saj je nasilje in povezovanje mafijskih skupin še vedno naraščalo, poleg tega pa so tudi naravne katastrofe povzročile ogromno škodo. Zato je Varnostni svet večkrat podaljšal mandat stabilizacijskih sil. Nazadnje seveda po katastrofalnem potresu, v katerem je vodilna organizacija na področju varnostnih in humanitarnih zadev utrpela hude izgube³⁸. Njen sedež se je sesul³⁹, približno 300 oseb pa je bilo pogrešanih, vključno z vodjem stabilizacijske misije ZN na Haitiju (MINUSTAH), in sicer posebni predstavnik Hedi Annabi, njegov namestnik Luiz Carlos da Costa in drugo civilno osebje ter osebje mirovnih sil. Uslužbenci, ki v potresu niso bili ranjeni, so takoj priskočili na pomoč kolegom pri reševanju in iskanju. Generalni sekretar ZN Ban Ki - Moon je 13. januarja poslal pomočnika generalnega sekretarja Edmonda Muleta⁴⁰, da bi organiziral

³⁷ Kritiki, ki misijo imenujejo kar okupacija OZN pa trdijo, da je bil glavni namen MINUSTAH zatiranje opozicije nasproti začasni vladi in legitimiziranje imperialističnih načrtov Francije, Kanade in ZDA, treh držav, ki jih krivijo za strmoglavljenje Aristida. Prvič v zgodovini je bila misija OZN pod poveljstvom Brazilije in skoraj v celoti so jo sestavljali vojaki latinskoameriških držav, večinoma iz Brazilije, Čila, Argentine, Bolivije in Urugvaja (Tome 2008, 53).

³⁸ Pred potresom 2010 je misijo sestavljalo približno 7.000 članov vojaškega osebja in 2.000 članov civilnega policijskega, sestavljenega v glavnem iz držav Latinske Amerike in s pomembnimi prispevki Nepala, Šrilanke, Jordanije in Kitajske (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

³⁹ Takoj po potresu se je na stotine lokalnih prebivalcev umaknilo v stari Hotel Christopher, sedež baze ZN. Glavni del stavbe je ob katastrofalnem potresu propadel in pod seboj pokopal številne uslužbence ZN in druge (Margesson, Taft - Morales 2010, 4).

⁴⁰ 15. januarja 2010 se je pomočnik generalnega sekretarja srečal s predsednikom Prevalom, da bi razpravljala o

takojšnja prizadevanja za odziv (Margesson, Taft - Morales 2010, 4). Čeprav je MINUSTAH utrpela velike izgube, so njene sile hitro prevzele nove naloge, kot so iskanje in reševanje, čiščenje ulic, zagotavljanje nujne humanitarne pomoči in priprava množičnih grobišč po protokolu Mednarodnega Rdečega križa, hkrati pa so ohranili osredotočenost na njihovo primarno poslanstvo, in sicer varnost (Military Review 2010).

9.1.1.1 Vojaška komponenta

Takoj po potresu je 26 držav, vključno z Argentino, Kanado, Francijo, Rusijo, Veliko Britanijo, ZDA in vrsto drugih mednarodnih vojaških sil, razporedilo svoje vojaške sile oziroma poslalo pomoč na Haiti. V podporo humanitarnim reševalnim prizadevanjem in haitijski vladi so poslali svoje čete, vojaška letala, bolniške ladje, tovorne ladje, opremo za opravljanje pristanišča, helikopterje in poljske bolnišnice (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 14). MINUSTAH je bila prvi člen ključnega odziva⁴¹, v veliko pomoč pa so mu bile tudi Združene države Amerike, Kanada⁴² in Dominikanska republika, ki so v 72 urah po nesreči poslale svoje čete na najbolj prizadeta območja in tako so imeli do konca januarja kar 18.500 vojakov na terenu (United Nations Security Council 2010). Zavezali so se, da bodo sodelovali z MINUSTAH, ki je na Haitiju že imela 7.000 vojakov in 2.000 policistov (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 14).

Vojaška komponenta MINUSTAH⁴³ je zagotavljala neposredno podporo takoj po potresu. Izvajali so akcije iskanja in reševanja na področju nekdanjega poveljstva misije v hotelu Montana, zagotavljali varnostno podporo humanitarni operaciji, opravljali prve ocene škode in čistili kritične ceste na območju Port-au-Prince. Pri tem so jim pomagali številni partnerji, učinkovitejšo delitev dela pa so omogočile tudi sile iz ZDA, Kanade, Španije, Italije in Francije, ki so zagotavljale humanitarno in reševalno pomoč na področju Léogâne, Jacmel,

statusu reševalne akcije in o reševanju vprašanj javnega reda in miru. Glavna grožnja je bilo predvsem dejstvo, da se je zaradi posledic potresa zrušil glavni zapor v Port-Au-Prince, in da je zbežalo okoli 4.000 zapornikov, kar bi lahko pomenilo veliko grožnjo varnosti (Military Review 2010).

⁴¹ Predvsem pri odpiranju cest z letališča Port-au-Prince do centra mesta, pri ponovni vzpostavitvi komunikacije in odpiranju možnosti za zdravniško pomoč žrtvam (United Nations Security Council 2010).

⁴² Kanadska vojska je z zračno, kopensko in morsko komponento zagotovila začetno pomoč v Léogâne in Jacmelu. Plovilo kanadske mornarice HMCS Halifax je bilo v Jacmelu od 18. januarja in je na začetku prispevalo k odstranjevanju ruševin za izboljšanje pretoka humanitarne pomoči in čiščenju vzletno-pristajalne steze v Jacmelu za olajšanje dohodnih letov. Poleg tega so zagotavljali varnost humanitarnim konvojem in distribuciji, celotna podpora pa je bila kasneje podprta še s Canadian Disaster Assistance Response Team (DART) za sanitarno delo v Jacmelu. Kot del JTF (Joint task Force) so kanadske letalske operacije izvajale polete znotraj Haitija in v Haiti. Kanadska ladja HMCS Athabaskan je Léogâne dosegla 19. januarja in do 20. januarja je bilo na voljo 250–300 članov kanadskega osebja, ki je pomagalo reševati na tem območju (Inter - Agency Standing Committee 2010, 10).

⁴³ Argentina, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Ekvador, Francija, Gvatemala, Indija, Japonska, Jordanija, Nepal, Paragvaj, Peru, Filipini, Republika Koreja, Šrilanka, Združene države Amerike in Urugvaj (United Nations 2010).

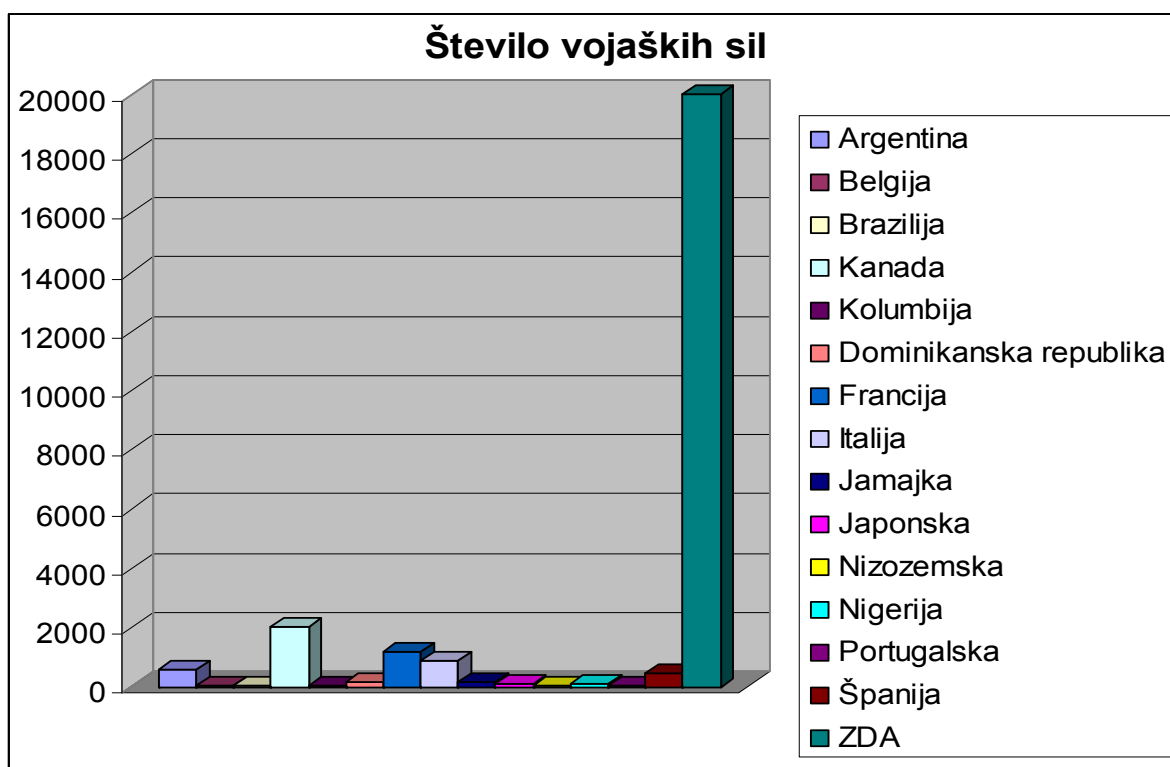
Port-au-Prince in v okolici, medtem ko je MINUSTAH še naprej zagotavljala varnostno območje po vsem Haitiju (United Nations 2010).

19. januarja, natanko en teden po potresu, je Varnostni svet ZN soglasno sprejel Resolucijo 1908. Resolucija je zaradi dodatnih ustvarjenih varnostnih tveganj, nezmožnosti lokalne vlade in iz tega izhajajočega 20 % zmanjšanja učinkovitosti lokalne policije avtorizirala povečanje pripadnikov mirovnih sil za 3.500 (2.000 vojaških in 1.500 policijskih) (Varnostni svet 2010). Varnostni svet se je odločil, da bo MINUSTAH sestavljalo 8.940 vojakov vseh nazivov (Military Review 2010) iz vojaške komponente in do 3.711 policistov iz policijske komponente, ki naj bi jih po potrebi tudi povečali (Margesson, Taft - Morales 2010, 5). Tako je obstoječe sile dopolnil pehotni bataljon iz Brazilije, inženirji iz Japonske in Republike Koreje ter vojaška policija iz Gvatemale. Dodatne vojake pa so prispevale tudi druge države (Argentina, Peru), ki so še povečale sposobnost misije, da je lahko zagotovila varnost in podporo humanitarni pomoči (United Nations Security Council 2010). Dodatne sile naj bi podprle takojšnje okrevanje, obnovo in prizadevanja za stabilnost v državi. S tem povečanjem osebja ostalim sestavnim delom je vojaška komponenta prevzela še večjo vlogo pri podpori humanitarnim prizadevanjem, vključno z zagotavljanjem varnosti konvojem pri razdeljevanju hrane in drugih predmetov ter z zaostrovanjem varnostnih patrolj, da se zagotovi varno in stabilno okolje. Tehnična podpora je bila razširjena na podporo humanitarnim naporom, in sicer vključno s pripravo dveh taborov za notranje razseljene osebe (United Nations Security Council 2010).

Tako kompleksen sistem je zahteval veliko truda, zato je bilo izredno pomembno civilno-vojaško usklajevanje, kjer je bila pomoč MINUSTAH ključnega pomena. Na različnih ravneh, tako na sedežu kot na terenu, so vzpostavili veliko civilno-vojaških dogovorov z ZDA, Kanado in drugimi, kar je bilo še posebej pomembno za maksimiranje logističnih zmogljivosti pri podpori reševanja. Zahteve skupnosti so bile tako usmerjene v usklajen in prednosten način, ki omogoča najučinkovitejšo uporabo vojaških virov vključno z zračnim, kopenskim in pomorskim prometom. Storitve so vključevale:

- vzpostavitev neposredne komunikacije za ameriške vojaške sile preko Agencije Združenih držav za mednarodni razvoj (USAID)/(OFDA) in tudi s kanadskimi silami;
- vzpostavitev usklajevalne platforme za pomoč pri humanitarnih letih in ladjah v pristanišču Port-au-Prince;
- ustanovitev logistične baze na letališču v Port-au-Prince (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs 2011, 14).

Slika 9.4: Grafična predstavitev števila sodelujočih vojakov

Vir: Humanitarian response Haiti (2010).

9.1.1.2 Policijska komponenta⁴⁴

Glede na obseg izgub haitijske državne policije⁴⁵ in zaradi zaskrbljenosti rastočega kriminala po vsej državi je MINUSTAH svoja prizadevanja v fazi nujnega ukrepanja osredotočila na podporo operativnih zmogljivosti haitijski državni policiji za ohranjanje varnosti in javnega reda⁴⁶. Izvajali so večje patrolje in zagotavljali varnost na ključnih mestih, vključno z bankami in skladišči, pomagali so ustvarjati zaupanje javnosti, odvrčali ropanje in spodbujali čim prejšnjo ponovno vzpostavitev gospodarske dejavnosti. Ko so se naselja za razseljene osebe razširila, se je poudarek delovanja policije premaknil na zaščito v najranljivejša mesta. Policija ZN in haitijska državna policija sta vzpostavili stalno skupno prisotnost v dveh največjih taboriščih za notranje razseljene osebe v Port-au-Prince. Častniki

⁴⁴ Sodelovale so: Argentina, Bangladeš, Benin, Brazilija, Burkina Faso, Burundi, Kameron, Kanada, Centralnoafriška republika, Čad, Čile, Kitajska, Kolumbija, Slonokoščena obala, Hrvaška, Egipt, Salvador, Francija, Grenada, Gvineja, Gvineja Bissau, Indija, Indonezija, Irska, Italija, Jamajka, Jordanija, Kirgizistan, Litva, Madagaskar, Mali, Nepal, Niger, Nigerija, Norveška, Pakistan, Filipini, Romunija, Rusija, Ruanda, Senegal, Srbija, Španija, Šrilanka, Švedska, Tajska, Togo, Turčija, Združene države Amerike, Urugvaj in Jemen (United Nations 2010).

⁴⁵ Varnostni sektor je tako kot veliko drugih vej oblasti in mednarodnih akterjev doživel velike človeške izgube, vključno s 77 mrtvimi in 253 huje poškodovanimi častniki HNP kot tudi z izgubo začasnega komisarja UNPOL (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

⁴⁶ Medtem ko so se varnostne razmere na Haitiju v letih pred potresom nekoliko izboljšale, je bila zmogljivost haitijske državne policije (HNP) še vedno krhka in odvisna od pomoči MINUSTAH in civilne policije ZN (UNPOL) (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

HNP so delovali skupaj s kolegi iz MINUSTAH in UNPOL za ponovno vzpostavitev varnosti in stabilnosti. Ob tem so izrazili zaskrbljenost zaradi incidentov na področju varnosti, zaradi povečanja spolnega nasilja (še posebej v razseljenih naseljih), socialnih nemirov in 4.188 pobeglih zapornikov. Humanitarna operacija pa je zaradi svoje razsežnosti seveda zahtevala znatna sredstva in podporo vojske (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

Zato je bila misija postopoma okrepljena z dodatnimi zmogljivostmi v skladu z resolucijo Varnostnega sveta 1908 (2010), kjer so se po novem mandatu njene zmogljivosti povečale z 2.211 na 3.711 policistov. Novoustanovljene policijske enote so bile iz Španije in Francije, Bangladeša, Italije in Indije. Vendar je kljub temu zagotovitev zadostnega števila francosko govorečih in ženskih uradnikov, kot tudi usposobljenih policistov na določenih področjih še vedno predstavljala izziv⁴⁷ (Varnostni svet 2010).

Prizadevanja za izboljšanje zmogljivosti haitijske državne policije so bila postopoma obnovljena, čeprav v manjšem obsegu v primerjavi z obdobjem pred potresom. Policija Združenih narodov pa je haitijsko državno policijo podprla tudi pri razvoju strateškega okvira za pomoč (United Nations 2010). Misija MINUSTAH je s tem pokazala svoj potencial ne le v podpori varnostnega in sodnega sektorja, temveč tudi kot ključni igralec v humanitarnem odzivu, rekonstrukciji in obnovi Haitija.

9.1.2 Humanitarni odziv ZN

Kljub dejstvu, da je bil sistem ZN zelo oslabiljen, so bili zahvaljujoč prošnji humanitarnega koordinatorja na Haitiju hitro operativni, s čimer so bistveno prispevali k humanitarnemu odzivu. Mednarodna nujna pomoč je potekala usklajeno skozi sistem ZN pod vodstvom Urada za usklajevanje humanitarne pomoči (OCHA), Sekretariata za humanitarne zadeve in Urada humanitarnega koordinatorja ZN (HC) (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

9.1.2.1 Urad za usklajevanje humanitarne pomoči

OCHA je mobiliziral svoje kadrovske vire za hitro napotitev in takoj prevzel vodenje odziva. Delo je vodil preko delovnih skupin iz New Yorka, Ženeve in regionalne pisarne v Panami, kjer so ves čas spremljali in vodili hitro razvijajoči se odziv in tako nudili podporo ter zagotavljali usklajevanje zelo poškodovani pisarni OCHA. Vsak sektor je vodila ena izmed agencij ZN, vključeni pa so bili tudi drugi subjekti ZN ter mednarodne nevladne organizacije, ki so zagotavljali pomoč v svoji specifični domeni, kot na primer priskrbeli zatočišča, hrano in logistiko. V tesnem sodelovanju s haitijsko vlado je bil OCHA vodilni akter, ki je pomagal

⁴⁷ Specializirana področja, ki so jih najbolj potrebovali, so bila: usposabljanje oziroma izobraževanje, gradbeništvo, arhitektura; boj proti trgovini z mamili, ugrabitvam, organiziranemu kriminalu; načrtovanje; forenzika; uprava, javna naročila, logistika, menedžment na srednji ravni upravljanja in posebni strokovnjaki za žrtve (United Nations 2010).

koordinirati 27 iskalnih in reševalnih ekip in se osredotočal tudi na druge humanitarne prednostne naloge. Deloval je skupaj z akterji na terenu, novačil podporo donatorjev ter usklajeval civilne dejavnosti z vojaškimi. Svoja prizadevanja je usklajeval med dvanajstimi stebri pod vodstvom različnih agencij ZN in drugih mednarodnih humanitarnih akterjev. In sicer za:

1. kmetijstvo (FAO - Organizacija za kmetijstvo in prehrano);
2. usklajevanje začasnih zatočišč in migracij (IOM - Mednarodna organizacija za migracije);
3. hitro obnovo (UNDP - Program Združenih narodov za razvoj; več kot 600.000 ljudi je bilo preko UNDP vključenih v delovne programe, ljudje so pomagali pri odstranjevanju ruševin in pri ostalih nujnih storitvah in v zameno za delo dobili plačilo) (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12);
4. izobraževanje (UNICEF - Sklad Združenih narodov za otroke);
5. nujna zavetišča (IOM in IFRC - Mednarodna federacija Rdečega križa in Rdečega polmeseca);
6. telekomunikacije;
7. hrano (WFP - Svetovni program za hrano);
8. zdravje (WHO - Svetovna zdravstvena organizacija in PAHO - Panameriška zdravstvena organizacija);
9. logistiko (WFP);
10. prehrano (UNICEF);
11. varovanje (OHCHR - Urad visokega komisarja za človekove pravice), na področju varstva otrok (UNICEF), spolnega nasilja - Sklad ZN za prebivalstvo (UNFPA);
12. preskrbljenost z vodo, sanitarijami in higieno (UNICEF)⁴⁸ (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12).

Vsi omenjeni stebri so medsebojno sodelovali in se dopolnjevali, saj so le tako lahko pripomogli k izboljšanju razmer in splošnega stanja v tej prizadeti državi. Glede na to, da so se po potresu ljudje v Port-au-Prince spontano zbirali na prostem, so morali za njih zgraditi začasna bivališča. Tako naj bi po ocenah obstajalo 500 ali več taborišč s skupno več kot 700.000 ljudmi (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12). WFP in njihovi partnerji so od 13. januarja razdelili hrano 3,4 milijona ljudem, več kot 900.000 ljudem pa je bila vsakodnevno dostavljena pitna voda. Ljudje so se zaradi sanitarnih težav bali širjenja nevarnih in nalezljivih

⁴⁸ Ta steber se je osredotočal na zaščito otrok, izvajal hitre ocene naselij, sirotišnic, bolnišnic in ugotavljal potrebe otrok ter zagotavljal oskrbo ločenih otrok oziroma sirot (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12).

bolezni. Zdravstveni steber je tesno sodeloval z drugimi stebri, in sicer za hrano, zatočišča, sanitarije in izobraževanje v pomoč haitijskemu prebivalstvu. Zdravniško oskrbo in pomoč v hrani so namreč potrebovali ne le prebivalci Port-au-Prince, ampak tudi na tisoče ljudi, razseljenih izven omenjenega mesta. Prav tako je bilo nujno pomembno zagotavljati dovolj veliko število klinik oziroma zdravstvenih domov ter mobilnih objektov⁴⁹. Haitijska vlada se je po zagotavljanju nujnih storitev osredotočila na primarno zdravstveno varstvo, zdravstvene domove in bolnišnice ter zagotovila brezplačno javno zdravstveno oskrbo do 12. aprila (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12).

Glede na tako veliko populacijo razseljenih ljudi je bila splošna varnost proti kriminalu odločilnega pomena in zato so MINUSTAH in ameriška vojska zagotavljali varnost tudi na distribucijskih mestih (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12).

9.1.2.2 Skupina za oceno posledic nesreč in usklajevanje pomoči

13. januarja je OCHA določil Skupino za oceno posledic nesreč in usklajevanje pomoči (United Nations Disaster Assessment and Coordination - UNDAC). Glede na humanitarne posledice in kompleksnost operacije v okolju, kot je Haiti, je bilo jasno, da bodo ekipo UNDAC sestavljali člani z različnimi veščinami in iz različnih nacionalnih organov kriznega upravljanja in vodenja ob nesrečah. Mobilizirana je bila 12. januarja, prvi člani pa so v državo prispeli že v 24 urah po potresu.

Začetni akcijski načrt UNDAC je bil pripravljen na poti na Haitiju, glavni cilji misije pa so bili:

- zagotoviti podporo haitijski vladi;
- zagotoviti podporo humanitarnemu koordinatorju Združenih narodov in Humanitarni državni ekipi;
- olajšati usklajevanje z mednarodnimi USAR ekipami;
- vodenje ocene škode za ugotovitev obsega prizadetih območij;
- zagotoviti podporo skupinam oziroma stebrom;
- podpora med agencijami na prizadetih območjih;
- olajšati delo prihajajočim reševalnim ekipam (Report of the United Nations in Haiti 2010 earthquake 2010, 6–8).

⁴⁹ Poudarek je bil tudi na temeljnih primarnih zdravstvenih storitvah, kot so zdravje otrok, mater, rehabilitacijske storitve in kronične bolezni, vključno z diabetesom, boleznimi srca, HIV-om in tuberkulozo. Prav tako so izvajali programe za cepljenje, sprva v Port-au-Prince, nato pa so se razširila še na druga področja. Poleg tega so zagotavljali psihosocialno pomoč, PAHO pa je izvajal poglobljene ocene glede zdravja, prehrane, zavetišč, vode in sanitarij kot tudi druge dejavnike tveganja, kot je na primer varnost (Margesson, Taft - Morales 2010, 11–12).

UNDAC je ustanovila koordinacijsko strukturo, ki jo je OCHA nadalje razvijal s svojimi zmogljivostmi. V prvih dveh dneh je bilo mobiliziranih pet ključnih skupin, katerih vloga in odgovornosti je bila na splošno jasna (hrana, voda, sanitarije, higiena, zdravje, zavetišča in neživilske zadeve ter logistika). Ekipa UNDAC je vzpostavila Koordinacijski center - On site Operations and Coordination Centre (OSOCC) v logistični bazi MINUSTAH v PAP z namenom, da bi združil mednarodne nevladne organizacije, lokalne vlade in občinske organizacije ter vodje skupnosti in tako olajšal usklajevanje oziroma dodal vrednost širšemu delu humanitarne skupnosti, zlasti še nevladnim, lokalnim, nacionalnim in mednarodnim organizacijam. S pridobljenimi izkušnjami iz leta 2008 so bili sektorji hitro aktivirani, kljub temu da so ZN in nekatere nevladne organizacije utrpeli veliko škodo (Report of the United Nations in Haiti 2010 earthquake 2010, 6–8).

Na kraju samem so bile oblikovane skupine za določitev prednostnih potreb, bile pa so v pomoč haitijski vladi in za pomoč pri usklajevanju logistične podpore mednarodnemu iskanju. Da bi zagotovili humanitarni odziv na prizadetih območjih izven Port-au-Prince, so bile koordinacijske kapacitete ustvarjene v Léogâne, Petite Goave, Jacmel in Gonaives. Na podnacionalni ravni je bil poseben poudarek na krepitvi sodelovanja z ministrstvi in lokalnimi organi (Report of the United Nations in Haiti 2010 earthquake 2010, 6–8).

V Santa Domingu so ustanovili podporni sedež MINUSTAH z namenom spodbujanja in usklajevanja dejavnosti ZN in civilno-vojaških ekip ter za lažje usklajevanje med dominikansko vojsko in humanitarnimi akterji v Dominikanski republiki⁵⁰ (Margesson, Taft - Morales 2010). Humanitarna skupnost v Dominikanski republiki je ustanovila tudi šest stebrov, in sicer: logistika in telekomunikacije, zdravstvo, nujna zatočišča, sanitarne vode ter higiena, prehrana in varovanje, ki so usklajevale podporne storitve za odzivanje na Haitiju in mejne ali čezmejne operacije pomoči. Ekipa UNDAC je v sodelovanju s tehničnimi strokovnjaki iz skupine EU - MIC (Nadzorni in informacijski center EU) in Centrom za nadzor nad boleznimi (CDC) ocenjevala začetno škodo in presojala vplive potresa na prizadeta območja⁵¹.

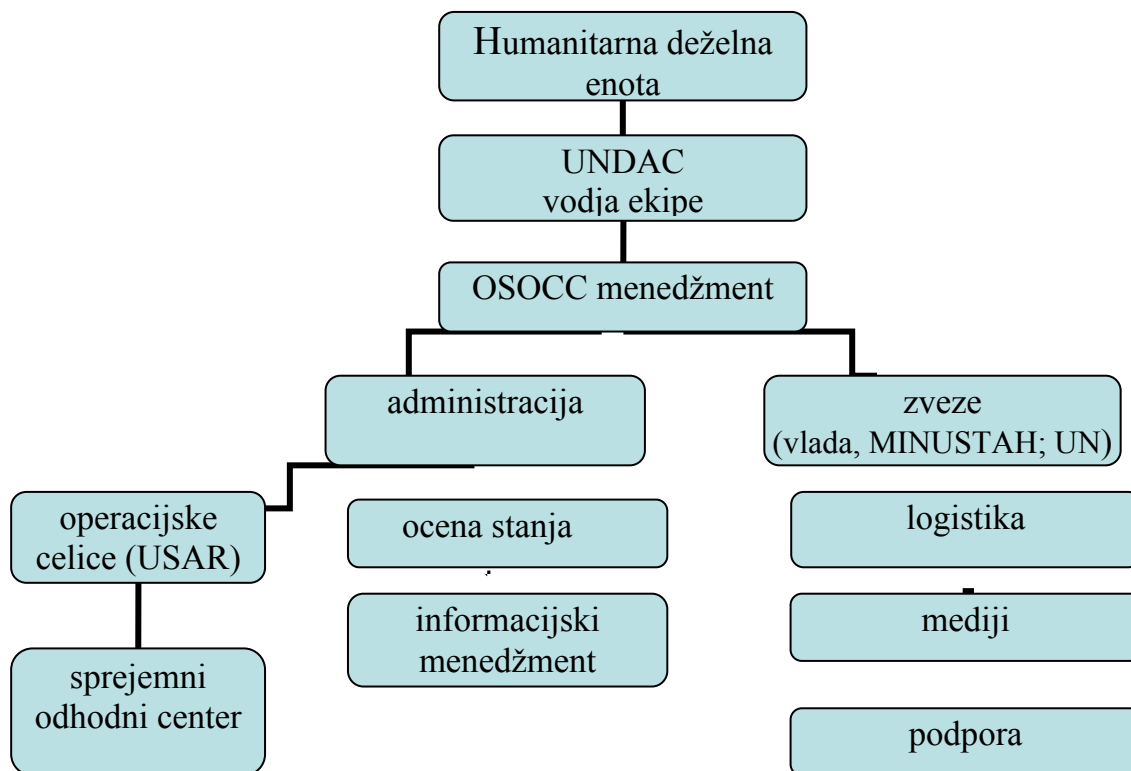
Za obravnavo ključnih strateških vprašanj glede humanitarnega odziva so ZN 1. februarja 2010 vzpostavili Humanitarno državno enoto (HCT). HCT je vodil humanitarni

⁵⁰ V Dominikanski republiki je bila ustanovljena koordinacijska struktura, ki je odražala skupine, ki so delovale na Haitiju (za zagotavljanje logistične podpore in pokritosti reševalne akcije v obmejnih provincah). Glede na to, da so te grozde uporabljali že v humanitarnem odzivu na orkan v sezoni 2008, so skupine relativno hitro prevzele svoje obveznosti. Bile so ustvarjene tudi manjše delovne skupine z namenom omogočiti učinkovitejša srečanja (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

⁵¹ Prvo ocenjevanje škode sta 13. januarja 12 ur po potresu iz zraka vodila haitijski Rdeči križ in OCHA (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8).

koordinator (HC), vključevala pa je sedem agencij Združenih narodov, sedem nevladnih organizacij, Mednarodne federacije društev Rdečega križa in Rdečega Polmeseca (IFRC), Mednarodni odbor Rdečega križa (ICRC), Koordinacijski urad za podporo in v primeru razširjenih srečanj tudi humanitarne donatorje. V prvih tednih po potresu je bil urad OCHA okrepljen še s sredstvi za zagotavljanje namenske podpore humanitarne skupnosti na medstebnem usklajevanju, upravljanju informacij, analizi, načrtovanju, civilno-vojaških zvez, usklajevanju donatorjev ter ozaveščanju medijev (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8).

Slika 9.5: Prikaz strukture OCHA

Vir: Report of the United Nations in Haiti 2010 earthquake (2010, 6-8).

Ekipa UNDAC, ki je v državi ostala do 27. januarja, je odigrala ključno vlogo v začetni fazi odziva pri usklajevanju SAR-ekip in pri podpori humanitarne koordinacije ter začetnih naporov (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8). V prvem odzivu pomoči so se reševalne ekipe sicer soočale z vrsto varnostnimi izzivi, saj do prilagoditve mandata MINUSTAH z dnem 19. januarja (Resolucija Varnostnega sveta ZN 1908) niso smele uporabiti sredstva misije za potovanje na prizadeta območja (Grunewald, Binder 2010).

Varnostni predpisi Oddelka Združenih narodov za varnost in zaščito so namreč omejili premike na letališče v Port-au-Prince in zahtevali vojaško spremstvo. Poleg tega sta bili koordinacija in vodstvo v teh kaotičnih razmerah že od začetka velik izziv, saj je bilo prisotnih na tisoče humanitarnih in verskih organizacij za pomoč ogroženim skupnostim, poleg tega pa je bilo uničenih ogromno lokalnih kapacitet (Bhattacharjee, Lossio 2010, 9). Vendar so kljub omenjenim izzivom te enote rešile več kot 130 ljudi, kar je rekord v primerjavi z drugimi podobnimi nesrečami in tragično nizka številka v primerjavi s skupnim smrtnim davkom (Grunewald, Binder 2010, 26)⁵².

22. januarja je Organizacija združenih narodov oznanila, da se prva faza odziva končuje. Dan kasneje je haitijska vlada uradno končala z iskanjem preživelih (United Nations 2010).

9.2 Ameriški odziv

Interesi ZDA na Haitiju niso klasični gospodarski interesi, saj je Haiti država, ki jo že od 2. svetovne vojne pretresajo različni vojaški udari in neuspešne civilne oblasti, ki so se izrojevale v diktature. ZDA si želijo mirno in stabilno regijo oziroma ožjo okolico kontinentalne ZDA in zato vzdržujejo sebi prijazne vlade v vseh državah, ki bi lahko bile odskočna deska za napad na kontinentalno ZDA in nad njimi izvajajo politično dominacijo (z izjemo Kube). Dolgoletna doktrina ZDA je, da same posredujejo v svojem delu sveta in Haiti vsekakor spada v njihovo interesno območje⁵³. Interesi ZDA so postali ogroženi z odstavitvijo Jeana - Bertranda Artisida in nasilnim razvojem dogodkov (Pirih 2009, 80). V marcu 2009 je državna sekretarka Hillary Clinton Haiti opredelila kot prednostno nalogo zunanje politike in pozvala k celostnemu pregledu pomoči in delovanja ZDA na Haitiju. Leta 2011 Haiti seveda ostaja prednostna naloga, saj se srečuje še z večjimi potrebami in izzivi.

⁵² Pokazalo se je, da je UNDAC kot večstranski igralec na boljšem položaju kot USAR v zagotovitvi nepristranske pomoči. Mandat ekip iz drugih držav je bil namreč za reševanje lastnih državljanov in šele nato so pomagali Haitijcem (Grunewald, Binder 2010, 26).

⁵³ Lars Schoultz (Chomsky 1985, 21), ki je preučeval odnos ZDA do držav Južne Amerike, je ugotovil, da je obstajala povezava med zunanjo politiko ZDA do teh držav in kršenjem človekovih pravic v Južni Ameriki, in sicer: bolj kot so bile kršene človekove pravice v neki latinskoameriški državi, več pomoči so ZDA namenjale tej državi.

9.6: Ameriške sile prevzamejo nadzor nad predsedniško palačo

Vir: The Telegraph (2011).

9.2.1 Ameriška vlada

Vladni odziv ZDA po potresu je bil največji mednarodni humanitarni odziv na naravne nesreče v zgodovini ZDA. Celotni napor je zato obsegal široko paleto agencij. Njihovo skupno prizadevanje je zagotavljalo humanitarno pomoč, ki je rešila življenja milijonov Haitijcev po vsej državi. ZDA so se neverjetno hitro odzvale na novico o katastrofalnem potresu in haitijski vladi ter ljudem pomagale z reševalnimi in vzdrževalnimi programi ter se zavezale za dolgoročno podporo. Predsednik Obama je ukazal "hiter, usklajen in agresiven" odziv vlade ZDA in že 12. januarja določil vodje agencij, ki naj bi čim prej začele s koordinacijo usklajenega odziva na katastrofo pod vodstvom Ameriške agencije za mednarodni razvoj (USAID)⁵⁴ (Margesson, Taft - Morales 2010, 3).

13. januarja 2010 je ameriški veleposlanik za Haiti, Kenneth H. Merten izdal deklaracijo o nesreči in USAID je preko pomoči Urada za zunanjo pomoč ob nesrečah (OFDA) določila 50.000 dolarjev za začetno izvajanje programa ukrepanja v kriznih razmerah. Glavni cilj v bližnji prihodnosti je bil seveda rešiti ter zaščititi življenja in državna sredstva so še naprej rasla za doseg tega cilja.

⁵⁴ Predsednik Obama je že naslednji dan po potresu obljubil pomoč vlade ZDA in 14. januarja napovedal, da bodo ZDA pomagale Haitiju s 100 milijoni dolarjev začetne pomoči (Margesson, Taft - Morales 2010, 3).

Državna sekretarka Hillary Clinton⁵⁵ je Haiti obiskala 16. januarja in s podpisom komunike potrdila zavezanost ZDA pri podpori Haitiju. Po podpisu je ameriška vojska začela zagotavljati vso pomoč, vključno z upravljanjem letališča ter pristanišča, s ciljem zagotovitve največje učinkovitosti pri soočanju z najnujnejšimi potrebami haitijskih državljanov, vse dokler ni bila haitijska vlada dovolj sposobna za ponovni nadzor (U.S. Department of State 2011).

V odgovor na krizo je ameriško ministrstvo za obrambo tako pokazalo na širok razpon vojaških sredstev, ki so jih razporedili v podporo ameriškim in mednarodnim prizadevanjem za pomoč⁵⁶. Pomagali so evakuirati ameriške državljane⁵⁷ in zagotavljali podporo za humanitarne, zavetiščne, prevozne, komunikacijske in varnostne probleme (U.S. Department of State 2011).

Tabela 9.1: Primerjava med pomočjo USAID, USSOUTHCOM in JTF-H

USAID	USSOUTHCOM	JTF-H
- distribucija (vode, hrane, zavetišč, medicinskih pripomočkov)	- distribucija	- distribucija
- zdravstvo (voda, sanitarije, higiena)	- medicinska pomoč	- ocenjevanje zdravstvenih možnosti
- upravljanje in nadzor	- združenje pomoči	- podpora haitijskemu prebivalstvu
- pomoč haitijski vladi	- varnost	- integracija z MINUSTAH
- zagotavljanje odprtja bank in nakazil	- logistično ravnotežje	
	- zavetišča	

Vir: Mission Update Brief Operation Unified Response (2010)

9.2.2 Operacija Enotni odziv

Ministrstvo za obrambo je celotno ameriško operacijo označilo z Unified Response (Enotni odziv), izvajal pa jo je JTF-H, pod poveljstvom južnega poveljstva Združenih držav

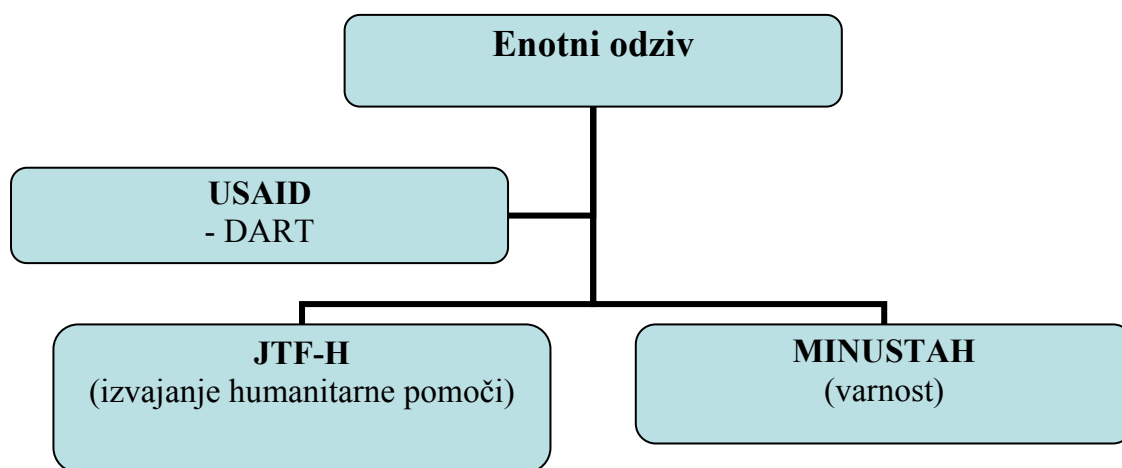
⁵⁵ Po srečanju s sekretarko Clintonovo je predsednik Preval izjavil, da so najpomembnejše prednostne naloge za obnovo Haitija v ustanavljanju nove delujoče vlade, čiščenju cest in v pokopavanju trupel za izboljšanje sanitarnih pogojev (Wikipedia 2011b).

⁵⁶ Ministrstvo za domovinsko varnost (DHS) je 13. januarja 2010 začasno ustavilo izgon Haitijcev, 15. januarja pa je sekretar DHS Janet Napolitano odobril Začasni varstveni status (TPS) za 18 mesecev za haitijske državljane, ki so bili v Združenih državah Amerike od 12. januarja 2010 (Margesson, Taft - Morales 2010, 3). Začasni varstveni status naj bi omogočil okoli 100.000 Haitijcem v ZDA nezakonito bivanje za 18 mesecev ter ustavil sedanji izgon več kot 30.000 Haitijcev, vendar pa naj ne bi bil uporabljen za Haitijce izven ZDA (U.S. Department of State 2011).

⁵⁷ Uradniki ministrstva za zunanje zadeve so pomagali tudi pri evakuacijskih programih ter nadzorovali evakuacijo več kot 16.000 ameriških državljanov, kar je bila največja sodobna evakuacija v mirnem času (U.S. Department of State 2011).

Amerike (USSOUTHCOM)⁵⁸ oziroma Rajiv Shaha. Pod vodstvom USAID so ZDA zbrale vojaške sile in sredstva v odgovor na potres, vključno z USAID in državnimi departmaji, ministrstvom za obrambo, ministrstvom za domovinsko varnost⁵⁹, ministrstvom za zdravje in socialne storitve ter ministrstvom za finance. Odziv, pri katerem so ZDA sodelovale z nacionalno haitijsko vlado, lokalnimi oblastmi, civilno družbo, zasebnim sektorjem in nevladnimi partnerji za najnujnejše potrebe, je vključeval osebe z vseh vojaških struktur oziroma področij, in sicer tako vojne mornarice, letalskih kot tudi kopenskih sil (Wikipedia 2011e).

Slika 9.7: Struktura operacije Enotni odziv

Vir: Wikipedia (2011e).

MINUSTAH je bila v tej misiji odgovorna za varnost, JTF-H pa se je osredotočila na reševanje življenj in ublažitev človeškega trpljenja. Operacija je imela dve primarni fazi z različnimi poudarki.

Faza I (začetni odziv) je trajala od 14. januarja do 4. februarja. Prednostne naloge so bile:

- obnovitev zdravstvene zmogljivosti;
- zagotavljanje zatočišč, hrane in vode;
- integracija z MINUSTAH in nevladnimi organizacijami;
- podpora Haitijcem.

Že naslednji dan po potresu so pod vodstvom SOUTHCOM na Haiti prispele prve ekipe ministrstva za obrambo za zagotovitev pomoči haitijski vladi in veleposlaništvu Združenih držav Amerike. ZDA so prvič uporabile osebe za posebne operacije (Air Force) za odprtje letališča in upravljanje velikega pritoka pomoči, zagotovljenega po zraku. V 28 urah

⁵⁸ USSOUTHCOM je deloval v podporo USAID kot del svetovnega prizadevanja za zagotavljanje hrane, vode, zdravstvene oskrbe in zavetja za prebivalce Haitija (Wikipedia 2011e).

⁵⁹ Ministrstvo za domovinsko varnost (DHS) je razporedilo osebe iz Federal Emergency Management Agency (FEMA), ki je zagotovilo iskalne in reševalne ekipe, komunikacijsko ekipo in ekipo za medresorski odziv za podporo USAID pri načrtovanju (U.S. Department of State 2011).

po potresu oziroma v 30 minutah po prihodu na Haiti so usposobile letališče. Na vrhuncu so kontrolorji Air Force obdelali več kot 150 letov dnevno, kar je bilo več kot 3,5 milijona ton tovora in usposabljali haitijsko oblast, da bi bila sama sposobna prevzeti delovanje letališča. Prav tako je bilo uničeno pristanišče, zato so ekipe potapljačev, logistikov, inženirjev in delavcev, ki so bili pod nadzorom skupnega logističnega poveljstva Haitija, uspele odstraniti trupla in vzpostaviti v pristanišču normalno obratovanje. Kljub močno poškodovanim pomolom je pristanišče s pomočjo JTF-projektov še podvojilo svoje zmogljivosti, saj so mornarica in vojaški potapljači v rekordnem času (do sredine marca) popravili poškodovane pomole pristanišča in jih predali haitijski oblasti (U. S. Department of State 2011).

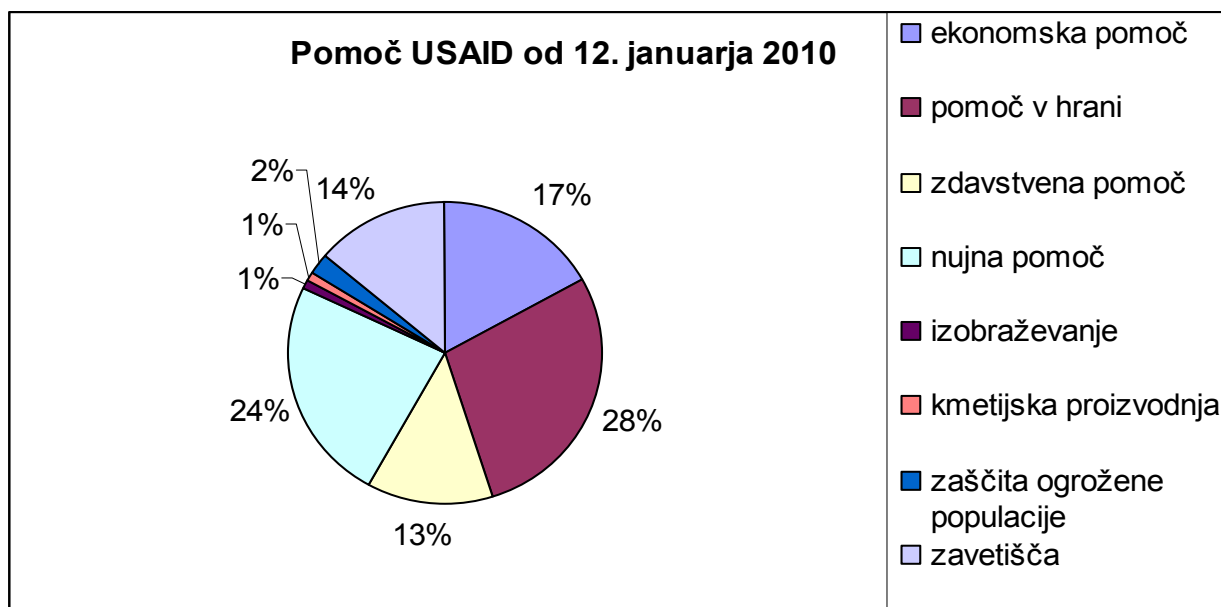
Obalna straža in vojaško letalstvo ZDA, ki sta bila na Haitiju prav tako prisotna že v 24 urah po potresu, sta zagotavljala zdravstveno pomoč, dostavo humanitarne pomoči in evakuacijo ameriških državljanov in žrtev potresa, ki so bili huje ranjeni⁶⁰ (U. S. Department of State 2011). Ministrstvo za obrambo je na Haiti poslalo USS Carl Vinson USS Bataan, USS Nassau, in USS Carter Hall. Ob spoznanju, da je nad elementi hitro rastoče se sile treba vzpostaviti vodenje in nadzor, je SOUTHCOM 14. januarja ustanovil sedež Joint Task Force - Haiti za izvajanje humanitarne pomoči in reševalne operacije. Že od svojega začetka, je imel JTF-H poveljstvo in kontrolo nad vojaškimi aktivnostmi. Bil je v podporo glavni agenciji USAID, vrsti nevladnim organizacijam in haitijski vladi, da bi zagotovil nujno pomoč in s tem posledično ublažil trpljenje. JTF-H je preko skupnega operacijskega območja pomagal razviti robusten SOUTHCOM načrt za dolgotrajne dejavnosti, ki bi zagotovile pomoč in zadostile osnovnim potrebam haitijskim prebivalcem (USAID 2011). 19. januarja je SOUTHCOM ustanovil skupno logistično poveljstvo Haiti. Novo poveljstvo je hitro prevzelo odgovornost za skupne sile in začelo z neposrednimi dejavnostmi, ki bi pomagale pri zagotavljanju pravočasne pomoči za Haiti. Takoj po tem so na Haiti prispela ameriška letala, helikopterji, bolniška ladja USNS Comfort. Ti elementi so tvorili bistvo JTF-H, ki je vodil prizadevanja skozi nujne faze in v naslednji fazi podkrepil obnovitvene napore. V tesnem sodelovanju z uslužbenci veleposlaništva se je JTF-H osredotočil na neposredne potrebe iskanja in reševanja skupaj z zdravniško oskrbo in humanitarno pomočjo. Poleg tega so ameriške sile neposredno zagotavljale varnost humanitarni pomoči/reševalnim nalogam v taboriščih (U.S. Department of State 2011).

⁶⁰ Med 17. januarjem in 22. februarjem je bilo razporejenih 1.100 medicinskih uslužbencev z ministrstva za zdravstvo, dvanajst ekip za medicinsko pomoč, tri mednarodne medicinske kirurške ekipe (oskrbele so več kot 31.300 bolnikov), ... Prav tako so predložili zdravila, medicinske mobilne šotore ter ostalo pomoč. Zdravniške ekipe na krovu USNS Comfort so zdravile sto najbolj kritičnih psiholoških žrtev ter izvedle več kot 840 operativnih posegov (U.S. Department of State 2011).

9.2.3 Ameriška agencija za mednarodni razvoj

USAID je razporedila 17-člansko ekipo za pomoč v primeru naravnih nesreč (Disaster Assistance Response Team - DART), katere prvi člani so na teren prišli že nekaj ur po potresu. Vključno s člani ekipe za reševanje in iskanje je DART obsegala več kot 540 ljudi, sestavljena pa je bila iz strokovnjakov s področja zdravstva, zavetišč, prehrane, vode in sanitarij ter ostalih specialistov. Na tej točki so bile splošne usmeritve ZDA predvsem v iskanju in reševanju, logistiki in infrastrukturi za podporo, zagotavljanju pomoči in izvajanju ocenjevanja potreb. Prav tako je vzpostavila 24 ur dežurno ekipo v Washingtonu (Washington based Response Management Team), katere strokovnjaki so zagotovili podporo DART pri reševalnih naporih. DART je na začetku ocenjevala humanitarne razmere in vzdrževala stalne operacije na terenu za tri in pol mesece - dajala priporočila o humanitarni pomoči ter zagotavljala, da je ameriška vlada pomagala zapolniti vse potrebne vrzeli in usklajevala pomoč ZDA z veleposlaništvom na Haitiju, haitijsko vlado in mednarodno skupnostjo (U.S. Department of State 2011). Agencije so v reševanje namenile ogromno napora in truda, kar se je seveda odražalo na rezultatih. 53 USAR-ekip je rešilo 211 ljudi, ujetih v porušeni stavbah, pohvalili pa so tudi prizadevanja USAR za njihovo hitro uvajanje in tesno sodelovanje z UNDAC, čeprav so bile opažene težnje nekaterih ekip USAR po reševanju njihovih lastnih državljanov pred reševanjem Haitijcev (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

Slika: 9.8: Pomoč USAID

Vir: Rencoret, Stoddard in drugi (2010).

Do konca januarja so ZDA napotile več kot 22.000 civilnih in vojaških oseb (približno 7.000 po kopnem in ostale po morju), 16 ladij in 58 letal. Določeno je bilo šestnajst različnih distribucijskih mest, kjer so ameriške sile zagotavljale hrano in vodo, medtem ko so še naprej zagotavljali zdravstveno oskrbo Haitijcem v stiski. V sodelovanju s programi pomoči USAID so ameriške vojaške sile tako razdelile več kot 2.600.000 litrov vode, skoraj 2.300.000 obrokov in več kot 17.000.000 kosov razsutih živil, poleg tega so več kot 40.000 zgradb v mestu ocenili inženirji JTF (U.S. Department of State 2011).

V petek, 5. februarja, je ameriška vlada na Haitiju prešla iz faze I (nujna pomoč) do faze II (obnovitvene) operacije. Po zagotovitvi nujnih potreb v fazi I je bil čas za prehod na dolgoročnejshe načrte. Ko se je haitijska vlada postavila na noge, in ko se je več nevladnih organizacij uveljavilo v državi, je JTF-H začel svojo odgovornost počasi prenašati na njih. Že takoj na začetku je namreč JTF-H ustvaril humanitarno koordinacijsko celico za pomoč usklajevanja humanitarnih prizadevanj z ZN. V fazi II so se torej prednostne naloge preusmerile na:

- prizadevanja za zagotavljanje zatočišč, vzpostavljanja naselij in odstranitev razbitin;
- prehod JTF-H humanitarne pomoči in pomoči ob nesrečah partnerjem, ko bodo le-ti pripravljene na to;
- načrtovanje, usklajevanje in pripravo za izvedbo postopnega prehoda na manjše, vendar dolgoročne strukture sil in operacije (Military Review 2010).

9.3 Sodelovanje med ZN in ZDA

Učinkovito usklajevanje z MINUSTAH, ZDA in drugimi tujimi vojskami je bilo ključnega pomena za humanitarno skupnost v zgodnji fazi odziva. Ker je bila misija MINUSTAH na terenu prisotna že pred potresom, so imeli določeno prednost, vendar pa je bil odziv oviran zaradi uničenja sedeža ZN, izgube članov civilnega vodstva in zato je bil potreben kompleksnejši odziv, v katerega je bilo vpleteno več držav in organizacij.

9.3.1 Skupni operativni center

Za nadzor strateškega usklajevanja so MINUSTAH, OCHA in drugi ključni partnerji 24. januarja ustanovili Skupni operativni center (Joint operations and tasking centre), preko katerega je humanitarna skupnost lahko podala zahteve za vojaško in policijsko pomoč ter sredstva za svoje dejavnosti (Margesson, Taft - Morales 2010). Želeli so namreč v celoti izkoristiti vsa vojaška in MINUSTAH sredstva, ki so bila prisotna po potresu. Ta edinstvena struktura, ki sta ji sopredsedovala dva namestnika posebnega predstavnika generalnega sekretarja MINUSTAH in vlada sta skupaj zbrali donatorje, predstavnike humanitarne skupnosti, MINUSTAH in predstavnike ameriške vojske za reševanje ključnih strateških

vprašanj. Sestavljali so ga vojaški častniki iz Združenih držav Amerike (JTF-H), Kanade (the Canadian Task Force), Situacijskega centra Evropske unije in Karibske skupnosti. Bil je glavni centralizirani usklajevalni organ za uporabo vojaških sredstev za podporo logistiki, varnostno pomoč, tehnično pomoč v podpori humanitarne operacije, pa tudi za usklajevanje načrtovanja z mednarodnimi silami in s tem izogibanje podvajanju podpornih prizadevanj (United Nations 2010).

Slika 9.9: Srečanje Generalnega sekretarja OZN in ameriškega predsednika

Vir: The Obama diary (2011).

Zahteve za vojaško pomoč pri prevozu humanitarnega blaga ali druge takšne podpore so bile potrjene preko vodilne agencije vsakega stebra (Inter - Agency Standing Committee 2010, 8). OCHA ekipa za civilno-vojaško usklajevanje (CMCoord) je bila sklicana 31. januarja, skupaj pa je združila civilno-vojaške kontaktne točke vse od humanitarnih organizacij, MINUSTAH in mednarodnih vojaških sil v državi. MINUSTAH in vojaške skupine iz ZDA ter Kanade so se vsakodnevno srečevale in si izmenjevale informacije, izkušnje in ocene potreb ter ustvarjale priporočila za izboljšanje aktivnosti ob pomoči. Kljub temu so nekatere nevladne organizacije kritizirale pristop ZN in sistem, ki naj bi bil preveč tog in naj ne bi omogočal dovolj prožnosti za izredne razmere (International Crisis Group 2010, 5).

9.3.2 Skupne namenske sile – JTF-Haiti

General Keen, vojaški poveljnik Južnega poveljstva ZDA, je že nekaj ur po potresu uvidel, kako resno je stanje in zato zahteval namestitev vojaških sil ZDA. Združene države Amerike so že na začetku sklenile, da ne bodo ustvarile Združene skupne namenske sile (Combined Joint task force - CJTF), saj je bila OZN že prisotna na terenu. Poleg tega so države MINUSTAH, ki so prispevale dodatna sredstva in osebje že imele povezave do lokalnih predstavnikov v OZN in ustvarjanje CJTF bi bilo v nasprotju s temi prizadevanji. Namesto tega so bile Skupne namenske sile (Joint Task Force – Haiti - JTF-H) razporejene za izvajanje humanitarne pomoči in odzivanje na naravne nesreče. Namen JTF-H je bilo podpreti prizadevanja ZDA za pospešitev reševanja za lažji prehod na vlado Haitija, ZN in USAID. Vojska ima namreč veliko kompetenc, ki so uporabne v nujnih primerih, dolgoročne načrte za pomoč in obnovo pa je seveda bolje prepustiti nevojaškim vladnim agencijam (Military Review 2010).

MINUSTAH in JTF-H so jasno opredelile svoje vloge za operacijo. MINUSTAH je bila zadolžena za varnost, JTF-H pa je bila osredotočena na reševanje življenj, ublažitev kratkoročnega trpljenja ljudi in pospeševanje pomoči. Vsakodnevno so v povprečju izvajali več kot 600 operacij varnosti, ki so vključevale več kot 4.500 vojakov. Prav tako je osebje MINUSTAH načrtovalo in izvajalo reševalne akcije. Varnostno delovanje JTF-H je bilo torej v neposredno podporo humanitarni misiji z zagotavljanjem varnega razdeljevanja hrane, reševalnimi konvoji in odstranitvijo ruševin. Ko je JTF-H ugotovil določeno varnostno vprašanje, ki ni bilo povezano s humanitarno misijo, so se preko vzpostavljenih odnosov usklajevali z MINUSTAH in se ustrezno odzvali⁶¹ (Military Review 2010).

22. januarja so ZN in ZDA uradno uskladili reševalne napore s podpisom sporazuma, ki podeljuje ZDA nadzor nad pristanišči, letališči in cestami, ZN in haitijski oblasti pa daje odgovornost za javni red in mir. ZN so tudi navedli, da končujejo s fazo nujnega ukrepanja ter pozvali humanitarne in ostale organizacije, da usklajujejo svoja prizadevanja za pomoč z misijo ZN za učinkovitejše razdeljevanje pomoči (Wikipedia 2011č).

⁶¹ S preglednostjo in usklajenostjo, ki sta že potekali na operativni ravni med poveljnikom MINUSTAH Floriano Peixoto in ameriškim generalom Keenom ter jasno opredeljene vloge med MINUSTAH in JTF-H so bili določeni pogoji za usklajevanje na taktični ravni. Ko so enote 82d Airborne Division prispele v Port-au-Prince, so se poveljniki bataljona povezali z njihovimi kolegi iz MINUSTAH. Vsaka enota MINUSTAH je bila sicer na različni poziciji oziroma področju, vendar so njihovo znanje in izkušnje o terenu v veliki meri pomagale novim enotam pri razumevanju delovnega okolja in pridobivanju situacijskih izkušenj, saj so izvajali skupno patroljo (Military Review 2010).

10 POPOTRESNA OBNOVA IN SANACIJA

Zaradi hitrega in neprimerljivega odziva, ki je sledil katastrofalni nesreči, so bila rešena številna življenja. Ko pa je potreba po nujni prvi pomoči izginila, se je pojavila nova kategorija potreb po dolgoročni obnovi Haitija, saj je velik obseg uničenja pomenil, da bo sanacija dolgotrajna (Interim Haiti recovery Commisison 2011).

10.1 Finančna podpora

V naslednjih dneh in tednih po potresu je bil globalni odziv izjemen. Vlade, posamezniki in humanitarne organizacije (nekatero od njih so nastala po krizi) so poslale na milijone dolarjev pomoči, s katerimi so neposredno financirali dobrine, kot so hrana, voda in začasna zatočišča, pa tudi zdravniško oskrbo in prostovoljce (Interim Haiti recovery Commisison 2011). Vse to pa je seveda zahtevalo ogromno sodelovanja in usklajevanja med različnimi akterji. Ob tako veliki finančni pomoči je namreč glavni cilj, da denar pride k tistim, ki ga najbolj potrebujejo.

10.1.1 Načrt za rekonstrukcijo in mednarodna donatorska konferenca

Haitijska vlada, Združeni narodi in donatorji so se z namenom usklajevanja svojih prizadevanj na Haitiju srečali 14. januarja (Margesson, Taft - Morales 2010, 3). Preval je takrat za primaren cilj navedel politično stabilnost, pri čemer naj bi pomagala tudi mednarodna skupnost predvsem pri kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni obnovi. 18. februarja je premier Jean - Max Bellerive uradno začel z oceno škode in izgub, ki so posredno in neposredno izhajali iz potresa in z oceno potreb po obnovi. Vse to je haitijska vlada določala s podporo Združenih narodov, Medameriške razvojne banke, Svetovne banke, Evropske unije ter s posvetovanjem s parlamentom, civilno družbo, haitijsko diasporo, zasebnim sektorjem in haitijskimi prebivalci. Na podlagi njenih rezultatov je haitijska vlada razvila akcijski načrt za obnovo in razvoj Haitija, ki je bil 17. marca predstavljen na mednarodni pripravljalni konferenci v Santo Domingu. Le-ta temelji na potrebi, da se Haiti reorganizira preko decentralizacije, gospodarskih spodbud, družbenih reform in krepitev inštitucij, potrebe Haitija pa je ocenil na 3.900.000.000 dolarjev za naslednjih 18 mesecev, za dolgoročno obnovo pa naj bi porabili okrog 11.500.000.000 dolarjev (Goverment of the Republic Haiti 2010).

Tabela 10.1: Prikaz najvećjih 24 donatorjev

DRŽAVA	FINANČNA SREDSTVA/ milijon USD
VENEZUELA	1.336
ZDA	1.152
IDB	544
IMF	420
KANADA	325
EU	294
FRANCIJA	273
ŠPANIJA	258
SVETOVNA BANKA	227
BRAZLIJA	164
NORVEŠKA	107
JAPONSKA	100
ITALIJA	53
NEMČIJA	52
OAS	36
CDB	35
ŠVICA	25
ŠVEDSKA	20
KATAR	20
ARGENTINA	18
IRSKA	17
AVSTRALIJA	12
FINSKA	10
KUVAJT	10
OSTALI	67
SKUPAJ	5.574

Vir: Interim Haiti recovery Commisison (2011).

31. marca je bil akcijski načrt predstavljen mednarodnim donatorjem pri Združenih narodih v New Yorku⁶². Mednarodno donatorsko konferenco z naslovom Za novo prihodnost Haitija so pripravili Združeni narodi in ZDA v sodelovanju s haitijsko vlado ter s podporo Brazilije, Kanade, Francije, Španije in Evropske unije (Leviev - Sawyer 2010).⁶³ Glavni cilj je bila realna ocena škode, žrtev in bodočih zahtev. Donatorji so izrazili močno podporo in obljubili več kot 9 milijard \$, od katerih je bilo 5 milijard \$ zastavljeno za obdobje 2010–2011. Haitijska vlada je navedla, da bo sredstva najprej upravljala v okviru Začasne komisije za obnovo Haitija, kateri naj bi skupaj predsedovala predsednik vlade Bellerive in bivši ameriški predsednik Clinton. In sicer do vzpostavitve uradnih haitijskih oblasti za razvoj in sklada za obnovo Haitija, za katerega naj bi Svetovna banka delovala kot fiskalni agent dolarjev (Government of the Republic Haiti 2010).

10.2 Popotresna sanacija domačih oblasti

Danes imajo Haitijci tako možnost za izgradnjo boljše države, ki si jo tudi zaslužijo. Toda prizadevanja za okrevanje skoraj vedno naletijo na ogromno ovir vključno z dejstvom, da je potrebno jasno opredeliti cilje in tarče. Tako prihaja do prekrivanja ali nasprotujočih si prizadevanj med donatorji in izvajalci, pomanjkanja nadzornih mehanizmov za merjenje rezultatov in učinkovitosti; odgovornost gre mimo vlade; odsotnost foruma za usklajevanje ciljev ali prizadevanj za oblikovanje skupne strategije in pomanjkanje preglednosti (Government of the Republic Haiti 2010).

10.2.1 Začasna komisija za obnovo Haitija

In prav za presežek teh pomanjkljivosti ter za zagotovitev načrtovanja in izvajanja prizadevanja haitijske vlade, usklajevanje donatorjev, civilne družbe in zasebnega sektorja, za spodbujanje delovanja v smeri razvojnih ciljev na Haitiju, zagotovitvi odgovornosti in preglednosti pa tudi za predstavitev jasnih izhodišč, ki jih želijo Haitijci, in načrtovanje haitijske obnove, je bila oblikovana IHRC.

⁶² Celotna škoda, ki jo je povzročil potres 12. januarja 2010, je bila ocenjena na 7,9 milijarde ameriških dolarjev, kar znaša več kot 120 % bruto državnega proizvoda za leto 2009. Največ škode in izgub je občutil zasebni sektor, 5,5 milijarde ameriških dolarjev, medtem ko je javni sektor utrpel 2,4 milijarde škode. Vrednost uničenega fizičnega premoženja, vključujoč stanovanjske enote, šole, bolnišnice, stavbe, ceste, mostove, пристanišča in letališča, je ocenjena na 4,3 milijarde ameriških dolarjev, kar znaša 55 % celotnih stroškov nesreče. Izguba v gospodarstvu, kar vključuje izgubo proizvodnje, zmanjšanje prihodkov od prodaje, izguba zaposlitve in plač ter povečanje proizvodnih stroškov je bila ocenjena na 3,6 milijard ameriških dolarjev (Government of the Republic Haiti 2010).

⁶³ Da bi pripravili oceno škode, žrtev in bodočih zahtev je približno 250 nacionalnih in mednarodnih strokovnjakov delovalo skoraj mesec dni, razdeljeni pa so bili v osem tematskih skupin: upravljanje; okolje in obvladovanje tveganja ter nesreč; družbeni sektor; infrastruktura; proizvodnja; medsektorske teme; teritorialni razvoj in makroekonomske analize (Government of the Republic Haiti 2010).

IHRC je sopedredovala haitijska vlada in posebni odposlanec ZN za Haiti. Poleg predstavnikov s Haitija in donatorskih vlad je odbor direktorjev IHRC vključeval člane iz zakonodajne veje oblasti na Haitiju, sodne veje, delovne in poslovne skupnosti. Vse velike projekte, vredne 10.000.000 dolarjev ali več, je moral odobriti odbor direktorjev IHRC. Ameriška vlada je Začasni komisiji za haitijsko obnovo pomagala na več načinov:

- finančno je podpirala operativne stroške vključno z najemanjem strokovnjakov;
- sodelovala v strateškem načrtovanju dela, še posebej v glavnih prednostnih IHRC-sektorjih: stanovanja, odstranjevanje naplavin in zdravje ter
- podpirala mednarodne obveznosti preko Resolucije Varnostnega sveta ZN 1892, ki zahteva, da vse države članice ZN, mednarodne in nevladne organizacije sodelujejo z IHRC (Government of the Republic Haiti 2010).

Na ta način naj bi se celotna popotresna obnova vodila transparentno, odgovorno in v skladu z zahtevami domače oblasti ter celotne haitijske populacije.

10.2.2 Združene države Amerike in Organizacija združenih narodov

V odzivanju so se tako ZDA kot tudi ZN ves čas tesno usklajevali s haitijsko vlado, Začasno komisijo za haitijsko obnovo in mednarodno skupnostjo na splošno. Pri tem so se usmerili na inovativno obnovo, ki je temeljila na izkušnjah, ki so jih pridobili iz skoraj petdesetletnega dela na Haitiju kot tudi iz najboljših praks z vsega sveta. Skupaj z zunanjim ministrstvom in ostalimi agencijami v ZDA so razvili ameriško vladno strategijo za Haiti, ki bo tudi v prihodnosti vodila izvajanje obnovitvenih programov (USAID 2011).

Od sredine marca do sredine maja se je misija JTF-H osredotočila na obsežno zmanjševanje nevarnosti ob močnem deževju, poplavih in zemeljskih plazov in na podporo haitijske vlade, OZN, USAID in nevladnih organizacij pri preseljevanju razseljenih oseb v prehodna območja za ponovno naselitev. Še naprej je zagotavljala podporo zavetiščnim in inženirskim projektom, medtem ko so mednarodni partnerji prevzeli odgovornost za razdeljevanje hrane in vode. Tudi vodilna agencija vlade ZDA v medresorskih nujnih reševalnih prizadevanjih za pomoč Haitiju (USAID) se je v nadaljevanju osredotočala na popotresno obnovo po potresu in na razvoj. Pomoč DART-a je tako prešla na Urad za zunanjo pomoč ob nesrečah (USAID Office of Foreign Disaster Assistance - USAID/ OFDA), ki je še naprej usklajeval ameriško vladno humanitarno pomoč na Haitiju (U.S. Department of State 2011). To postopno manjšanje odgovornosti je bilo načrtovano kot končanje operacije Enotni odziv, vendar ker je bilo deževno obdobje vedno bližje, je bilo jasno, da bo vloga ameriške vojske in JTF-H pomembna vsaj še do konca maja, ko naj bi počasi zagotovile popoln prenos

oblasti oziroma upravljanja na haitijsko vlado in obenem k nadaljevanju ameriškega varnostnega sodelovanja na Haitiju (USAID 2011).

Do maja 2010 je upanje, da bo Haiti iz ruševin odšel bolj učinkovit, izkušen, na žalost izginilo. Haitijci so se pritožili, da so imeli določeni politični veljaki in njihovi privrženci največjo korist od rekonstrukcije in da se kazniva dejanja ponovno vračajo oziroma še razširjajo. Medtem so se neproduktivni politiki in skupine za pomoč borili z začasnimi begunskimi taborišči, ki so vsak naslednji dan delovali vse bolj trajno. Parlament je bil v bistvu razpuščen, oblast je imel v rokah predsednik Preval, njegova vlada in Začasna komisija za obnovo Haitija pod vodstvom haitijskega premiera in nekdanjega predsednika Bill Clintona (New York Times 2011).

11 IZKUŠNJE OB KOMPLEKSNI KRIZI

Naravna nesreča s kompleksnimi posledicami je ponovno pokazala, kako pomembno je izvajati naloge, ki bi prispevale k večji varnosti prebivalcev, predvsem v tako revnih državah, kot je Haiti.

Predvsem je potrebno več denarja in časa nameniti geološkemu raziskovanju ter izdelati ocene ogroženosti območja pred naravnimi nesrečami, ki bi morale služiti kot podlaga za prostorsko načrtovanje in urejanje prostora. Državna oblast bi morala izdajati gradbena dovoljenja samo za območja, ki so resnično varna oziroma niso ogrožena zaradi različnih naravnih pojavov (plazov, hudournikov, ...), ljudje sami pa bi morali predpise dosledno upoštevati. Poleg tega bi morala izdelati načrte za ukrepanje v točno določeni naravni nesreči (potres, plaz, poplave, požar, suša, ujma), ki bi morali biti javno dostopni vsakemu prebivalcu. Na Haitiju se je pokazal velik problem tudi v signalizaciji oziroma obveščanju prebivalcev v primeru naravnih nesreč. Kljub temu da so sicer imeli določene alarmne sisteme, večina prebivalcev ni bila seznanjena, kaj določen alarm sploh pomeni. Zato bi morali ljudi redno seznanjati z novostmi tako na področju alarmiranja kot tudi na celotnem območju kriznega upravljanja in vodenja. Ogromno ljudi namreč ne pozna osnov reševanja oziroma prve pomoči, kar seveda prinese še dodatne žrtve.

Ker na Haitiju v bližnji preteklosti še ni bilo takšne oblike potresa niti takšnih posledic, ni bilo izkušenj za izvajanje tako obširne akcije ukrepanja in reševanja. Ob kriznem odzivanju je bilo, kljub temu da kriza zahteva homogeno, načrtno delovanje vseh akterjev, opaziti pomanjkanje sodelovanja in usklajenosti. To je seveda posledica dejstva, da so bili akterji predvsem mednarodni, iz različnih držav, organizacij, ki imajo vsaka svoje mehanizme kriznega upravljanja in vodenja, kar seveda pripelje do še težavnejšega usklajevanja med njimi. Tako bo potrebno nameniti več pozornosti organiziranju različnih vaj, kjer bo šlo za

simulacijo kompleksnega problema in bo zahteval udeležbo različnih akterjev, tako domačih kot tudi mednarodnih, za zagotavljanje varnosti pred naravnimi nesrečami ter vplival na izboljšanje stanja v negotovih razmerah. Poleg tega bo potrebno spremeniti domači sistem kriznega upravljanja in vodenja, ki bo moral biti prilagojen sodobnim, kompleksnim krizam. Namreč ob takšnih nesrečah je potreben hiter in usklajen odziv in le dovolj kompleksen in strukturiran sistem je sposoben takšne posledice po hitrem postopku obvladati oziroma sanirati.

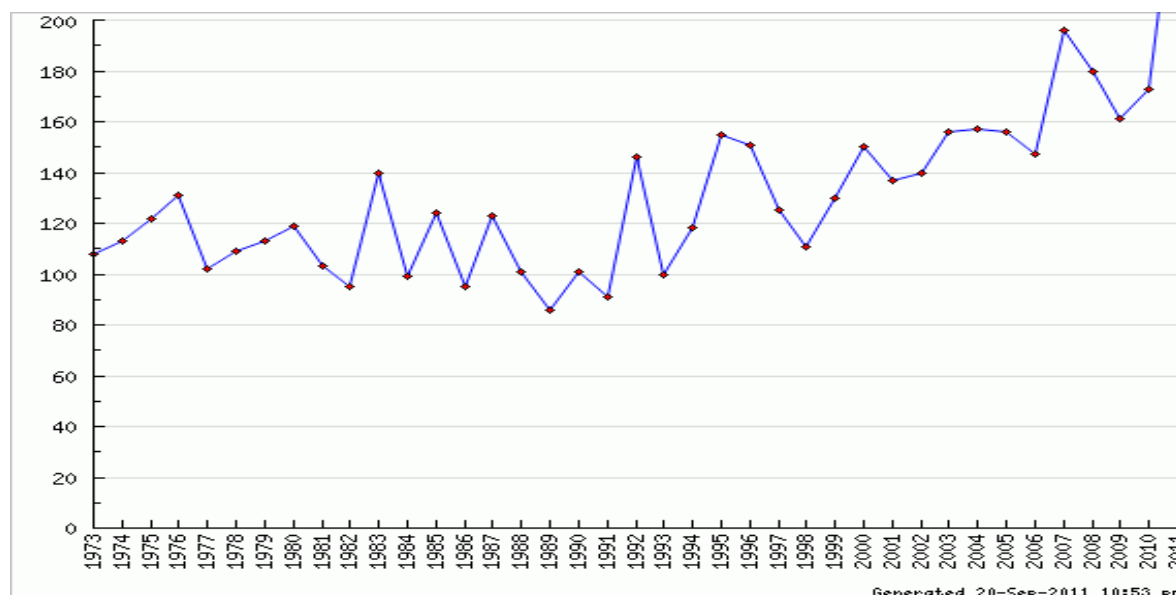
Seveda pa je na Haitiju potrebna rekonstrukcija celotnega političnega, ekonomskega, socialnega, zdravstvenega, izobraževalnega sistema. Saj so prebivalci še vedno v veliki meri nepismeni, socialno ogroženi in posledično nesposobni realnega odzivanja ob tako katastrofalnih posledicah. To pa še dodatno poglobi ostale probleme.

12 VREDNOTENJE KOMPLEKSNEGA ODZIVANJA

Ocenjevanje uspešnosti odzivanja na obravnavani primer naravne nesreče je zelo težavno in nehvaležno delo, saj je potrebno upoštevati več faktorjev in dejavnikov. Krizno upravljanje in vodenje je namreč raznovrstna dejavnost, ki obsega organiziranje, priprave, ukrepe in navsezadnje tudi razporeditev virov za krizno obvladovanje.

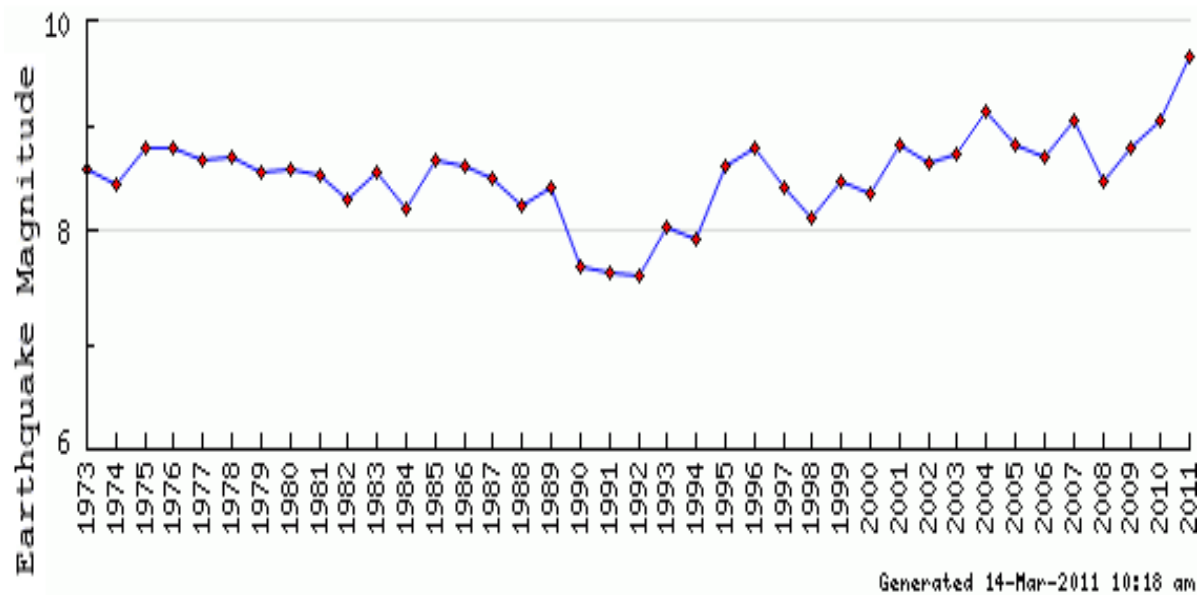
Glede na trende in grafe, ki kažejo, da se je število potresov in njihova stopnja intenzivnosti od leta 1973 do 2011 povečalo, bo potrebno uspešnejše spopadanje s kriznimi razmerami oziroma doseči večjo preventivno pripravljenost. Sodobne krize so namreč izjemno kompleksne; učinkujejo prek različnih meja, se povezujejo z drugimi globokimi problemi in so dolgotrajne.

Slika 12.1: Grafični prikaz večanja števila potresov od leta 1973-2011

Vir: Dlundquist. Com (2011).

Slika 12.2: Grafični prikaz večanja stopnje magnitude potresov od leta 1973-2011

Vir: Dlundquist. Com (2011).

Dokaz svetovnega trenda oziroma naraščanja intenzivnosti magnitud pa je tudi potres na Haitiju, ki je povzročil katastrofo ogromnih razsežnosti. Posledice potresa so se še povečale zaradi izredno slabega ekonomskega, političnega ter socialnega stanja, kar je celotno krizno upravljanje še oteževalo. Glede na to, da je bil cilj kriznega upravljanja vzpostaviti razmere, ki niso krizne s stališča prizadetih in odpraviti vir ogrožanja varnosti, nas ne preseneča dejstvo, da so se akterji po potresu osredotočili predvsem na takojšnje reševanje. Sprva so glavno vlogo prevzeli prebivalci sami in lokalna skupnost, nato pa jim je na pomoč preko državne ravni priskočila tudi mednarodna skupnost z raznovrstnimi mehanizmi odzivanja.

12.1 Glavne ovire pri učinkovitosti in uspešnosti odzivanja

Vendar medtem ko so obširne nujne operacije rešile številna življenja in preprečile stopnjevanje krize, so se krizni akterji v velikem organizacijskem kaosu soočali z mnogimi izzivi. V velikih nesrečah namreč pomoč nikoli ne prispe dovolj hitro, vlada gostiteljica stežka daje upravljanje v roke tuji sili, mednarodna koordinacija je zelo zahtevna, integracija domačega in tujega odgovora je vedno testiranje in stopnja vojaškega sodelovanja v civilni operaciji pomoči kontroverzna (International Crisis Group 2010, 5).

V tako nerazvitih državah, kot je Haiti, imajo že v vsakdanjih razmerah težave z upravljanjem in tako kompleksna kriza, kot je bil potres, vse probleme in težave še dodatno poglobi. Poleg tega je na območju Haitija ogromno tujih sil, inštitucij, organizacij, ki skušajo na različne načine pomagati tej revni državi. Pomemben faktor odzivanja pa so seveda tudi

objektivne okoliščine celotnega dogajanja. Predvsem bi se tukaj osredotočila na geografsko razpršenost prizadetega območja, socialno strukturo prebivalcev oziroma njihovo revščino ter seveda nasploh na nerazvitost območja.

Izpostavila pa bi predvsem naslednje ovire oziroma probleme:

- Inštitucije so bile tako žrtve nesreče kot tudi udeleženci v odgovoru: Potres je uničil in na ta način še dodatno zmanjšal zmogljivosti države za krizno upravljanje in vodenje. Poleg ogromne izgube življenj in škode na infrastrukturi je bila državna zmogljivost omejena tudi z razumljivim dejstvom, da je bila prednostna naloga večine javnih uslužbencev v iskanju bližnjih, in da sprva poskrbijo za svoje osnovne potrebe glede zatočišč, vode, hrane in varnosti. Združeni narodi in mednarodne nevladne organizacije so delovali na podoben način, saj so neposredno po potresu reševali svoje osebe - tako ranjence, travmatizirane osebe kot tudi brezdomce, šele nato pa so se lahko osredotočili na ostale prebivalce.
- Dostop do prizadetih območij: Humanitarni delavci so imeli precejšnje težave pri dostopu do prizadetih območij v Port-au-Prince, ki niso bili na eni izmed treh glavnih cest. Port-au-Prince je namreč gosto poseljeno območje, ki se nahaja na pobočjih, ki vodijo do obalne ravnine. Že pred potresom je bilo zaradi neformalnega razvoja mest težko dostopati do določenih predelov mesta. Ruševine, trupla (v prvih dneh) in dejstvo, da so ljudje ostajali na ulicah, ker so se bali popotresnih sunkov, so bili še dodatna ovira.
- Hitro spremenljive razmere: Haitijsko mestno prebivalstvo je bilo tesno povezano s samim prebivališčem, kjer so imeli svoje hiše, podjetja, šole, vendar so bili še vedno zelo povezani s podeželjem. Posledica tega pa je, da so bili zelo mobilni. Po potresu se je ta mobilnost še povečala, saj so se ljudje hitro gibali po mestu, pa tudi med mestom in podeželskimi območji za zmanjšanje tveganja in strategij maksimiranja preživetja. Zato so bili zelo občutljivi na vse vrste »push and pull« dejavnike, ki so ustvarjali spremenljive razmere. To je bil resen izziv za humanitaren odziv (Grunewald, Binder 2010, 24).
- Komunikacijske težave in pomanjkanje informacij: Ob pomanjkanju natančnih informacij so akterji poskušali delovati čim uspešnejše in usklajeno, a vprašanje v kolikšni meri jim je to tudi uspelo. Pokvarila so se telekomunikacijska omrežja znotraj države in povezave z zunanjim svetom, kar je značilno za tako velike naravne nesreče oziroma njihove razsežnosti. Skype in internet sta sicer nadaljevala z delom, čeprav oteženo.

- Logistični problemi: Nekatero USAR ekipe, agencije ZN in mednarodne nevladne organizacije so potrebovale opremo, da so lahko začele polno delovati. Vendar pa je imelo veliko ekip težave pri iskanju vozil in goriva in zato so humanitarni delavci težje vzdrževali stike in usklajevanje s partnerji in skupnostjo. Prišlo je do velikih logističnih izzivov, omejenih z uničenjem infrastrukture za nujno pomoč, kot so elektrika, telekomunikacije, letališča in pristanišča. Poleg tega so bile ceste blokirane s trupli, ruševinami, kar je še dodatno onemogočalo dostop akterjem. V zgodnjem odgovoru je večina delavcev delovala v MINUSTAH bazi v šotorih z minimalnim dostopom do higienskih objektov; srečanja so potekala pod ponjavami in šotori, poleg tega pa so bili redno prekinjani zaradi brnenja letal pri pristajanju in vzletanju. Dodaten problem pa je seveda predstavljalo tudi nenehno rotiranje med delavci oziroma misijami (Rencoret, Stoddard in drugi 2010). Sodelovanje Dominikanske republike, ki je dala na voljo svoja pristanišča, je bilo bistvenega pomena, vendar je celotna pot po kopnem do sosednjega Haitija drastično upočasnila reševalne napore.
- Počasna začetna logistična podpora MINUSTAH: Kljub dogovoru med MINUSTAH in Državno enoto ZN za vojaško pomoč v primeru večjih naravnih nesreč iz leta 2009 se je misija MINUSTAH obotavljala, preden je misiji UNDAC zagotovila podporo in sodelovanje v zgodnjih dejavnostih humanitarnega odzivanja. Šele ko je Varnostni svet 19. januarja 2010 spremenil mandat MINUSTAH, je le-ta ponudila svoje logistične zmogljivosti.
- Upravljanje letališča: Čeprav potres ni poškodoval pristajalne steze in so jo lahko še naprej uporabljali, je večji problem predstavljala kontrolni stolp, ki ni bil operativen. Ker so se bali preobremenjenosti letališča zaradi letal, ki bi priletela iz vsega sveta, je ameriška vojska prevzela nadzor zračnega prostora in urejanje zračnega prometa.
- Uporaba morskih pristanišč: Vojaške ladje v prvih desetih dneh po potresu zaradi nedelovanja pristanišča v Port-au-Prince niso mogle pripluti. Ko pa je bilo pristanišče operativno, so ga hitro preplavili prispevki hrane, zdravil in ostalega blaga.
- Usklajevanje med akterji: Usklajevanje med mednarodno humanitarno skupnostjo, njihovimi nacionalnimi in lokalnimi partnerji, haitijsko vlado ter civilno družbo je bilo zelo težavno, saj je ob tako velikem številu akterjev skoraj nemogoče zagotoviti učinkovito odločanje in ukrepanje. Agencije Združenih narodov, nevladne organizacije in tudi sama vlada so namreč sestankovali kar v šotorih in raznih začasnih pisarnah. Veliko nevladnih organizacij in koordinatorskih skupin je na Haiti prispelo z malo znanja o lokalnem kontekstu in z omejeno operativno ustreznostjo. Delovali so

neodvisno od konteksta in le v skladu s svojimi programi. Poseben izziv za delavce mednarodne pomoči je še dodatno predstavljalo težko fizično delo in nepredstavljive življenjske razmere. Poleg tega so na njih pritiskali množični mediji in ustvarjali še dodaten stres. Pomanjkanje usklajenosti se je pokazalo na več področjih in sicer v težavah v prometu, dostopu do glavnih humanitarnih baz, v jezikovnih izzivih pri usklajevalnih sestankih (potekali so v angleškem jeziku, medtem ko so nacionalni akterji večinoma govorili v francoščini) in pomanjkanju dragocenega usklajevalnega in informativnega gradiva v francoščini ali v primerni obliki (spletna stran One Response je večinoma v angleščini). Tako so bili Haitijci zaskrbljeni zaradi pomanjkanja usklajenega upravljanja pomoči, ki bi moral poudariti pomen lokalnih oblasti v partnerstvu z nacionalno vlado in mednarodno skupnostjo v procesu obnove (Rencoret, Stoddard in drugi 2010).

- Trenja med glavnimi kriznimi akterji: ZDA so poslale 20.000 vojakov, vendar je njihova zgodovina intervencij na Haitiju izzvala obtožbe in kritike nekaterih latinskoameriških in evropskih držav. Reševalne agencije so ZDA krivile za pomanjkanje preglednosti pri določanju prednostnih letov. Nekatere agencije so ugotovile, da imajo politične in vojaške dejavnosti prednost pred humanitarno logistiko, motila pa jih je tako velika mednarodna vojaška prisotnost, kjer so seveda prevladovale ZDA. Vendar pa je bilo vseeno treba priznati, da tako velik humanitarni odziv ne bi bilo mogoče uresničiti brez sredstev teh sil in pod vodstvom ZDA (International Crisis Group 2010, 5).
- Varnost: Že pred potresom so ZN Haiti razvrstili kot varnostno okolje 3. faze (od 5) in ga označili kot »nedružinsko državo«. Varnostna vprašanja po potresu so temeljila bolj na obstoječih protokolih, prejšnjih izkušnjah in dejstvu, da so zaporniki pobegnili iz enega od centralnih zaporov in ne na dejanskih varnostnih incidentih. Kot rezultat so ukrepi ZN za varnost in varovanje vključno z vojaškim spremstvom dodatno pripomogli pri odzivanju (Grunewald, Binder 2010, 24).

12.2 Primerjalna analiza uspešnosti kriznega upravljanja in vodenja

Pri analizi uspešnosti kriznega upravljanja in vodenja sem se osredotočila predvsem na domači, torej haitijski sistem, ter na dva glavna akterja, in sicer na ZN in ZDA, ki sta neposredno vodila celotno odzivanje na Haitiju in na ta način prispevala k izboljšanju razmer. Seveda pa so se ob tem pojavile tudi določene kritike ostalih akterjev oziroma neposrednih udeležencev celotne misije na Haitiju. Glede na to, da pa o uspešnosti odzivanja največ lahko

povedo neposredno prizadeti, sem vključila tudi raziskavo, iz katere lahko razberemo, da so bili ljudje bolj zadovoljni z mednarodnim odzivanjem kot z lokalnim oziroma državnim.

12.2.1 Haitijska oblast in sistem

Haitijske oblasti so bile v potresu zelo prizadete in zato niso mogle delovati tako, kot bi same hotele. Predsednik Preval je šele nekaj tednov po potresu začel sprejemati ukrepe za ponovno potrditev svojih pristojnosti in obnovitev svoje vlade, ampak glede na burno in neprizanesljivo politiko Haitija je bilo ogromno škode že storjeno. Šibkosti pred katastrofo so celotno zadevo še dodatno oslabile, vlada pa je bila preobremenjena z logistično zapletenimi vprašanji, kot so odstranjevanje ruševin ter določitev varnih območij selitve. Velik problem pri kriznem ukrepanju na Haitiju se je pokazal že v preventivnih pripravah, ki so bile zelo neuskklajene oziroma premalo definirane, saj vlada ni imela dovolj izkušenj in sredstev za odreagiranje ob tako kompleksnih krizah. Haitijci so se osredotočili predvsem na ukrepanje v primeru orkanov, neviht in ostalih naravnih nesreč, premalo pa so se osredotočili na krizno upravljanje v primeru potresov. Tako že v prvi fazi odzivanja niso mogli zagotoviti dovolj akterjev za reševanje ter ostalih sredstev za vzpostavitev osnovnih življenjskih pogojev na prizadetem območju. Čeprav so imeli različne organizacije, ki se ukvarjajo s kriznim upravljanjem ali vodenjem⁶⁴, niso imeli ustaljenih postopkov za delovanje in medsebojno sodelovanje omenjenih akterjev. Že sama zasnova sistem kriznega upravljanja ni bila ustrezna, delovanje sistema pa je bilo ob potresu skoraj popolnoma neučinkovito.

Vendar če odzivanje umestim v družbeni, politični in geografski kontekst, lahko krivdo iščemo v celotnem družbenem okolju, ne samo v sistemu zaščite in reševanja. Ljudje namreč sami niso upoštevali gradbenih in drugih predpisov oziroma so bili o njih premalo poučeni in tako se krivda razprši na celotno družbo. Sistem kriznega upravljanja in vodenja namreč povezuje celoten spekter različnih ter med seboj povezanih kriznih dimenzij in je le del celotnega družbenega ustroja, zato so ljudje tudi sami odgovorni za njegovo pravilno ukrepanje. Grobo rečeno bi torej lahko rekli, da je bil potres preizkus delovanja sistema zaščite in reševanja ter celotnega državnega sistema Haitija, ki je na tej točki na žalost skoraj popolnoma odpovedal.

12.2.2 Ameriške sile

V preteklem letu so ZDA pomagale voditi globalna prizadevanja, ki so rešila nešteto življenj, osveščala podporo za haitijsko obnovo in začele graditi zmogljivosti Haitija za

⁶⁴ To so: Direktorat za civilno zaščito, Nacionalni odbor za upravljanje v primeru nesreč, Stalni sekretariat za upravljanje v primeru nesreč, stalni tematski odbori, sektorski, občinski in lokalni odbori, podporna skupina civilne družbe,

zagotavljanje osnovnih storitev in za boljšo prihodnost. Celoten odziv mednarodne skupnosti je odrazil visoko raven dvostranskega in večstranskega sodelovanja, v katerem so bile ZDA ključni partner, ki so sodelovale tako s Haitijci kot tudi z drugimi mednarodnimi partnerji - javnimi in zasebnimi – pri doseganju napredka za obnovo. Več kot 140 držav je podprlo prizadevanja reševanja in pomoči na Haitiju, in sicer vse od Kube do Kitajske, Izraela in Kolumbije. Že prvi dan po potresu sta se pokazala velikodušnost in sočutje Američanov, saj je več kot polovica gospodinjstev v ZDA prispevala za pomoč in obnovo. Skupaj s haitijsko vlado in ZN je ameriška vlada podpirala številne pomembne naloge. Operacija Enotni odziv je bila najdaljši in največji ameriški prispevek za pomoč ob nesrečah v tujini, ki je zajemal širok spekter nalog: letališke in pristaniške dejavnosti, medicinski zračni most, zdravniško pomoč, prevoz in dostavo medicinskih proizvodov, evakuacije ameriških državljanov, logistično podporo in podporo za WFP (U.S. Department of State 2011). Pod okriljem SOUTHCOM je JTF-H razvil podroben načrt za prehod na trajno vojaško prisotnost ZDA v haitijski obnovi in reševanju ter drugih dejavnosti (gradbenih, izobraževalnih, socialnih, ...) (USAID 2011). Poleg tega je ogromno prispeval k mednarodnim prizadevanjem v največjem kriznem odzivanju v sodobni vojaški zgodovini ZDA. Bil je sposoben usklajevati svoja prizadevanja z USAID, Združenimi narodi in številnimi mednarodnimi humanitarnimi agencijami in na ta način razbremenil trpljenje ter rešil številna življenja (USAID 2011).

Po drugi strani pa so bile ZDA deležne tudi ogromno kritik. Kot sem že omenila, je imela ameriška vojska na vrhuncu operacije na Haitiju okoli 22.000 mož. To je bil eden njenih največjih premikov od napada na Irak marca 2003. Zaradi tega so bile tarča obtožb o okupaciji Haitija, saj naj bi ovirale prihod reševalne in ostale humanitarne pomoči. Ameriška vojska naj bi po potresu zavračala letala s humanitarno pomočjo, da bi na Haiti pripeljala svoje vojake in tako dala prednost letalom ameriške vojske. ZDA so zaradi njihovega odziva po potresu kritizirale levičarske latinskoameriške (Venezuela, Bolivija in Kuba) ter evropske države (Italija, Francija), pritožile pa so se tudi humanitarne organizacije, saj tudi njihova letala niso mogla pristati na prezasedenem letališču (RTV Slo. si 2011b).

12.2.3 Združeni narodi

Združeni narodi, ki so že desetletja prisotni na Haitiju, so v katastrofalnem potresu utrpeli ogromne izgube, a so kljub temu bistveno prispevali k reševanju ljudi in odpravljanju posledic katastrofalnega potresa. Njihove sile so hitro prevzele nove naloge, kot so iskanje in reševanje, čiščenje ulic, zagotavljanje nujne humanitarne pomoči, hkrati pa so ohranili osredotočenost na njihovo primarno poslanstvo, in sicer varnost. Ker je bila misija MINUSTAH na terenu prisotna že pred potresom, so imeli določeno prednost, vendar pa je

bilo zaradi kompleksnosti celotne operacije - na eni strani vojaške kot seveda tudi humanitarne - potreben kompleksnejši odziv, v katerega je bilo vpletenih več držav in organizacij. Zato je bilo potrebno ogromno civilno-vojaškega usklajevanja in ZN so bili pri tem nepogrešljiv faktor. Uspešno so vzpostavili sistem stebrov in mobilizacijo prispevkov, vojaških sredstev in osebja. Vendar pa je šibko humanitarno vodenje, pomanjkanje lokalne odgovornosti, težave humanitarnega sektorja v pripravah in odzivanju na kraju nesreče kot tudi šibka ocena humanitarnih razmer in potreb zakasnila odziv in vodila do pomembnih razlik v geografskem in na sektorjih temelječem prispevku (Bhattacharjee, Lossio 2010, 9).

Glede na pomanjkanje socialne in politične stabilnosti v potresno razdejani državi bo njihova prisotnost še naprej potrebna za daljše obdobje, ne le za vzdrževanje javnega reda, temveč tudi pri obnovitvenih naporih. Popotresna obnova bo torej prevladovala v haitijskem življenju desetletje: zahteva precejšnje naložbe za zagotavljanje javne varnosti in temeljnih funkcij države, ki jih zagotavlja mednarodna skupnost, vključno s stalno prisotnostjo MINUSTAH⁶⁵. Dolgoročni uspeh misije ZN bo verjetno odvisen od dveh ključnih spremenljivk: moči haitijskih državnih institucij in ravni mednarodne razvojne pomoči.

V naslednji tabeli sem poenostavljeno predstavila primerjavo kriznega upravljanja in vodenja (preventivne priprave, dejansko ukrepanje ter sanacijo in obnovo) med tremi najpomembnejšimi akterji. Iz nje lahko razberemo, da se nihče izmed akterjev ni ukvarjal s preventivnimi pripravami oziroma je bilo le-teh zelo malo. Tudi pri kriznem odzivanju se je domača oblast odzvala zelo neorganizirano in zato že v nekaj urah po potresu zaprosila za mednarodno pomoč. Nasprotno pa sta se ostala dva krizna akterja, torej ZN in ZDA, lotila neposredne podpore takoj po potresu in se na ta način relativno uspešno soočila s kriznimi razmerami. Pri tem sta medsebojno sodelovala in se usklajevala z domačo oblastjo. Pri popotresni sanaciji ter obnovi, kjer je bilo donirane ogromno denarne, materialne ter ostale pomoči iz mednarodne skupnosti, pa je dodaten člen predstavljala Začasna komisija za obnovo Haitija, ki je zagotavljala preglednost in transparentnost celotne pomoči.

⁶⁵ Kot del prizadevanj za zmanjševanje posledic potresa januarja 2010 so ZDA poslale 5.500 ameriških vojakov (2.200 marincev in 3.500 vojakov), poleg približno 10.000 ameriških vojakov, ki so bili že tam. Enote so imele trimesečni mandat in delovale skupaj z MINUSTAH mirovniki na terenu (Janes Sentinel Security Assessment 2010).

Tabela 12.1: Primerjava kriznega odzivanja med glavnimi akterji

	haitijski sistem	ZDA	ZN
preventivne priprave	- relativno nizke, kurativni pristop - osredotočene na pogostejše naravne nesreče	- relativno nizke, kurativni pristop	- relativno nizke, kurativni pristop
ukrepanje	- sprva spontano, neorganizirano delovanje, pomoč lokalnih skupnosti in organizacij civilne družbe - nacionalni sistem utrpel veliko izgub, premalo sredstev, osebja - zaprosili za mednarodno pomoč - premalo odločno ukrepanje ⁶⁶	- ameriška vojska (22.000 vojakov, zagotavljali humanitarno in reševalno pomoč na področju Leogane, Jacmel, Port-au-Prince in v okolici) - USAID, USSOUTHCOM, JTF-H, FEMA, - poslali vojaška letala, bolniške ladje, toverne ladje, opremo za upravljanje pristanišča, helikopterje, ...	- 7.000 vojakov, 2.000 policistov, nato 8.940 vojakov in 3.711 policistov - poslali vojaška letala, bolniške ladje, toverne ladje, opremo za upravljanje pristanišča, helikopterje, poljske bolnišnice - neposredna podpora takoj po potresu - akcije iskanja in reševanja, zagotavljali varnostno območje po celotnem Haitiju - humanitarni odziv - OCHA, UNDAC
sanacija in obnova	- Začasna komisija za obnovo Haitija	- ogromna denarna, vojaška pomoč	- misija MINUSTAH, ostale humanitarne organizacije ZN (WFP, UNICEF, ...)

⁶⁶ Nekateri so haitijski vladi očitali počasnost pri odločanju, da bi se odzvala na nekaterih področjih, kot je zagotavljanje podpore ljudem, ki so bežali na podeželje, omogočanje ljudem in blagu, da vstopijo v sosednje države in omogočanje humanitarne pomoči. Nekatere lokalne civilne uprave in civilno zaščitni odbori so že dokazali svojo vodilno vlogo, tako da so pomagali ljudem in spodbujali njihovo sodelovanje z lokalnimi strukturami, osnovnimi organizacijami (vključno s cerkvijo) in skupnostjo (Yves Pierre 2010).

12.3 Haitijsko javno mnenje o uspešnosti kriznega odzivanja

O učinkovitosti upravljanja in vodenja v kriznih razmerah govorimo kot o pričakovanju ljudstva do oblasti, da bo ta s krizo »nekaj naredila«; kriza naj bi bila hitro mimo, njene posledice pa čim prej sanirane. Voditelji morajo v takšnih primerih na prvo mesto postaviti varnost ljudi in ko pride do krizne situacije, stopiti na čelo ter dajati jasne usmeritve za reševanje krize (Malešič 2004, 20–21). In prav zaradi pričakovanj prebivalcev, ne le političnih veljakov oziroma vodilnih predstavnikov države, sem se osredotočila tudi na njihovo mnenje. V raziskavi »Haitians talk about rebuilding the country after the January 12, 2010 earthquake«, ki jo je organizacija Oxfam izvedla v manj kot dveh mesecih po potresu, so vključena tudi vprašanja o uspešnosti kriznega upravljanja in vodenja tako nacionalnih kot tudi mednarodnih akterjev oziroma o zadovoljstvu prebivalcev nad odzivanjem. Anketa je bila izvedena v štirih dneh, od 9. do 12. marca, anketiranih pa je bilo 1.765 ljudi iz različnih občin, in sicer Port-au-Prince, Pétion Ville, Delmas, Carrefour in Léogane. Cilj te javnomnenjske raziskave je bil predvsem v tem, da bi prikazali opredelitve in mišljenje haitijskih prebivalcev po katastrofalnem potresu. V raziskavi so sodelovali ljudje iz različnih območij, socialnih struktur in političnih opredelitev in podali svoje mnenje o razmerah na Haitiju tako pred potresom kot tudi po njem. Tako sem najzanimivejša vprašanja in odgovore predstavila v naslednjih tabelah in jih nato tudi grafično ponazorila na grafih.

1. Mednarodna pomoč pred potresom

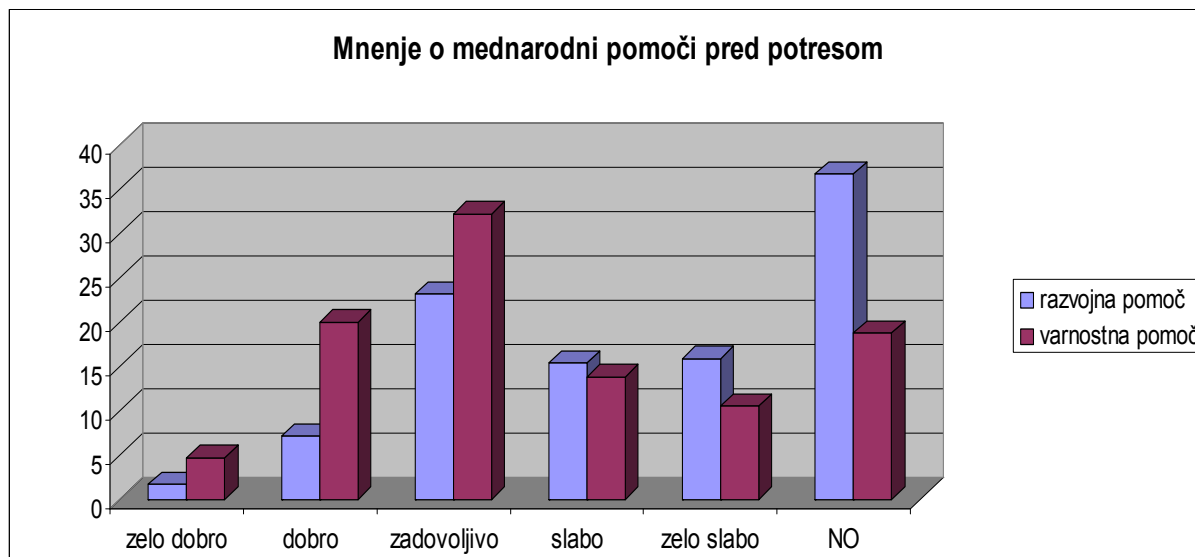
Tabela 12.2: Mnenje prebivalcev o mednarodni pomoči pred potresom

tip pomoči		zelo dobro	dobro	zadovoljivo	slabo	zelo slabo	NO	skupaj
razvojna pomoč, finančna podpora	#	30	123	400	266	273	631	1723
	%	1,7	7,1	23,2	15,4	15,9	36,7	100
varnostna pomoč	#	82	344	555	238	181	323	1723
	%	4,7	20	32,2	13,8	10,5	18,8	100

Rezultati kažejo na pomembne razlike v razumevanju danih rezultatov za različne vrste mednarodne pomoči pred 12. januarjem: približno 31,3 % anketirancev meni, da je bila razvojna pomoč (vključno s proračunsko podporo) neučinkovita ali zelo neučinkovita v primerjavi s samo 8,8 % Haitijci, ki menijo, da je bila pomoč zelo kakovostna. V primerjavi s prvim odgovorom pa imajo haitijski prebivalci veliko bolj pozitivno mnenje o varnostni

pomoči, torej predvsem o pomoči sil MINUSTAH, ki so bile predvidene za ohranjanje miru in zmanjševanje nasilja na Haitiju. Namreč, kar 24,7 % anketirancev ceni napredek, dosežen pred potresom na področju varnosti. Seveda pa so določeni anketiranci še vedno negotovi in menijo, da je država nesposobna za spopadanje s strukturnimi vzroki.

Slika 12.3: Mnenje prebivalcev o mednarodni pomoči pred potresom

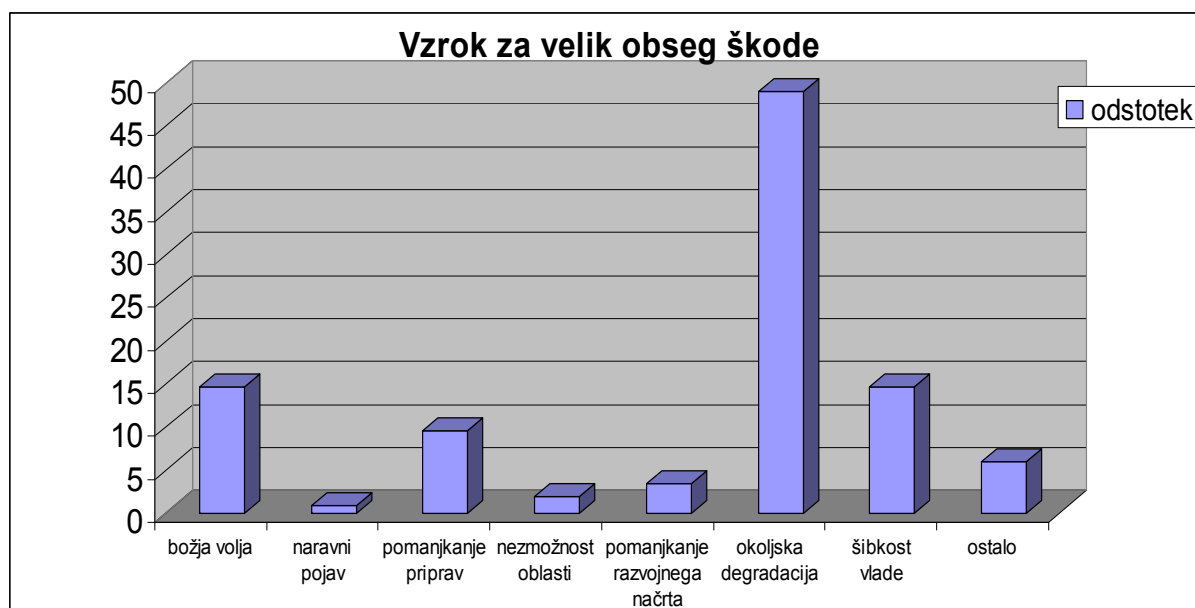
2. Glavni vzrok za velik obseg škode

Tabela 12.3: Percepcija anketirancev o tem, kaj je povzročilo tolikšen obseg škode

vzrok za velik obseg škode	število	Odstotek
božja volja	253	14,7
naravni pojav	15	0,9
pomanjkanje predpotresnih priprav in preventivnih ukrepov	165	9,6
pomanjkanje sredstev in nezmožnost avtoritete za reševalne operacije	32	1,9
pomanjkanje nacionalnega in regionalnega razvojnega načrta	58	3,4
okoljska degradacija (deflorestacija, anarhična konstrukcija)	845	49
šibkost centralne vlade, centralizacija, slabo vladanje	252	14,6
ostali razlogi/ne vem	103	5,9
skupaj	1723	100

Velika večina anketirancev (78,5 %) meni, da je do tolikšnega obsega škode prišlo zaradi dejavnikov, ki se lahko nadzorujejo, torej zaradi človeškega dejavnika. Najpogosteje imenovani vzroki so degradacija okolja (49 %), slabo upravljanje (14,6 %), ter pomanjkanje pripravljenosti na potres in preprečevanja nesreč. Poleg tega je 14,7 % anketirancev krivdo za obseg škode določilo nesreči, božji jezi ali ljubosumju duha.

Slika 12.4: Percepcija anketirancev o tem, kaj je povzročilo tolikšen obseg škode

3. Kateri akter naj bi imel vodilno vlogo pri odzivanju?

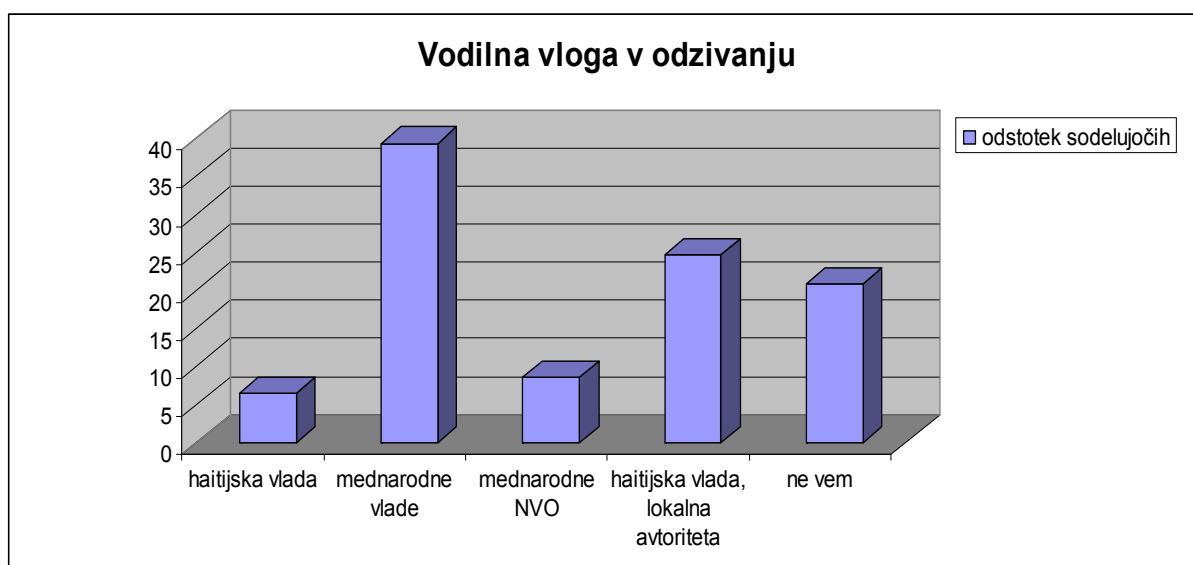
Tabela 12.4.: Glavni akterji v odzivanju

glavna vloga v odzivanju	število sodelujočih	odstotek sodelujočih
haitijska vlada	114	6,6
mednarodne vlade	677	39,3
mednarodne nevladne organizacije	148	8,6
haitijska vlada + lokalne oblasti + civilna družba	425	24,7
ne vem	359	20,8
skupaj	1723	100

Tabela povzema mnenje Haitijcev o tem, kateri akter oziroma struktura naj bi igrala vodilno vlogo pri obnovi države. Samo manjšina anketirancev si želi, da vodilno vlogo igra 1) haitijska vlada (6,6 %) in 2) mednarodne nevladne organizacije (8,6 %). Na drugi strani pa se kar 39,3 % in 24,7 % anketirancev zavzema za vodilno vlogo (1) tujih vlad in (2) haitijske

vlade v sodelovanju z lokalnimi oblastmi in civilno družbo. Tisti, ki podpirajo nehaitijsko vodstvo, dajejo poudarek na i) finančnih sredstvih in strokovnem znanju tujih vlad pri ravnanju ob nesrečah; ii) pomanjkanju odgovornosti haitijske vlade in iii) slabem upravljanju ter korupciji javne uprave. Tisti, ki so podpirali lokalno vodstvo, so navedli: i) da so nacionalni napor ena in edina strategija, ki lahko zagotovi uspešno izvajanje obnovitvenega načrta; ii) načelo nacionalne suverenosti in nacionalne odgovornosti (haitijska vlada + civilna družba) in iii) mednarodno pomoč, ki je nujna za pomoč državi v vodenju postopkov (Yves Pierre 2010, 24).

Slika 12.5: Glavni akterji v odzivanju

4. V kolikšni meri verjamejo zavezam mednarodne skupnosti?

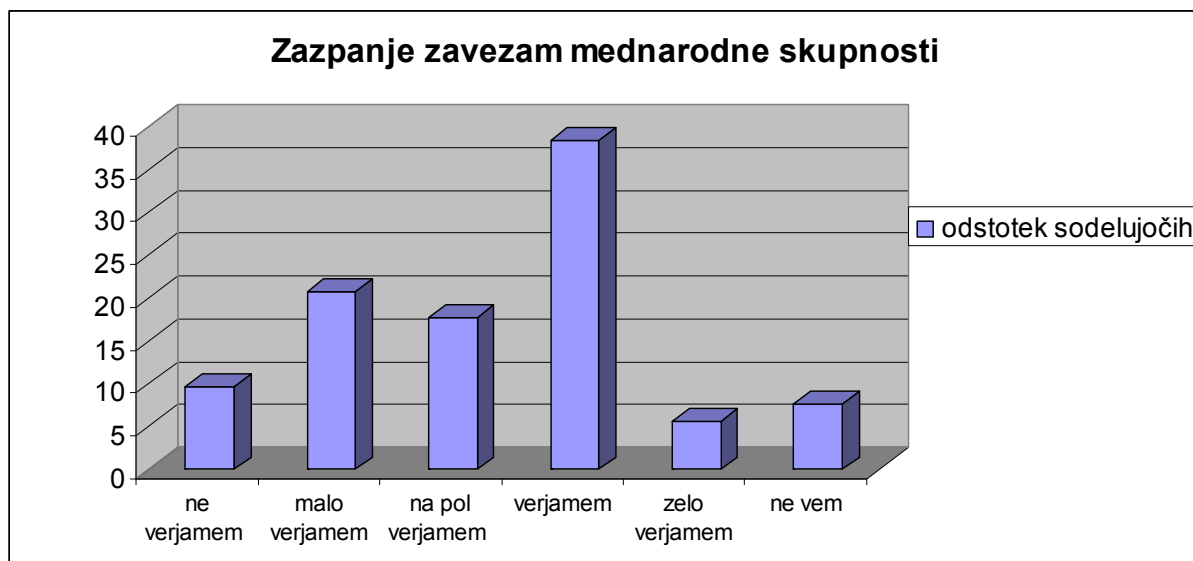
Tabela 12.5. Zaupanje zavezam mednarodne skupnosti

raven zaupanja	število sodelujočih	odstotek sodelujočih
ne verjamem	167	9,7
malo verjamem	358	20,8
na pol verjamem	305	17,7
verjamem	662	38,4
zelo verjamem	99	5,7
ne vem	132	7,7

Haitijski prebivalci so imeli mešane občutke o tem, ali bo mednarodna skupnost držala svoje obljube oziroma zaveze. 44,1 % anketirancev jih je menila, da bo mednarodna skupnost ohranila svoje obljube, saj je že začela s humanitarnim odzivom, ima potrebna sredstva, ter je pripravljena pomagati državam, predvsem pa zato, ker se je zavezala javnosti. Tisti, ki so skeptični (20,8 %) in manj skeptični (17,7 %) menijo, da mednarodna skupnost z lahkoto

spremeni svoje odločitve, odvisno od strateških in geopolitičnih interesov ali kot posledico naslednje večje nesreče, ki se lahko pojavi v drugem delu sveta (Yves Pierre 2010, 24).

Slika 12.6: Zaupanje zavezam mednarodne skupnosti

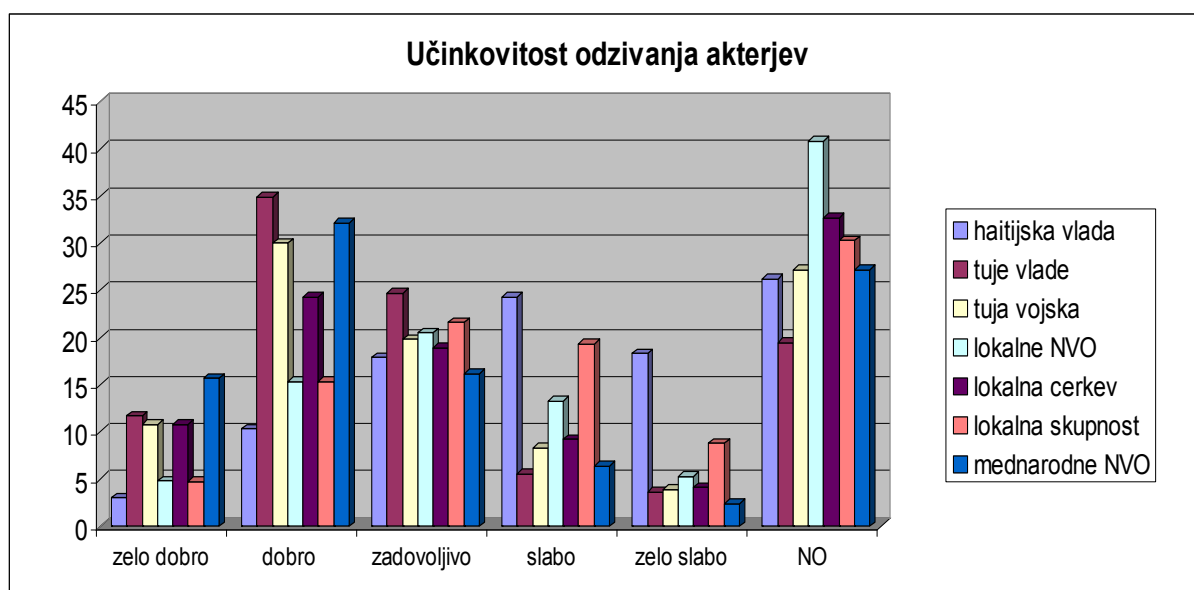
5. Percepcija ljudi o učinkovitosti odzivanja različnih akterjev

Tabela 12.6: Percepcija ljudi o učinkovitosti odzivanja različnih akterjev

tip organizacije		zelo dobro	dobro	zadovoljivo	slabo	zelo slabo	N0	skupaj
haitijska vlada	#	52	178	308	418	315	452	1723
	%	3	10,3	17,9	24,3	18,3	26,2	100
tuje vlade	#	201	601	426	97	62	336	1723
	%	11,7	34,9	24,7	5,6	3,6	19,5	100
tuja vojska	#	186	516	342	143	67	469	1723
	%	10,8	30	19,8	8,3	3,9	27,2	100
lokalne NVO	#	83	264	353	229	91	703	1723
	%	4,8	15,3	20,5	13,3	5,3	40,8	100
lokalna cerkev	#	187	419	325	158	71	563	1723
	%	10,8	24,3	18,9	9,2	4,1	32,7	100
lokalna skupnost	#	82	264	372	332	151	522	1723
	%	4,7	15,3	21,6	19,3	8,8	30,3	100
mednarodne NVO	#	271	552	279	111	42	468	1723
	%	15,7	32,1	16,2	6,4	2,4	27,2	100

Rezultati ankete kažejo na pomembne razlike v rezultatih o učinkovitosti različnih organizacij in ustanov, ki so dajale pomoč po nesreči. Približno 42,6 % anketirancev meni, da je bila haitijska vladna intervencija neučinkovita, oziroma da je tako rekoč sploh ni bilo. Le 13,3 % anketiranih pa meni, da je bilo posredovanje vlade dobro oziroma zelo dobro. Večino anketirancev (71,3 %) pa je po drugi strani zelo cenilo ukrepe, ki so jih izvajale tuje vlade, vojske in mednarodne nevladne organizacije. Le 9,8 % anketirancev pa je tujo pomoč ocenilo kot slabo oziroma neučinkovito (Yves Pierre 2010, 24).

Slika 12.7: Percepcija ljudi o učinkovitosti odzivanja različnih akterjev

6. Kriteriji

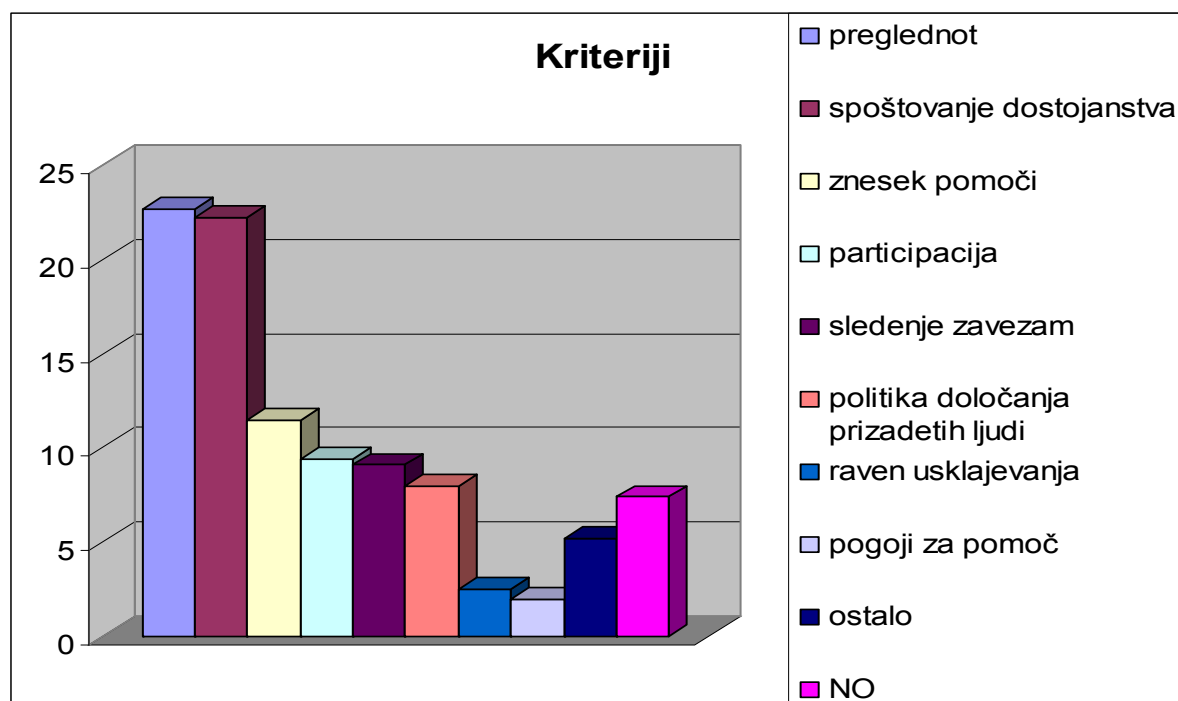
Štiri merila z dobrimi rezultati so v naslednjem padajočem zaporedju: preglednost razdeljevanja pomoči, spoštovanje dostojanstva ljudi, ki jih je prizadela nesreča, znesek pomoči v primerjavi s potrebami prizadetih ljudi in aktivna udeležba prizadetih ljudi v razvoju odziva.

Prebivalci so učinkovitost razvojne pomoči in proračunske podpore pred potresom dojemali kot neučinkovito, po drugi strani pa so zaznali velik napredek na področju varnosti in zmanjševanju nasilja. V glavnem so poudarjali pomanjkanje vladnih zmogljivosti za odpravo strukturnih vzrokov za negotovost. Haitijska vlada je bila prav tako kritizirana zaradi pomanjkanja učinkovitosti njenih humanitarnih ukrepov, izvedenih po potresu, večina anketirancev pa je pozitivno ocenila ukrepe, ki so jih izvajale tuje vlade, tuje vojske in mednarodne nevladne organizacije.

Tabela 12.7: Kriteriji pomoči

kriterij	število	odstotek	rang
preglednost razdeljevanja pomoči	391	22,7	1
spoštovanje dostojanstva ljudi	383	22,2	2
znesek pomoči v primerjavi s potrebami prizadetih ljudi	198	11,5	3
aktivna udeležba prizadetih ljudi	162	9,4	4
sledenje zavez	156	9,1	5
politika določanja prizadetih ljudi	138	8	6
raven usklajevanja pomoči	43	2,5	7
pogoji za pomoč	34	2	8
ostali kriteriji	90	5,2	
ni odgovora	128	7,4	
skupaj	1723	100	

Slika 12.8: Kriteriji pomoči

V zaključku lahko poudarim, da rezultati raziskave opozarjajo na pomanjkanje zaupanja v odnosih država - državljan. Vendar pa so anketiranci seveda različnega mnenja: 1) tiste, ki si želijo ne-haitijskega vodenja procesa obnove in 2) tiste, ki si želijo nacionalne

odgovornosti pri procesu obnove. Odgovorov, ki so torej v veliki meri naklonjeni tujemu vodstvu, ne bi smeli razlagati kot izgovor, da države izvajajo protektorat, ampak kot priznanje, da je treba upoštevati preglednost pri razdeljevanju pomoči, spoštovati dostojanstvo prizadetih ljudi ter njihovo participacijo pri procesu odločanja (Yves Pierre 2010, 24).

13 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

V letu 2010⁶⁷ je bil svet priča eni izmed najhujših naravnih nesreč v zadnjih letih, potresu na Haitiju, ki je zahteval na sto tisoče žrtev in povzročil ogromen obseg škode. V nekaj minutah se je 12. januarja 2010 sesul svet že tako obubožanemu prebivalstvu ter močno zmotil obstoječo družbeno strukturo in uveljavljene družbene mehanizme v skupnosti. Katastrofa, kot se je zgodila na Haitiju, nas na strašen način opominja na krhkost življenja, vendar hkrati tudi potrjuje našo moč. Preko medijev smo lahko spremljali posnetke trupel, ranjencev in na drugi strani objokanih prebivalcev, ki so iskali svoje sorodnike, prijatelje, svetovna javnost pa je bila pretresena nad katastrofalnimi razsežnostmi potresa. Videli pa smo tudi izjemen izraz življenjske moči, ko si ljudje, ki so utrpeli najhujši udarec, tako hitro opomorejo. Takšne nesreče, kot je bil potres na Haitiju, se pojavljajo povsod, v državah v razvoju pa ponavadi pustijo še večje posledice in težave, saj lokalna skupnost ter državna oblast ne znata oziroma ne moreta ustrezno odgovoriti na posledice ter prevzeti ukrepe za preprečevanje širjenja vplivov nesreče.

Tudi Republika Slovenija v potresni ogroženosti ni izjema, saj je bilo v zadnjem stoletju vsaj 10 potresov, ki so povzročili gmotno škodo. Na lestvicah je označena kot država s srednjo potresno ogroženostjo, potresno najbolj ogrožena območja pa so ljubljansko, idrijsko ter tolminsko in krško-brežiško območje. Čeprav potresi pri nas ne dosegajo tako velikih vrednosti magnitude, so lahko njihovi učinki zelo hudi zaradi razmeroma plitvih žarišč (največ potresov ima žariščno globino med 0 in 15 kilometri) (Uprava RS za zaščito in reševanje 2006).

Prav zato moramo biti pripravljeni na morebitne katastrofalne potrese v bližnji ali daljni prihodnosti in upoštevati vse izkušnje ostalih držav pri soočanju s posledicami potresov. Tudi iz analize primera potresa na Haitiju lahko Slovenija odnese veliko praktičnih nasvetov in izkušenj, kljub temu da sama ni bila neposredna udeleženka, ampak je tja poslala denarno in materialno pomoč. Ob kriznem upravljanju in vodenju so se namreč krizni akterji spopadali z ogromno problemi, ki bi jih v Sloveniji v primeru potresa lahko zmanjšali oziroma odstranili. Če pogledamo že samo šibkost vlade in celotnega sistema upravljanja na Haitiju, se moramo zavedati, da se tudi Slovenija v zadnjih letih sooča s podobnimi problemi in krizo upravljanja. Prebivalci premalo zaupajo političnim inštitucijam in zato je potrebno sestaviti takšno vlado in celoten sistem, v katerega bodo ljudje verjeli in zaupali. To se ne

⁶⁷ Leto 2010 ni zgolj statistični odklon. Po vsem svetu se je zabeleženo letno število nesreč povečalo za petkrat, in sicer z 78 v letu 1975 na skoraj 400 danes. Povprečne letne izgube znašajo približno četrtno odstotka svetovnega BDP. V zadnjih 20 letih so zabeležene nesreče samo v Evropi terjale skoraj 90.000 življenj, prizadele več kot 29 milijonov ljudi in povzročile za 211 milijard evrov gospodarskih izgub (EurLex 2011).

nanaša le na osebje, ampak tudi na izboljšanje zakonodaje, predpisov, nacionalnega in regionalnega razvojnega načrta. V zadnjih letih smo v Sloveniji sicer skladno z novo zakonodajo, znanstvenimi spoznanji in izkušnjami prizadevno gradili sodobno in učinkovito organizacijo zaščite, reševanja in pomoči. Vendar mora država še izboljšati usposobljenost prebivalcev in pripadnikov reševalnih ekip, dvigniti raven osveščenosti in samozaščite ljudi na ogroženih območjih (ljudi je treba seznanjati s sistemom zaščite in reševanja, s prvo oziroma nujno pomočjo ter z novimi sistemi obveščanja oziroma alarmiranja) in tako ustvariti najnujnejše materialne možnosti za zaščito, reševanje in pomoč. Če pogledamo posledice potresa, lahko ugotovimo, da so bile inštitucije kriznega upravljanja in vodenja na Haitiju tako žrtve nesreče kot tudi krizni akterji in zato bi bila v Sloveniji potrebna še večja decentralizacija oblasti in še več prostovoljnega udejstvovanja, da bi bili ljudje sami sposobni poskrbeti zase v primeru hudih nesreč. V Sloveniji sicer imamo ogromno prostovoljnih gasilcev⁶⁸ in ostalih prostovoljcev, ki pomagajo v sistemu zaščite in reševanja in ves čas ostajajo v stiku z reševalnimi aktivnostmi. Kljub temu pa bi bilo potrebno še več sodelovanja tudi na področju preprečevanja nevarnosti in nesreč ter načrtovanja nekaterih skupnih priprav na nesreče. Skupaj z mednarodnimi silami (državami, organizacijami) bi morali izvajati simulacije in vaje v primeru potresov, saj krize s kompleksnimi posledicami velikokrat učinkujejo tudi preko državnih meja oziroma njihovih zmožnosti. Potrebno pa se je še bolj povezati s sosednjimi državami (Italijo, Hrvaško, Madžarsko ter Avstrijo), ki bi nam v primeru potresa lahko priskočile na pomoč. Ne samo z osebjem, opremo, ampak tudi s svojo infrastrukturo ter ostalo pomočjo (Dominikanska republika je pomagala Haitiju s cestnimi povezavami, opremo, letališčem, ...). Poleg preventive in hitre odzivnosti ter strokovne usposobljenosti služb, ki so zadolžene za zaščito in reševanje v primeru naravnih nesreč (Uprava RS za zaščito in reševanje), je najpomembnejša seveda primerna protipotresna gradnja objektov vseh vrst in velikosti ter potresno ojačevanje starejših oziroma slabše zgrajenih objektov. To je bila namreč ena izmed glavnih pomanjkljivosti na Haitiju, ki je pravzaprav povzročila takšno ogromno število smrtnih žrtev, saj so se slabo grajene hiše sesule in pod seboj pokopale številne prebivalce. Občine bi morale vsakih nekaj let izdelati ocene ogroženosti svojega območja pred naravnimi pojavi in te bi morale služiti kot podlaga za prostorsko načrtovanje in urejanje prostora. Glede na težave pri dostopu do prizadetih območij in komunikacijskih težav ter s tem povezanim pomanjkanjem informacij bi bilo potrebno graditi infrastrukturo, prilagojeno za primere naravnih nesreč. Navsezadnje pa bi

⁶⁸ Članov prostovoljnih gasilskih društev je okoli 123.000, od tega je aktivnih gasilcev okoli 60.000 (vseh članov prostovoljnega gasilstva 133.000) (Gasilska zveza Slovenije 2011).

morali ljudje biti seznanjeni s pomenom varovanja okolja (deflorestacija) ter s tem preprečevati še nadaljnjo degradacijo okolja v Sloveniji. Zagotovitev zaščite in varnosti državljanov je torej osrednja dolžnost vsake države, za preprečevanje nesreč, pripravljenost in odziv nanje pa so v prvi vrsti odgovorni prebivalci sami. In tega dejstva bi se morali zavedati tudi v Republiki Sloveniji.

Med nastajanjem magistrske naloge se mi je v veliki meri potrdila prvotno postavljena hipoteza, in sicer da je bilo krizno odzivanje mednarodne skupnosti v primeru potresa na Haitiju zaradi kompleksnosti krize ter obstoječih problemov zelo zahtevno in je še dodatno pokazalo na neučinkovitost haitijskega sistema kriznega upravljanja in vodenja ter na šibkost celotne države. Glede na napisano lahko potres na Haitiju z gotovostjo definiramo kot krizo, saj ima vse značilnosti, ki so teoretično predstavljene v 2. poglavju. Če gremo še korak dlje, lahko potres označimo kot netradicionalno krizo ter krizo s kompleksnimi dolgoročnimi posledicami, saj se je pojavil nenadoma in s tem presenetil akterje kriznega upravljanja in vodenja, ki so imeli zelo omejen čas za oblikovanje politike in sprejemanje odločitev. V tako šibki državi, kot je Haiti, je namreč težko pričakovati usklajen odziv v primeru katastrofalnih posledic. Magnituda potresa je bila na 7. stopnji po Richterjevi lestvici, a je bil epicenter potresa le deset kilometrov pod površino, kar je povzročilo še dodatno škodo in uničenje ter zahtevalo ogromno žrtev. Za tako velik obseg škode je težko iskati glavne krivce, vendar pa so kljub vsemu določeni faktorji še povečali celotno škodo. Izpostavimo lahko že zgodovinske situacije, saj so Haitiju preko desetletij vladali represivni vladarji, ki niso mogli utrditi države, kar je imelo širši obseg in pomen. Posledično so se spopadali z zelo slabim političnim, ekonomskim, varnostnim stanjem, ljudje pa niso zaupali v politične inštitucije. Zato tudi niso vlagali v razvojne načrte, premalo so se ukvarjali s preventivnimi ukrepi, protipotresno gradnjo, z vprašanji degradacije okolja. Velik problem je bil tudi v omejeni razpoložljivosti primernih informacijskih virov za odločanje, saj je potres povzročil škodo tudi v odgovornih inštitucijah, ki so bile tako še dodatno oslABLJENE. Zato je bila pravilna odločitev haitijskega predsednika, da je že nekaj ur po nesreči zaprosil za mednarodno pomoč. Sama vlada in država namreč ni bila sposobna ukrepati ob tako groznih razmerah. Na drugi strani pa je bil odziv mednarodne skupnosti pravzaprav neverjeten. Bil je sorazmeren z razsežnostmi katastrofe in je odločevalce postavil v zelo negotov in stresen položaj. Glede na kompleksnost krize, ki je ni bilo mogoče odpraviti na enostaven način, so se vključile ne le civilne, ampak tudi vojaške organizacije, zahtevala pa je sodelovanje različnih kriznih akterjev vse od lokalne, državne do mednarodne ravni. Države, mednarodne organizacije, nevladne, humanitarne organizacije ter posamezniki so poslali ogromno finančnih in ostalih

sredstev, da bi pomagali prebivalcem. V kaotičnih razmerah je namreč potrebno celotno akcijo reševanja in odpravljanja posledic urediti po hitrem postopku, ker bi sicer kriza lahko imela še kompleksnejše posledice. Vprašanje pa je, v kolikšni meri je bilo to krizno odzivanje in sodelovanje uspešno, saj je kriza na Haitiju preseгла zmožnosti reakcije političnih in uradniških struktur ter pokazala, da je stopnja pripravljenosti za soočanje s krizo kljub ogromnemu odzivu mednarodne pomoči prenizka in odgovor nanjo prešibak.

Glede na napisano pa lahko v glavnem potrdim tudi svojo naslednjo bolj specifično hipotezo, ki pravi, da je potres na Haitiju še povečal geostrateško prerivanje za oblast na otoku ter poudaril odvisnost države od ZN in ZDA za končno varnost države, saj je bila prisotnost mednarodne misije MINUSTAH in ZDA ključnega pomena takoj po nesreči in bo še naprej potrebna za dolgoročno varnost in obnovo. To se vidi že v tem, da so tako ZN kot tudi ZDA že desetletja prisotni na Haitiju in na ta način močno vplivajo na celotno politično, ekonomsko, socialno ter nasploh družbeno stanje. ZDA so namreč že leta 2009 Haiti označili kot prednostno nalogo zunanje politike, odzivanje po potresu pa je bil največji mednarodni humanitarni odziv na naravne nesreče ZDA doslej. Na drugi strani tudi prebivalci Haitija vidijo v ZN in ZDA pomembna partnerja, ki jim lahko pomagata pri njihovih težavah. To lahko razberemo tudi iz raziskave (Oxfam), kjer so prebivalci izrazili večjo naklonjenost omenjenima akterjema kot domači oblasti. Potrebno pa je priznati, da je to raziskavo izvedla ameriška organizacija, tako da je potrebno rezultate raziskave jemati z določenim zadržkom. Prostovoljec Uroš Colja je v intervjuju namreč namignil, da imajo haitijski prebivalci precej bolj deljena mnenja in da je pri svojem delu velikokrat zaznal določen negativen prizvok pri besedah Amerika oziroma OZN. Nekateri namreč Američane vidijo kot nekoga, ki hoče izkoristiti situacijo (morda zaradi strateške lokacije Haitija – bližina Kube, poti droge). Na drugi strani pa je dopisnica RTV Slovenija Vlasta Jeseničnik v intervjuju poudarila, da je bila pomoč ZDA takojšnja, obsežna in brezpogojna ter naj ne bi bila prvotno povezana z gospodarskimi interesi. Resnica pa je verjetno nekje vmes. Dejstvo seveda je, da ZDA dolgoročno razmišljajo tudi o gospodarskih in političnih interesih na Haitiju. Tako kot ostale države. Posledično njihova pomoč pomeni tudi odvisnost Haitija, ki bo na ta način težje postal neodvisna oziroma samostojna država. V prebivalcih in državni oblasti je namreč že zakoreninjena miselnost podrejenosti oziroma odvisnosti. Ta miselnost pa seveda vpliva na to, da Haiti ves čas ekonomsko zaostaja za ostalim zahodnim svetom ter ima tako negotove politične in socialne razmere.

Ker pa so na Haitiju poleg ZDA in ZN prisotne tudi druge mednarodne organizacije, nevladne organizacije, države, ki so svojo prisotnost po potresu še povečale ter poglobile, ni

presenečenje, da je bilo med njimi zaznati določeno geostrateško prerivanje. Ob vsaki naravni nesreči, kjer je veliko humanitarnih donacij, materialne, finančne pomoči, je vedno zaznati tudi medsebojna trenja. Čeprav naj bi imeli akterji na Haitiju predvsem humanitarne namene, so v ospredje prišli tako ekonomski kot tudi politični interesi. Največ trenj je bilo med latinskoameriškimi državami in Francijo, ki so ZDA očitale pristranskost in nehumanitarne interese. Vendar je kljub temu potrebno priznati, da so ZDA in ZN globalni akter, ki s svojo prisotnostjo na Haitiju ogromno pomagajo ne le državni oblasti⁶⁹, ampak tudi obubožanemu prebivalstvu. Seveda pa imajo pri tem tudi določeno korist.

Več kot leto dni po potresu prihodnost najrevnejše države na zahodni polobli ostaja negotova in le redki Haitijci verjamejo, da se bo njihovo življenje kmalu vrnilo na bolje. Haiti se namreč trenutno spopada s štirimi zelo težkimi situacijami, s katerimi se bo moral soočiti ne le na kratkoročni ravni, ampak tudi na dolgi rok. In sicer s popotresno reševalno situacijo, starimi težavami, kolero ter s političnimi pritiski in protesti. Kljub mednarodni pomoči ljudje namreč še vedno ne živijo tako, kot bi morali. Veliko jih je še vedno na ulicah, brez lastnih domov, otroci ostajajo doma, ker je veliko šol še vedno nedelujočih, zdravstvena oskrba je zelo slaba. Problem pa je seveda tudi varnost in perspektiva ljudi, ki se zavedajo, da njihova prihodnost zagotovo ni rožnata. Vendar vseeno obstaja upanje, da bo Haiti v bodočnosti postal neodvisna država v pravem pomenu besede, torej brez tujih intervencij in mednarodne pomoči. Seveda pa je do napisanega cilja še dolga in trnova pot. Haitijska vlada bo morala namreč sanirati vse posledice in obenem izpolniti dolgoročni načrt za trajno in vključujočo rast, prebivalci sami pa bodo morali biti pri tem ključni člen.

⁶⁹ Leta 2011 Haiti ostaja prednostna naloga tako za ZDA kot tudi za OZN, saj se srečuje še z večjimi potrebami in izzivi.

14 LITERATURA

- *BBC News*. 2011. Haitian earthquake. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_pictures/8455774.stm (10. 2. 2011).
- Bhattacharjee, Abhijit in Roberta Lossio. 2010. *Evaluation of OCHA Response to the Haiti earthquake*. Dostopno prek: <http://ochanet.unocha.org/p/Documents/Evaluation%20of%20OCHA%20Response%20to%20the%20Haiti%20Earthquake.pdf> (19. 11. 2010).
- Boin, A. in Lagadec, P. 2000. Preparing for the future. Critical challenges in crisis management. V. *Journal of contingencies and crisis management*. št. 8 (4). str. 185–191.
- *Cafod*. 2011. Haiti: One year from the earthquake. Dostopno prek: <http://www.cafod.org.uk/resources/policy/aid/haiti-one-year-on-from-the-earthquake> (12. 3. 2011).
- *Center for International Disaster Information (CIDI)*. 2010. Dostopno prek: <http://www.cidi.org/news/haiti-quake.htm> (16. 7. 2010).
- Chomsky, Noam. 1985. Intervention in Vietnam and Central America: Parallels and Differences. *Monthly Review*. št. 37(4). str. 1–29.
- *CIA Worldfactbook*. 2011. Haiti. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ha.html> (9. 1. 2011).
- Coombs, T. W. 2001. *Teaching the Crisis Menedžment/Communication Course*. Thousands Oaks. Sage Publications.
- *Countries of the world*. 2010. Distribution of family income - Gini index 2009
Country Ranks Dostopno prek: http://www.photius.com/rankings/economy/distribution_of_family_income_gini_index_2009_0.html (21. 4. 2011).
- Damiš, Jana. 2010. *Odzivanje civilne zaštite Evropske unije (primer potresa na Haitiju)*. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_damis-jana.pdf (30. 2. 2011).
- *Delo. si*. 2011. Usodna je bila majhna globina žarišča. Dostopno prek: <http://www.delo.si/druzba/znanost/usodna-je-bila-majhna-globina-zarisca.html> (20. 2. 2011).

- *Dindquist. Com.* 2011. Dostopno prek: <http://research.dindquist.com/quake/historical/?mag=6&type=num&freq=year&style=raw> (15. 5. 2011).
- *EM-DAT.* 2011. Disasters in numbers. Dostopno prek: <http://cred.be/sites/default/files/PressConference2010.pdf> (15. 6.2011).
- *EurLex.* 2011. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0600:FIN:SL:HTML> (30. 1. 2011).
- *Gasilska zveza Slovenije.* 2011. Dostopno prek: <http://www.gasilec.net/> (15. 6. 2011).
- *Government of the republic Haiti.* 2010. Action Plan for National Recovery and Development of Haiti 2010. Dostopno prek: <http://www.interaction.org/sites/default/files/Haiti%20Action%20Plan%20%28English%20version%29.pdf> (15. 12. 2010).
- Grošelj, Klemen. 2003/2004. *Potres v Posočju leta 1998.* Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2004/posocje.pdf> (11. 6. 2010).
- --- 2004. *Kognitivno-institucionalna analiza kriznega upravljanja in vodenja: primer nesreč v Sloveniji.* Magistrsko delo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Grunewald, Francois in Andrea Binder. 2010. *Inter-agency real-time evaluation in Haiti: 3 months after the earthquake.* Dostopno prek: http://www.urd.org/IMG/pdf/Haiti-IASC_RTE_final_report_en.pdf (10. 2. 2011).
- Guha-Sapir Debby, Vos Femke, Below Regina in Sylvain Ponserre. 2011. *Annual Disaster Statistical Review 2010: The numbers and trends.* Dostopno prek: http://www.cred.be/sites/default/files/ADSR_2010.pdf (10. 6. 2011).
- *Humanitarno društvo hrana za življenje.* 2011. Dostopno prek: http://www.ffl.si/pages/haiti_novice.html (15. 1. 2011).
- *Humanitarian response Haiti.* 2010. Dostopno prek: <http://haiti.humanitarianresponse.info/Default.aspx?tabid=163> (20. 12. 2010).
- Inter - Agency Standing Committee. 2010. *Response to the Humanitarian Crisis in Haiti: Achievements, Challenges and Lessons to be Learnt.* Dostopno prek: <http://www.humanitarianinfo.org/iasc/pageloader.aspx?page=content-news-newsdetail&newsid=143> (15. 6. 2010).
- Interim Haiti recovery Commisison. 2011. *Haiti one year later: The progress to date and the path forward.* Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/154802.pdf> (10. 1. 2011).

- International Crisis Group. 2010. *Post-Earthquake Haiti: Report by the International Crisis Group*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/latin-america/haiti/B25%20Post-quake%20Haiti%20-%20Security%20Depends%20on%20Resettlement%20and%20Development.pdf> (10. 9. 2010).
- *Janes Sentinel Security Assessment - Haiti*. 2010. Dostopno prek: http://www4.janes.com/K2/doc.jsp?t=B&K2DocKey=/content1/janesdata/sent/cacsu/haitis020.htm@current&QueryText=%3CAND%3E%28%3COR%3E%28%28%5B80%5Dhaiti+%3CIN%3E+body%29%2C+%28%5B100%5D%28%5B100%5Dhaiti+%3CIN%3E+title%29+%3CAND%3E+%28%5B100%5Dhaiti+%3CIN%3E+body%29%29%29&Prod_Name=CACS& (10. 7. 2010).
- *Kansas city Kansas Public schools*. 2010. Dostopno prek: <http://www.kekps.org/crisis/disasters.html> (5. 7. 2010).
- Krajnčec, Renata in Marko Polič. 2002. Psihološki vidiki kriznega upravljanja V. *Ujma* št. 16, str. 409–414. Ljubljana.
- Leviev – Sawyer, Clive. 2010. *Plan for EU House in Haiti to co - ordinate bloc's assistance*. Dostopno prek: http://sofiaecho.com/2010/03/24/878014_plan-for-eu-house-in-haiti-to-co-ordinate-blocs-assistance (10. 12. 2010).
- Margesson, Taft - Morales 2010. *Haiti Earthquake: Crisis and Response*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA516429&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> (15. 10. 2010).
- Malešič, Marjan. 1992. Civilna obramba v sistemu nacionalne varnosti. V. *Razpotja nacionalne varnosti. Obramboslovne raziskave v Sloveniji*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- --- 2002. Teorija kriznega upravljanja. V. *Ujma* št. 16, str. 401–408. Ljubljana.
- --- 2004. *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji: izzivi in priložnosti*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- *Military Review*. 2010. Relationships Matter: Humanitarian Assistance and Disaster Relief in Haiti. Dostopno prek: http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20100630_art004.pdf (15. 12. 2010).
- *Mission Update Brief Operation Unified Response*. 2010. Dostopno prek: <http://www.defensestudies.org/wp-content/uploads/2010/01/jtfh-mub-01-24.pdf> (30. 11. 2010).

- *Mongabay.com*. 2011. Country profile: Haiti. Dostopno prek: http://www.mongabay.com/reference/country_profiles/2004-2005/2-Haiti.html (23. 5. 2011).
- Morris, Niel. 2003. *Naravne katastrofe: Potresi*. Ljubljana. Svetilnik.
- *National science foundation*. 2011. Dostopno prek: http://www.nsf.gov/news/news_images.jsp?cntn_id=117808&org=NSF (10. 2. 2011).
- *Nato*. Gov. si. 2011. Slovenija pred vrhunskim zasedanjem zveze NATO v Pragi. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/slovenija-nato/javna-mnenja/govor-grizold/> (30. 3. 2011).
- *New York Times*. 2011. Haiti. Dostopno prek: <http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/haiti/index.html?scp=3&sq=bill%20clinton%20haiti&st=cse> (20. 3. 2011).
- *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA)*. 2010. Haiti revised. Humanitarian Appeal. Dostopno prek: [http://ochadms.unog.ch/quickplace/cap/main.nsf/h_Index/Revision_2010_Haiti_FA/\\$FILE/Revision_2010_Haiti_FA_SCREEN.pdf?OpenElement](http://ochadms.unog.ch/quickplace/cap/main.nsf/h_Index/Revision_2010_Haiti_FA/$FILE/Revision_2010_Haiti_FA_SCREEN.pdf?OpenElement) (15. 12. 2012).
- One response. 2010. *Earthquake Haiti 2010*. Dostopno prek: <http://onerresponse.info/disasters/haiti/Pages/default.aspx> (10. 9. 2010).
- *Oxfordova enciklopedija zgodovine II*. 1993. Od 19. stoletja do danes. Ljubljana. Državna založba Slovenije.
- Pirih, Matevž. 2009. Krizno upravljanje in vodenje ob potresu in cunamijih v Jugovzhodni Aziji – primer Indije. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/pirih-matevz.pdf> (30. 8. 2010).
- Polič, Marko. 1994. Posameznik in skupnost v izrednih razmerah. V. *Psihološki vidiki nesreč*. Ljubljana. Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje.
- Prezelj, Iztok. 2005. *Nacionalni sistemi kriznega upravljanja*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- Rencoret, Nicole in drugi. 2010. *Haiti earthquake response: Context analysis*. Dostopno prek: <http://www.alnap.org/pool/files/haiti-context-analysis-final.pdf> (15. 9. 2010).
- *Rene Preval*. 2011. Dostopno prek: http://cdn8.wn.com/pd/5a/64/155adf95e0fee3a55e4d624f9ba9_grande.jpg (14. 2. 2011).

- *Report of the United Nations in Haiti 2010: situation, challenges and outlook.* 2010. Dostopno prek: [http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/VVOS-8D7KVU/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/VVOS-8D7KVU/$File/full_report.pdf) (30. 1. 2011).
- *Republique d'Haiti Protection Civile.* 2011. Dostopno prek: <http://protectioncivilehaiti.net/La%20Direction%20de%20la%20Protection%20civile.htm> (20. 2. 2011).
- *Risk management monitor.* 2011. Dostopno prek: <http://www.riskmanagementmonitor.com/update-ii-devastation-in-haiti-hundreds-of-thousands-dead-the-worst-disaster-in-western-hemisphere-history/> (20. 3. 2011).
- Rosenthal, U., Arjen Boin in L. K. Comfort. 2001. *Managing Crises, Threats, Dilemmas, Opportunities.* Springfield. Charles C. Thomas.
- *RTV Slo.* 2011a. Jeseničnik: Popotresni sunki otežujejo reševanje, dostavo pomoči. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/jesenicnik-popotresni-sunki-otezujejo-resevanje-dostavo-pomoci/221684> (12. 6. 2011).
- --- 2011b. Slovenija na Haiti pošilja šotore, vredne 70.000 evrov. Dostopno prek: <http://www.times.si/slovenija/slovenija-na-haiti-posilja-sotore-vredne-70000-evrov--75fe858de6-e768be5d62.html> (10. 6. 2011).
- *Siol. net.* 2011. Haiti stresla še dva popotresna sunka. Dostopno prek: http://www.siol.net/svet/novice/2010/01/haiti_popotresni_sunki.aspx (5. maj 2010).
- *The Obama diary.* 2011. Photos, videos. Dostopno prek: <http://theobamadiary.com/tag/nations/> (10. 4. 2011).
- *The Periscope Post.* 2011. Military relief efforts in Haiti after devastating earthquake. Dostopno prek: <http://static.periscopepost.com/wp-content/uploads/2010/01/HaitiCamp.jpg> (10. 5. 2011).
- *The Telegraph.* 2011. Haiti earthquake: US troops take control of presidential palace in Port-au-Prince. Dostopno prek: <http://www.google.si/imgres?q=us+troops+in+haiti+earthquake&hl=sl&gbv=2&tbm=isch&tbnid=Fb2MyBPFGB6SDM:&imgrefurl=http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/worldnews/7028714/Haiti-earthquake-US-troops-take-control-of-presidential-palace-in-Port-au-Prince.html&docid=Wsb-2le2fXiP0M&w=620&h=419&ei=bn15TomJHsO60QWao-TAAQ&zoom=1&iact=hc&vpx=715&vpy=617&dur=6716&hovh=184&hovw=273&tx=131&ty=112&page=4&tbnh=161&tbnw=244&start=49&ndsp=18&ved=1t:429,r:2,s:49&biw=1280&bih=927> (10. 5. 2011).

- Tome, Nina. 2008. *Varnostne razmere v Srednji Ameriki in OZN*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
- *United states environmental Agency EPA*. 2010. Dostopno prek: <http://www.epa.gov/compliance/criminal/homelandsecurity/crisis.html> (10. 11. 2010).
- *U.S. Department of State*. 2011. Fast facts on the US governments work in Haiti 2011. Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/wha/rls/fs/2011/154144.htm> (18. 3. 2011).
- *U.S. Agency for International Development (USAID)*. 2011. Dostopno prek: <http://www.usaid.gov/helphaiti/> (12. 1. 2011).
- *United nations Security council*. 2010. Report of the Secretary-General on the MINUSTAH september 2010. Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Haiti%20S%202010%20446%20SG%20Report.pdf> (30. 8. 2010)
- *United Nations*. 2010. United Nations Stabilization Mission in Haiti. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/> (10. 6. 2010).
- *Uppsala conflict Database*. 2011. Dostopno prek: http://www.pcr.uu.se/gpdata/gpcountry.php?id=70®ionSelect=4-Central_Americas (15. 1. 2011).
- Uprava RS za zaščito in reševanje. 2006. *Ocena potresne ogroženosti Republike Slovenije*. Dostopno prek: http://www.sos112.si/slo/tdocs/ogrozenost_potres.pdf (15. 3. 2010).
- Ušeničnik, Bojan. 1994. *Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami*. Ljubljana. Ministrstvo za obrambo.
- *Varnostni svet ZN* 1994. Resolucija 940. S/RES/949/1994. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement> (17. 4. 2010).
- --- 2010. Resolucija 1908, S/RES/1908/2010. Dostopno prek: [http://www.unic.or.jp/security_co/pdf/res1908\(2010\).pdf](http://www.unic.or.jp/security_co/pdf/res1908(2010).pdf) (30. 10. 2010).
- Walker, Jane. 1992. *Naravne nesreče: Potresi*. Ljubljana. DZS.
- *Wikipedia*. 2011a. Haiti. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Haiti> (24. 4. 2010).
- --- 2011b. Haiti earthquake. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/2010_Haiti_earthquake (5. 8. 2010).

- --- 2011c. United Nations Stabilization Mission in Haiti. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Stabilization_Mission_in_Haiti (10. 7. 2010).
- --- 2011č. Timeline of relief efforts after the 2010 Haiti earthquake. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_rescue_efforts_after_the_2010_Haiti_earthquake (10. 8. 2010).
- --- 2011d. File:UN Haiti - MINUSTAH HQ after 2010 earthquake.jpg. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/File:UN_Haiti__MINUSTAH_HQ_after_2010_earthquake.jpg (15. 8. 2010).
- --- 2011e. Haiti earthquake USAID relief situation. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/File:2010_Haiti_earthquake_USAID_relief_situation.svg (3. 9. 2010).
- *Www. Zbirka. si.* 2010. Potres. Dostopno prek: <http://www.zbirka.si/potres/> (16. 9. 2010).
- Yves Pierre, Raphael. 2010. *Haitians talk about rebuilding the country after the January 12 2010 earthquake*. Dostopno prek: http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/report_public_opinion_poll.pdf (10. 3. 2011).
- *ZRC-SAZU.* 2010. Dostopno prek: <http://www.zrc-sazu.si/Zgds/7-8-2001.htm> (17. 4. 2010).
- *Žurnal 24. si.* 2011. Potres na Haitiju: Do 500.000 mrtvih?. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/print/67567>. (14. 2. 2011).

15 PRILOGE

Priloga A: Prikaz osnovnih podatkov Haitija

HAITI	število, odstotki
območje	27.751 km ² (140. država na svetu)
mejno območje	360 km
etnične skupine (odstotki)	94 % črncev, 4 % mulatov, 1 % sirijcev, 1 % belcev
verska opredeljenost	katoliki – 80 %, protestanti – 16 % (baptisti – 10 %, pentecostal – 4 %, adventisti – 1 %), neopredeljeni – 1 %, ostali – 3 %
število prebivalstva	9.035.536 (82. država na svetu)
rast prebivalstva	1,838 % (69. država na svetu)
naravni prirastek	2.911 rojstev/1.000 prebivalcev (49. država na svetu)
stopnja smrtnosti	8,65 smrti/1.000 prebivalcev (85)
migracije	-2,07 migrantov/1.000 prebivalcev
ljudje z aidsom, HIV	120.000 (43 država na svetu), vsako leto jih umre 7.200
BDP	11.976 milijard USD
BDP na prebivalca	1,338 USD
rast BDP	2 % (78)
stopnja revščine	80 % prebivalstva pod stopnjo revščine
porazdelitev bogastva (Ginijev koeficient)	59,2 (8)
število vojakov	12.651 (MINUSTAH) 16.000 (ameriških sil za popotresno obnovo 2010)
odstotek BDP za obrambne/vojaške zadeve	0,4 % (2006)

Vir: CIA Worldfactbook (2011).

Priloga B: Kronološki potek dogodkov

datum	dogodek
12.1.	<ul style="list-style-type: none">- Ob 16.35 je Haiti stresel močan potres z močjo 7. stopnje po Richterjevi lestvici.- Ljudje so izkopavali izpod ruševin, reševali preživele in postavljali trupla na ulice. Edini delujoči medicinski objekt je bila argentinska bolnica (Air Force Mobile Field Hospital), ki je delovala v Port-au-Prince, argentinski helikopterji iz Združenih narodov pa so pomagali evakuirati huje poškodovane osebe v Santa Domingo.- Mobilizirana je bila UNDAC-ekipa.- Predsednik Obama je določil vodje agencij za usklajeno odzivanje.
13.1.	<ul style="list-style-type: none">- Haitijski reševalci so v propadlih stavbah iskali preživele oziroma žrtve. Ranjene so odpeljali v edino bolnišnico v Port-au-Prince, kjer so se trudili oskrbeti čim večje število ranjenih.- Ogromno trupel je ležalo na ulicah, s težko opremo so kopali po ruševinah, veliko ljudi pa je bilo še vedno ujetih v porušeni stavbah. Ranjeni so ležali v medicinskih šotorih in čakali na zdravljenje.- Zaradi težavnega dostopa do prizadetih območij so nekatere reševalne ekipe skušale v Haiti vstopiti preko Dominikanske republike, nekatere pa so že delovale na prizadetem območju (Kuba, Islandija, Dominikanska republika, ZDA).- Ameriška obalna straža je razporedila več helikopterjev ter letal za pomoč pri reševalnih akcijah, opravljali pa so tudi izvidniške polete nad Haitijem za ocenjevanje najbolj poškodovanih območij skupaj z OCHA in haitijskim Rdečim križem.- Mednarodni odbor Rdečega križa je ustanovil posebno spletno stran za družinske stike, ki je omogočila ljudem na Haitiju in v tujini registracijo imen sorodnikov, s katerimi so hoteli stopiti v stik.- Katoliška služba za pomoč je pripravljala hrano in drugo pomoč za prizadete.- Ameriški veleposlanik za Haiti je izdal deklaracijo o nesreči.
14.1	<ul style="list-style-type: none">- Medicinska pomoč po potresu je postala podobna vojaški operaciji. Vsaj 20 držav je zagotavljalo delovno silo, blago ali finančno pomoč.- Dominikanski predsednik Leonel Fernández je obiskal Haiti in s predsednikom Prevalom vzpostavil načrt nujnih ukrepov, ki vključujejo ponovno vzpostavitev komunikacije, reševanje žrtev, pokopavanje mrtvih, odstranjevanje ruševin, ponovno vzpostavitev oskrbe z električno energijo in vodo ter usklajevanje Dominikanske

	<p>vojske z MINUSTAH za reševalne akcije.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kolumbijska vojska je poslala reševalna letala. - Jamajka je v Port-au-Prince poslala ekipo 168 članov (vojaško in zdravniško osebje). - Osebje Mednarodnega odbora Rdečega križa je razdeljevalo zaloge bolnišnicam in poslalo dve letali, ki lahko prevažata specializirane osebe (zdravnike, reševalce) ter 40 ton humanitarne pomoči - v glavnem medicinske predmete. - Reševalni delavci so se začeli osredotočati na prepoznavanje in odstranjevanje trupel. - Zaradi zaskrbljenosti rastočega kriminala po vsej državi, so bili ZN spodbujeni za posredovanje pri ponovni vzpostavitvi reda. - Twitter in Facebook sta širila sporočila za pomoč. - Ameriški Rdeči križ je ustvaril 7.000.000 \$ v 24 urah, saj je ponudil možnost, da ljudje preko mobilnih telefonov za vsako sporočilo darujejo 10 \$ donacije. - Začetek 1. faze misije Enotni odziv. - Ustanovitev sedeža JTF-Haiti. - Srečanje haitijske vlade, Združenih narodov in donatorjev.
15.1.	<ul style="list-style-type: none"> - 9.000 trupel je bilo pobranih s ceste in pokopanih v množičnih grobiščih, vendar pa je še vedno tisoče čakalo na pokop na ulicah in zunaj mrtvašnic. - Iskalne in reševalne ekipe iz osmih držav so bili zaposlene v iskanju in reševanju preživelih, ki so bili še vedno ujeti v stavbah. Transport na prizadetih območjih je še vedno ostal problematičen. Nekatere organizacije so pristale v Santa Domingu in se na Haiti nato odpeljale po slabih cestnih povezavah. Vsa letala, ki so prišla v Port-au-Prince so morala vsaj eno uro krožiti nad letališčem, poleg tega pa tudi niso imeli dovolj goriva za motorje. - Kuba je odpravila omejitev zračnega prostora, da so ameriška letala prihranila čas za prevoz kritično ranjenih Haitijcev v ZDA. Čeprav je bil hudo poškodovan, se je Hotel Villa Creole v Port-au-Prince preoblikoval v bolnišnico in medijsko središče, novinarji so ga uporabljali kot operativno bazo, Upanje za Haiti in mednarodne medicinske enote pa so ga uporabili kot zasilno ambulanto za ranjence. - V ZDA so Haitijcem odobrili protektorat, ki naj bi omogočil okoli 100.000 Haitijcem v ZDA nezakonito bivanje za 18 mesecev ter ustavil sedanji izgon več kot 30.000 Haitijcev.

	<ul style="list-style-type: none"> - Glede na to, da je bilo veliko osebja in materiala misije ZN poškodovane, je bil seveda okrnjen tudi nadzor za varnost, zato je na pomoč priskočila brazilska vojska. - Osebje Mednarodnega odbora Rdečega križa je razdeljevalo zdravniško pomoč, ocenjevalo potrebe po vodi in se pripravljalo za prihod več enot za zaščito in reševanje, ki so jih poslala društva Rdečega križa iz vsega sveta. To je vključevalo bolnišnice, mobilne enote in zdravstvene ter sanitarne enote. ICRC je začel delati s federacijo in haitijskim rdečim križem - USS Carl Vinson in spremljevalne skupine s helikopterji so odplule iz ZDA. Zagotavljali so medicinski, letalski prevoz in naprave za pripravo hrane, raztovorili so bojna letala, da bi zagotovili več prostora za humanitarno pomoč. Na Haiti je bil razporejen tudi USS Bataan amfibijski helikopter skupaj s tremi velikimi ladjami in dvema reševalnima ploviloma, s katerimi so nameravali ustvariti "morsko osnovo" za reševalne napore. - Haitijska vlada je ustanovila 6 delovnih skupin za usklajevanje z mednarodno skupnostjo. - Pomočnik generalnega sekretarja se je srečal s predsednikom Prevalom.
16.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Reševalna ekipa iz izraelskih obrambnih sil je ustanovila bolnišnico, ki je vključevala specializirano opremo za opravljanje kirurgije, zdravljenje otrok, starejših in žensk. - Proti Haitiju je odplula ladja USNS Comfort. - Ameriško obrambno ministrstvo je ustanovilo JTF-H za usklajevanje reševalnih prizadevanj Pentagona. - Prispele so prve reševalne ekipe Rdečega križa (namenjene za zagotavljanje osnovne in takojšnje zdravstvene oskrbe do 30.000 ljudi). Vključevale so sanitarne, logistične enote, enote za vodo, IT in telekomunikacijsko infrastrukturo ter bolnišnico za 259 oseb. - Identificiranih je bilo skoraj 20.000 trupel. - Haitijska in ameriška vlada podpišeta komunike.
17.1	<ul style="list-style-type: none"> - Dva popotresna sunka z močjo 4,6 in 4,7 sta prizadela območje okoli 10 milj zahodno od Port-au-Prince.
18.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Haitijska vlada je razglasila 15 dni izrednega stanja. - Do 18. januarja je bilo na Haitiju 5.800 ameriških vojakov in 7.500 marincev - 100 ameriških vojakov je bilo poslanih v predsedniško palačo, da bi ponovno

	<p>vzpostavili red in distribucijo pomoči.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Letališče v bližini Jacmela je bilo pripravljeno, da sprejme dohodne lete za povečanje pomoči v bolj oddaljenih krajih zahodno od Port-au-Prince.
19.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Varnostni svet ZN je sprejel Resolucijo 1908. - Ustanovitev skupnega logističnega poveljstva - Haiti.
20.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Ladja USNS Comfort je prispela na Haiti.
21.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Dostava pomoči je bila še vedno problematična. - Haitijski delavci so dnevno pokopali več kot 10.000 trupel.
22.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Končana prva faza odzivanja OZN. - Podpis sporazuma med ZN in ZDA. - Kanadske sile so aktivirale radarske storitve in kontrolo zračnega prometa na letališču Jacmel. Ustanovljen je bil objekt za kontrolo zračnega prometa ter nameščene razsvetljave na vzletno-pristajalnih stezah. - Kuba je odprla svoj zračni prostor za olajšanje letov neposredno iz Haitija. - Haitijska vlada je uradno zaključila reševalna prizadevanja.
23.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Haitijska vlada je uradno objavila konec iskanja preživelih. - Mednarodne SAR ekipe so zapustile državo.
24.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Ustanovili Skupni koordinacijski center.
25.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Evropska unija se je odločila, da bo na Haiti kot del prizadevanja za pomoč poslala ladjo 300–350 policistov, Francija je prispevala približno 140, Španija 100, Nizozemska 60, ostali pa so bili iz drugih držav članic EU.
26.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Francija se je ponudila za obnovo predsedniške palače v prvotno stanje.
27.1.	<ul style="list-style-type: none"> - UNDAC-ekipa je odšla s Haitija.
31.1.	<ul style="list-style-type: none"> - Sklicana OCHA (CMCoord) ekipa za civilno-vojaško usklajevanje.
1.2.	<ul style="list-style-type: none"> - Vzpostavitev Humanitarne državne enote.
4.2.	<ul style="list-style-type: none"> - Konec 1. faze operacije Enotni odziv.
5.2.	<ul style="list-style-type: none"> - Začetek 2. faze operacije Enotni odziv.
18.2.	<ul style="list-style-type: none"> - Začetek uradne ocene škode in izgub.
15.3.	<ul style="list-style-type: none"> - Razporejene južne sile ZDA (ARSOUTH).
17.3.	<ul style="list-style-type: none"> - Mednarodna konferenca v Santa Domingu.
31.3.	<ul style="list-style-type: none"> - Mednarodna donatorska konferenca v New Yorku.

Vir: Wikipedia (2011č).

Priloga C: Intervju s prostovoljcem Urošem Coljo

Uroš Colja je član humanitarnega društva Hrana za življenje - Food for Life Slovenija (neprofitna humanitarna organizacija), ki z deljenjem brezplačnih vegetarijanskih/veganskih obrokov po vsem svetu prinaša hrano in življenje tistim, ki to potrebujejo⁷⁰. Tako so se tudi po potresu na Haitiju zelo hitro odzvali s humanitarno pomočjo. Iz Slovenije so na Haiti odšli trije prostovoljci. Ker me je zanimalo, kako je dogajanje po potresu doživljal koordinator humanitarne organizacije, torej prostovoljec, ki je en mesec dejansko preživel na prizadetem območju, sem se odločila, da ga povprašam o določenih zadevah.

Kaj je bila vaša glavna dejavnost na Haitiju oziroma na kakšen način ste pomagali prizadetemu ljudstvu?

Naša glavna dejavnost je bila predvsem deljenje hrane in na ta način poskrbeti za lažje življenje prizadetih prebivalcev.

V uvodni fazi smo večino časa porabili za nakup potrebne opreme, logistike, poleg tega pa smo se soočali z različnimi težavami. Imeli smo probleme s prevozi, logistiko kot tudi z na videz zelo enostavnimi zadevami - kako začeti in kje izvajati humanitarno akcijo (kako postaviti mobilno kuhinjo, kje kuhati in deliti tople obroke). V prvem delu naše akcije smo delovali v bazi v Santa Domingo, kjer smo po bolnišnicah delili tople obroke hrane. Šele 13. februarja smo iz Santa Dominga prispeli na Haiti oziroma v glavno mesto Port-au-Prince. V nadaljevanju smo vzpostavili center ter nekaj ključnih povezav z lokalnimi in svetovnimi organizacijami ter v namenskih šotoriščih vzpostavili bazo mobilne kuhinje, kjer smo pripravljali obroke za lačne ljudi.

Naš delovni dan je potekal približno takole: ob štirih ali petih zjutraj smo se zbudili, šli v kuhinjo in začeli s pripravljanjem hrane. Nato smo skuhamo hrano zapakirali in se s kombijem zapeljali po različnih šotoriščih. Namenska šotorišča, kjer je bilo ponavadi od 700 do 1.800 ljudi, so večinoma obstajala že pred potresom, zato smo se morali dogovoriti z vodjo kampa o njihovi situaciji oziroma o tem, kaj jim lahko ponudimo. Nato smo to pripravljeno

⁷⁰Pomemben del dejavnosti Food for Life je gostoljubnost in srčna kultura pomoči, navzoča pa je v več kot 60 državah po svetu. Skrbi za:

- pomoč pri organizaciji in deljenju zdravih in hranljivih obrokov po vsem svetu;
- zbiranje sredstev za projekte Food for Life po svetu;
- organizacijo in sponzoriranje pomoči ob morebitnih nesrečah (ob pomoči lokalnih organizacij FFL) (Humanitarno društvo Hrana za življenje 2011).

hrano razdelili lačnim ljudem in se odpeljali nazaj v bazo. Do večera smo vse stvari pospravili, imeli še različne usklajevalne sestanke in pripravili zadeve za naslednji dan.

S kakšnimi izzivi ste se spopadali pri svoji pomoči?

Veliki problemi so bili predvsem z že omenjenimi logističnimi težavami. To ne velja samo za naše društvo, ampak za vse prostovoljce, države, organizacije, ki so skušale pomagati Haitiju. Situacija je bila namreč porazna, saj je bil Haiti že pred potresom v zelo slabem položaju, potres pa je vse še dodatno poslabšal. Tako je bilo zelo težko izvajati zastavljene aktivnosti. Zavedati se moramo, da potres ni terjal samo žrtev, ampak tudi začete dolgoročno zastavljene projekte namenjene vzpostavitvi ekonomije in reševanju osnovnih življenjskih potreb.

Moram pa priznati, da glede na to, da naše deljenje hrane ni bilo varovano tako kot pri WTF, a vseeno nismo imeli večjih problemov z nasiljem. Naše delo je večino časa potekalo nemoteno, ljudje so se sami organizirali v vrste, s seboj prinesli sklede in mirno čakali, da so dobili hrano. V splošnem lahko rečem, da so ljudje iz te nesreče odšli zelo močni in da so dokaj mirno sprejeli celotno situacijo, kljub temu da so mediji velikokrat pretiravali v prikazovanju izrednih razmer oziroma nasilju, popolni anarhiji. Seveda je prihajalo do določenih uporov, vstaj, nasilnih dejanj, saj so ljudje v tako težkih razmerah za svoje preživetje pripravljeni storiti vse. Vendar so na Haitiju že več let prisotni ZN s svojimi multinacionalnimi silami, ki v sodelovanju s policijskimi silami zagotavljajo varnost in prav zato si marsikdo tudi ni upal delovati preveč nasilno.

Večje probleme kot domačini oziroma prizadeti prebivalci so nam povzročale birokratske težave. Ogromno je namreč administrativnih zadev, ki celotno zadevo še dodatno onemogočajo ter poslabšajo, pri tem pa najbolj trpijo navadni ljudje. Dodaten problem se je pojavil tudi v vodilni strukturi oziroma predsedniku države, ki je vsaj po mojem mnenju prehitro naznanil konec izrednih razmer in zaustavil vso prsto deljenje hrane tako v šotoriščih kot v šolah. Njegov argument je bil, da ne želijo, da se ljudje navadijo na dostavo hrane, ker potem ne bodo sami dovolj naredili za rešitev iz situacije.

Običajno na terenu operiramo od treh do šest mesecev, vendar na Haitiju to zaradi finančnih težav ter kadra ni bilo mogoče in zato smo morali zamrznili svojo akcijo. Mesečni strošek deljenja hrane v taboriščih je namreč znašal 7.000 dolarjev. Seveda pa si predvsem zaradi težkih razmer želimo priti nazaj in pomagati ljudem ne le na kratki, ampak tudi na dolgi rok.

Kakšno je bilo življenje na Haitiju pred potresom?

Zaradi revščine Haiti velja za eno najnevarnejših držav na svetu, saj se ljudje borijo za svoje življenje na nevarne načine. Situacijo bi lahko primerjal z revnimi predeli J Afrike, Indije. Infrastruktura je zelo slaba - tekoča voda, elektrika, normalne ceste, prevozna sredstva, to so stvari, ki so nam Evropejcem samoumevne, pri njih pa tega kronično primanjkuje. Samo mesto Port-au-Prince, ki ga je potres še najbolj prizadel, je imel že pred nesrečo zelo slabo mestno infrastrukturo. Le nekateri, ki so imeli dovolj denarja, so si lahko privoščili elektriko, ki pa je delovala le nekajkrat na dan, večino časa pa so bili vklopljeni generatorji. Tako je večina ljudi ves čas živela v revščini. Srednjega sloja sploh ni bilo. Bili so le izjemno revni ali pa bogati, ki so večinoma obogateli prav s kriminalnimi dejavnostmi. In prav zaradi revščine in visoke stopnje kriminala so Združeni narodi tam prisotni že več let.

Ali je namenjena pomoč prišla do ljudi in v prave roke?

V kolikšni meri je pomoč prišla v prave roke, torej do ljudi, ki so bili prizadeti v potresu, je veliko vprašanje. Definitivno je določen delež pomoči prišel k pravim ljudem, vendar pa vseeno velika večina ni dobila potrebnih sredstev. V potresu je bilo namreč 3 milijone ljudi prizadetih, čez 300.000 mrtvih, nad milijon ljudi brez strehe nad glavo, nastala pa je seveda tudi gromozanska gmotna škoda. Za žrtve oziroma razseljene osebe je bilo namenjenih preko 100 namenskih šotorišč, kamor so se ljudje zatekli, da so lahko preživeli. Ti šotori so prišli preko mednarodne pomoči, vendar so bili na splošno v zelo slabem stanju. Večinoma so bili pod okriljem ZN ali v partnerstvu z ZN in za njih je bilo najpomembnejše, da pomoč pride na Haiti. Veliko ljudi pa si je z improviziranimi sredstvi kar samo naredilo namenske šotore.

Sam sem videl načrt Svetovnega programa za hrano (WFP), ki deluje pod okriljem ZN. Le-ta deli suho hrano namenskim šotoriščem oziroma ljudem, ampak jih zaradi nevarnosti ne deli na samih zbirnih mestih, ampak na organiziranih območjih. In pri tem se postavi vprašanje, koliko ljudi pride dejansko do teh območij in posledično do pomoči. Temu se reče »blanket feeding« in tukaj je velik problem, saj ljudje namreč v naslednji fazi preprodajajo to zadevo, da lažje preživijo. Zato se je naša organizacija odločila za deljenje tople hrane. Vsak prebivalec je tako prinesel svojo posodo za hrano (vrečke) kamor smo mu dali pripravljen obrok. Pri deljenju hrane se tako nismo srečali z nobenimi izgredi, ljudje so bili predvsem veseli, zadovoljni in hvaležni, da se je kdo spomnil na njih. Tudi hrano smo delili brez spremstva, varnostnikov ali policije.

Na splošno pa lahko rečem, da po mojem mnenju vsa pomoč ne bo prišla do ljudi, oziroma jo bodo vladni krogi razdeljevali po svoje.

Kateri je glavni vzrok za tolikšno število mrtvih in škodo na Haitiju?

Težko rečem, kaj je glavni vzrok, ker je celotna škoda kombinacija različnih dejavnikov, in sicer: slabih obstoječih razmer na Haitiju (revščina, kriminal, droga), načina vodenja (nesposobnost vlade, korupcija), slabe infrastrukture (premalo elektrifikacije, prometnih poti, telekomunikacij), premalo predpisov glede protipotresne gradnje (samo hiše bogatih so imele prave temelje, tudi nekatere šole so se kljub boljši infrastrukturi porušile).

Poleg tega pa sem pri opazovanju popotresne škode opazil, da je bil potres zelo natančen. Kot da bi ga nekdo določil točno na predvideno mesto.

Kakšen sistem kriznega upravljanja in vodenja so imeli na Haitiju pred katastrofalnim potresom? Ali so imeli načrte za ukrepanje ob potresih?

Kar se tiče sistema kriznega upravljanja in vodenja, lahko rečem, da vse te zadeve na Haitiju vodijo ZN oziroma njihove agencije, tako da sam Haiti pravzaprav ni imel nekega določenega sistema oziroma je bil le-ta zelo kaotičen. Sicer so imeli določene načrte za ukrepanje ob potresih, vendar zelo slabe in premalo infrastrukture za dejansko kvalitetno takojšnje ukrepanje. Sedaj to delajo konkretno in se pripravljajo na dodatne morebitne elementarne nesreče skupaj z WFP-jem, ki je podaljšana roka UN-a na Haitiju. In upam, da jim bo tokrat bolje uspelo.

Kako je potekalo reševanje po potresu? Koliko časa je vladal popoln kaos oziroma kdaj so začeli s pravimi reševalnimi akcijami?

Popoln kaos je sigurno trajal prva dva tedna. Ljudje so kričali, iskali svojce, prijatelje trupla so ležala na ulicah, ... Vlada je bila popolnoma onesposobljena za odziv, mednarodna skupnost pa je zaradi zelo slabe infrastrukture težko prispela na sam Haiti, oziroma v Port-au-Prince. Tako tudi naša humanitarna organizacija ni bila izjema, saj smo potrebovali kar nekaj dni, da smo lahko prišli iz prve baze - Santa Domingo v središče PAP in začeli z aktivnostmi. Še večji problemi pa so se pojavili tudi na samem kraju akcije. Na primer: kje boš kuhal, opravljaj osebne potrebe, kam se boš obrnil, kdo govori angleško, kako se obraniš, če te hočejo oropati in podobno. In tudi ostale agencije so imele oteženo delo. Še posebej tiste, ki so na Haitiju delovale že pred potresom, saj so izgubile ogromno osebja in težko potrebne opreme. Probleme so imeli tudi reševalci, ki so v začetni fazi lahko prišli le na robove mesta potresa.

Zakaj je haitijska vlada popolnoma ohromela in ni bila sposobna zagotoviti reševanja in osnovnih sredstev ljudi za preživetje?

Kot sem že omenil, je imela haitijska vlada že pred potresom polne roke dela. Tako z revščino, kriminalom, drogami, naravnimi nesrečami, varnostnimi problemi, sam potres pa je

še bolj sesul komunikacijsko in operativno infrastrukturo vlade. In zaradi tega je bila le-ta še manj sposobna prevzeti pobudo, kontrolo, izvajanje pomoči prizadetim in še dodatno ohromila celoten odziv.

Kdo je najbolj zaslužen za pomoč Haitiju? So to humanitarne organizacije, nevladne organizacije, posamezne države (ZDA) ali vojska (mirovne sile)?

Na to vprašanje je zelo težko odgovoriti. Veliko so naredile nevladne organizacije, posamezne države, ogromno je pomagala vojska. Srečal sem ogromno ljudi z znanjem tako iz vladnega in nevladnega dela, vendar nisem utegnil spremljati njihovih rezultatov. Dejstvo pa je, da je prostovoljstvo najbolj dejavno skozi daljše obdobje, in da lahko tudi na dolgi rok konkretno pomaga ljudem.

Ali ZDA in OZN (MINUSTAH) resnično pomagajo haitijskemu prebivalstvu pri reševanju posledic ali so v ospredju gospodarski interesi?

Definitivno je oboje.

Prvi vljudni odgovor od ljudi o tem, kaj si mislijo o Američanih oziroma ZN, je, da jim pomagajo, ker potrebujejo pomoč. A kmalu ugotoviš, da imajo deljena mnenja in velikokrat sem zaznal določen negativen prizvok pri besedah Amerika oziroma ZN. Američane vidijo predvsem kot vsiljivce, ki hočejo prevzeti državo. Ameriška vojska je povsod, prisotna na vseh sestankih. Haitijci pravijo, da že zdaj prihaja do verbalnih spopadov in merjenja moči med ameriško vojsko in Združenimi narodi. Američane vidijo kot nekoga, ki hoče izkoristiti situacijo, morda zaradi strateške lokacije Haitija, bližine Kube ali pa bližine Latinske Amerike, poti droge.

Na splošno pa se ZN in nevladne organizacije trudijo oživiti gospodarstvo, predvsem kmetijstvo, kar bi zagotovilo dolgoročno preživetje Haitija, v nasprotnem primeru bo Haiti od mednarodne pomoči odvisen še veliko let. V gorah, ki se vijejo nad Port-au-Princem se že zbirajo kmetije, ki želijo postati samostojne - se pravi neodvisne. Vendar je celotna pot do izboljšanja zelo dolga in težka.

Kako so bližnje države ter organizacije pomagale ljudem?

Amerika z ljudmi, financami, ostalimi resursi in Santa Domingo z gostoljubjem - sprejemom.

V kolikšnem času si bo Haiti po vašem mnenju lahko opomogel in kakšne bodo dolgoročne posledice?

Sicer nisem strokovnjak, ampak po mojem mnenju bo trajalo zelo dolgo časa, da si opomore. Nekateri sicer pravijo, da je bil potres za Haitijce pozitivna zadeva, saj naj bi Haiti postal drugačna in spremenjena država, ker naj bi dobivala pomoč. Toda po drugi strani je

ogromno ljudi umrlo in to se ne more primerjati z vso pomočjo, pa naj bo to materialna, finančna ali moralna.

Ali bo Haiti lahko v prihodnosti neodvisna država ali ga bo vedno »okupirala« mednarodna skupnosti, predvsem ZDA?

Jasno je bilo razvidno, da želi ZDA pomagati, in da želi neke vrste prisotnost/delež. Moje osebno mnenje je, da ZDA želi Haiti pod svoj vpliv, oziroma da nekako grobo rečeno postane njihova država. To je jasno razvidno že iz zgodovine, saj je ZDA dobesedno okupirala Haiti. Kljub vsemu pa je Haiti prva država, ki se je osvobodila sužnjelastništva in imela temnopoltega predsednika.

Priloga D: Intervju z dopisnico RTV Slovenija Vlasto Jeseničnik

Vlasta Jeseničnik, dopisnica RTV SLO, je na Haiti prispela že tretji dan po potresu in videla vse grozote, ki so prizadele tamkajšnje prebivalce. Zato me je zanimalo, kako bi sama ocenila razmere ter celotno krizno upravljanje in vodenje na Haitiju.

S kakšnimi izzivi ste se spopadali pri svojem poročanju s Haitija (glavni problemi)?

S snemalcem sva prispela v Port-au-Prince tretji dan po potresu, 15. januarja 2010. Ker so letališče v glavnem mestu drugi dan po potresu zaprli za vse komercialne polete (pristajala so samo transportna letala z vsega sveta s človekoljubno pomočjo, reševalci, psi, šotori, hrano, zdravili, ...), se je bilo mogoče v Port-au-Prince prebiti samo po kopnem iz Dominikanske republike. Meja med državama je bila odprta, problem je bila velikanska gneča. Iz porušenih mest so se valile kolone preživelih, v prestolnico so se prebijali tovornjaki z vodo, s človekoljubno pomočjo.

Glavni problemi, s katerimi sem se soočala po prihodu so bili komunikacija, nastanitev, voda, elektrika, varnost, transport, sanitarne razmere. Komunikacijske vezi s svetom so bile v prvih dneh po potresu skoraj povsem prekinjene. Za komunikacijo in pošiljanje prispevkov za radio sem uporabljala satelitski telefon, za pošiljanje reportaž sem uporabljala satelitsko zvezo, ki jo je zagotavljala European Broadcasting Union (EBU). Nekaj dni po potresu je bilo mogoče (sicer s številnimi problemi) občasno uporabljati tudi mobilni telefon. V hiši, kjer smo živeli, je občasno delal tudi internet, tako da sem prispevke za TV pošiljala ponoči tudi po internetu.

Nastanitev: Port-au-Prince je bil skorajda povsem zravan z zemljo. Nepoškodovane oziroma manj poškodovane so bile zgradbe v bogati četrti mesta, v Petionvillu. Tam so lastniki domov ter hotelov elektriko bolj ali manj uspešno zagotavljali z generatorji, vodo smo pripeljali iz Dominikanske republike, hrana je bila omejena. Kljub temu da so bile zgradbe v Petionvillu, kjer sva se nastanila, trdnejše, smo pogosto čutili popotresne sunke in ob najmočnejših tudi bežali na prosto.

Varnost: Dokler niso nadzor nad letališčem in njegovo širšo okolico (predsedniško palačo, središčem mesta, kjer je bila porušena večina vladnih poslopij) prevzeli pripadniki ameriške elitne 82. padalske divizije, je v mestu vladal popolni kaos. Ameriški vojaki so prišli v PAP drugi, tretji dan po potresu, nadzor so prevzeli peti dan. Šesti dan po potresu smo morali vsi novinarji letališče, kjer so bili postavljeni satelitski krožniki, zapustiti, saj je bilo letališče od takrat namenjeno le še za pristajanje in vzletanje letal. Tudi po prihodu ameriških

vojakov so bile razmere napete. Zlasti še, ker pomoč ni prihajala dovolj hitro oziroma so jo počasi in neučinkovito razdeljevali. Tudi to je bil razlog, da so ljudje začeli ropati trgovine s hrano in drugimi proizvodi (to smo lahko videli tudi v razvitem, zahodnem svetu, recimo New Orleans po orkanu avgusta 2005 ali pa po potresu v Čilu). Bila sva v različnih koncih mesta, kjer so skušali lastniki trgovin roparje in jezne, lačne množice pregnati s streljanjem, včasih je posredovala policija, najpogosteje pa kar zasebne, dobro oborožene milice, ki so jih najeli lastniki trgovin. To so bili zelo nevarni trenutki, ker kot novinar nisi bil povsem prepričan, ali se ne bodo ljudje, ki so bili sicer potrpežljivi, nehisterični, obrnili proti tebi. Pogosto je bilo streljanje slišati tudi ponoči. Policija v dneh po potresu ni veliko spraševala. Z ljudmi, ki so ropali, je najpogosteje obračunala kar na mestu, tako da sva poleg številnih trupel žrtev potresa, ki jih niso uspeli odpeljati z ulic in jih pokopati, videvala tudi trupla roparjev.

Kakšno je bilo življenje na Haitiju pred potresom?

Haiti je najrevnejša država na zahodni polobli, kjer 80 odstotkov ljudi še vedno živi z manj kot dvema dolarjema na dan. Diktatura očeta in sina Duvalier, politični pretresi, vojaški udari, nestabilne vlade, nerazvita civilna družba, pomanjkanje tujih investicij so razlogi, da Haiti ostaja med najmanj razvitimi in najrevnejšimi državami na svetu.

Ali je po vašem mnenju namenjena pomoč prišla do ljudi in v prave roke?

Razdeljevanje pomoči je bilo v prvih dneh kaotično, za kar je več razlogov. Uničena infrastruktura - poškodovane ceste, ruševine so dovažanje pomoči (hrane, vode, zdravil) zelo oteževale, še zlasti v mestih v okolici Port-au-Princa. Pristanišče je bilo močno poškodovano, zato pomoči po morju sploh niso mogli pripeljati. Problem je bila varnost - obupani, lačni ljudje so konvoje s hrano ustavljali in ropali. Organizacija - zvezna oblast je razpadla, več dni ni bilo jasno, kdo je na Haitiju za kaj odgovoren. Tedanji predsednik Rene Preval je izginil iz javnosti (nekajkrat smo ga videli na letališču, ki so ga nadzorovali Američani, in kjer si je vlada postavila začasni center). V mestu je zraslo na tisoče začasnih bivališč, šotorskih naselij, ki so jih ljudje postavljali v parkih, na dvoriščih, nogometnih igriščih, ... Velik problem je bila oskrba s pitno vodo, ki so jo dovažali s cisternami, hrana, za katero so se ljudje pogosto topli, stranišča. Sanitarne razmere so bile obupne. Kljub kaosu, ki je vladal v prvih dneh, ko je bila prioriteta iskanje morebitnih preživelih in pomoč ranjenim, pa so si ljudje skušali življenje v danih razmerah urediti po najboljših močeh.

Kateri je po vašem mnenju glavni vzrok za tolikšno število mrtvih in škode na Haitiju?

Po moje je vzrokov več. Epicenter potresa, ki je bil le okoli 25 kilometrov od Port-au-Princa, gostota naseljenosti prestolnice (od okoli 10 milijonov Haitijcev jih več kot dva

milijona živi v glavnem mestu) in slaba gradnja. Na hribih okoli mesta so zrasli številni slumi, kjer so se slabo zgrajena poslopja, hiše zrušili kot hišice iz kart. Zahteve in nadzor pri gradnji hiš so bile na Haitiju namreč zelo ohlapne.

Kakšen sistem kriznega upravljanja in vodenja so imeli na Haitiju pred katastrofalnim potresom? Ali so imeli načrte za ukrepanje ob potresih?

Kakšen je bil sistem kriznega upravljanja pred potresom, ne bi mogla komentirati. Glede na počasnost odpravljanja posledic številnih orkanov, ki so prizadeli Haiti v zadnjem desetletju in ob katerih je zvezna oblast po navadi zatajila, pa je mogoče sklepati, da je bil nezadosten.

Kako je potekalo reševanje po potresu? Koliko časa je vladal popoln kaos oziroma kdaj so začeli s pravimi reševalnimi akcijami?

Kot sem že omenila, je bilo prioriteta reševanje morebitnih preživelih. Potres se je zgodil proti večeru, prvi reševalci iz ZDA in Dominikanske republike so prispeli naslednji dan, Haitijci pa so z reševanjem začeli takoj. Problem so bile bolnišnice, pomanjkanje zdravnikov, osebja. Veliko bolnišnic, centrov, inštitucij je bilo porušenih, ljudi so operirali v začasnih bolnišnicah, v šotorih, ranjenci so spali na prostem.

Kdo je najbolj zaslužen za pomoč Haitiju? So to humanitarne organizacije, nevladne organizacije, posamezne države (ZDA) ali vojska (mirovne sile)?

V ospredje bi postavila humanitarne organizacije, ZDA in druge države, ki so se odzvale hitro. Poleg ameriških sem v Port-au-Prince med prvimi transportnimi letali videla kitajske, ruske, brazilske, francoske, venezuelske. ZDA so zaradi geografske bližine (težko ranjene so vozili v najbližje bolnišnice v Gauntanamo na Kubi in na Florido) z napotitvijo pripadnikov 82. padalske divizije, ki so poskrbeli za red na letališču (čeprav je prihajalo do zapletov in škandalov, ker so nekatera letala s pomočjo ter zdravnike iz organizacije Zdravniki brez meja (Medicins sans frontier) celo vrnil v Dominikansko republiko) v prvih dneh storile največ. ZDA so poskrbele za logistiko na letališču, zagotovile so nemoteno pristajanje in vzletanje letal in s tem omogočile dovoz pomoči.

Ali ZDA in OZN (MINUSTAH) resnično pomagajo haitijskemu prebivalstvu pri reševanju posledic ali so v ospredju gospodarski interesi?

Pomoč ZDA Haitijcem po potresu je bila takojšnja, obsežna in brezpogojna in po moje ni bila povezana z gospodarskimi interesi. Tudi OZN je po potresu delovala v skladu s svojimi načeli. Seveda pa to ne pomeni, da ZDA dolgoročno ne razmišljajo o gospodarskih in političnih interesih na Haitiju. Tako kot druge države.

Kako so bližnje države ter organizacije pomagale ljudem?

Poleg ZDA so se hitro odzvale države članice OAS, ki so na Haiti napotile dodatne vojake in poslale pomoč.

V kolikšnem času si bo Haiti po vašem mnenju lahko opomogel in kakšne bodo dolgoročne posledice?

Strokovnjaki, s katerimi sem govorila po potresu januarja 2010 in ob mojem zadnjem obisku, ob prvi obletnici januarja 2011, pravijo, da bo za obnovo Port-au-Princa potrebno najmanj pet do deset let. To so tudi ocene haitijskih politikov, ki menijo, da bo država izdatno pomoč mednarodne skupnosti potrebovala vsaj desetletje. Velik del infrastrukture (šole, bolnišnice, ceste) je bil povsem uničen ali močno poškodovan. Po potresu je več kot poldrugi milijon ljudi ostal brez strehe nad glavo. Leto dni kasneje več kot milijon ljudi še vedno živi v šotorskih naseljih, le nekaj deset tisoč so jih preselili na obrobje mesta, kjer so humanitarne organizacije iz nekaterih zahodnih držav postavile naselja lesenih hišk. Prednost teh enoprostorskih, okoli 16 kvadratnih metrov velikih hiš je, da so postavljene na betonskih temeljih in nekoliko lažje kljubujejo poplavam. Velik problem so še vedno ruševine. Na Haitiju je bilo pred potresom zelo malo težke mehanizacije, s katero so lahko odstranjevali ruševine. Pripeljati so jo morali po kopnem iz Dominikanske republike ali po morju. Časovna komponenta (uvažanje mehanizacije), količina (po ocenah UNDP je po potresu ostalo 10 milijonov kubičnih metrov ruševin) in pomanjkljiva koordinacija (v prvih tednih so ruševine odvažali kar v morje) so razlogi, da so v letu dni odstranili le okoli 20 % ruševin. Zaradi slabih sanitarnih razmer je pred več meseci izbruhnila tudi kolera. To je še en velik problem, s katerim se borijo tamkajšnje oblasti. Izobraževanje - večina šol je bila porušenih ali poškodovanih, otroci so se v šolske klopi vrnili šele v začetku letošnjega leta. Izobrazba je za Haitijce zelo pomembna, starši morajo šolanje otrok plačevati, saj je večina šol zasebnih. Problem so tudi univerze. Mnoge so bile poškodovane in ker je prihodnost videti zelo črnogleda, mlada generacija izobraženih ljudi razmišlja o odhodu iz države. Zato postaja beg možganov čedalje večji problem.

Ali bo Haiti lahko v prihodnosti neodvisna država, ali ga bo vedno »okupirala« mednarodna skupnost, predvsem ZDA?

Haiti je neodvisna država. Ni pa naključje, da je novoizvoljeni predsednik, popularni pevec Michel Martelly, po zmagi na volitvah med prvimi državami obiskal ZDA. ZDA so za obnovo Haitija obljubile milijardo dolarjev. Vsekakor bo za obnovo države potrebna izdatna mednarodna pomoč in dejstvo je, da bo predsednikova naloga - obnova države in zagotovitev politične stabilnosti - zelo težka.